

SUOMALAINEN NAINEN EEVA-LEHDEN HENKILÖHAASTATTELUISSA
VUOSINA 1967 JA 2007

Pro gradu -tutkielma
Hanna Pitkänen
Itä-Suomen yliopisto
Filosofinen tiedekunta
Humanistinen osasto
Suomen kieli
Marraskuu 2011

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Humanistinen osasto	
Tekijät – Author Hanna Pitkänen			
Työn nimi – Title Suomalainen nainen Eeva-lehden henkilöhaastatteluissa vuosina 1967 ja 2007			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Suomen kieli	Pro gradu -tutkielma	x	28.11.2011
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tutkielmassa analysoidaan henkilöhaastattelujen kohdehenkilöiden kuvausta. Tärkeimpiä tutkimuskysymyksiä ovat, millaisina toimijoina ja millaisissa rooleissa henkilöhaastattelujen kohdehenkilöt esitellään. Aineistona ovat <i>Eeva</i>-lehden henkilöhaastattelut, joiden kohdehenkilönä on suomalainen nainen. Analysoitavaksi on valittu 14 henkilöhaastattelua vuodelta 1967 ja 12 henkilöhaastattelua vuodelta 2007. Koska tekstien syntykontekstit ovat hyvin erilaiset, teksteihin rakentuvaa maailmaa peilataan taustalla olevaa yhteiskunnallista muutosta vasten.</p> <p>Taustateorianana on M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalisen teorian ideationaalinen meta-funktio, jonka prosessityyppien luokittelun kautta havainnoidaan, millaisina toimijoina kohdehenkilöt esitetään, millaisin kategorioihin heidän luokitellaan ja millaisia attribuutteja heihin liitetään relationaalisissa prosesseissa. Lisäksi kohdehenkilöiden rooleja hahmotetaan nimeämisen ja muiden henkilöhaastatteluissa esiintyvien toimijoiden kautta.</p> <p>Vuoden 1967 aineistossa ansiotyössä käymistä perustellaan erityisesti perheen edulla ja kotityö on tärkeässä osassa perheellisen naisen toimintaa. Aineistosta nousevat esiin naisen roolista 1960-luvulla käydyt keskustelut. Vuoden 2007 aineistossa ansiotyö on itsestään selvä ratkaisu naiselle eikä kuvausta kotityöstä juuri esiinny. Vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa nousee esiin elämän tasapainon teema. Haastattelun teemaksi valikoidaan usein kriisi, josta selviämisestä kerrotaan.</p> <p>Vuoden 1967 haastateltaviin kuuluu myös perheettömiä naisia, jotka esitellään työn tai opiskelun kontekstissa, kun taas vuoden 2007 haastateltava on tyypillisesti parisuhteessa ja hänellä on lapsia. Molemmissa aineistoissa perheellinen kohdehenkilö kuvataan usein suhteessa perheeseensä, ja myös hänen puolisoistaan ja lapsistaan kerrotaan haastattelussa. Vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa siviilisäätty vaikuttaa kohdehenkilön toimintaan. Kohdehenkilön nimeäminen äidin tai puolison roolin kautta on yleisempää vuoden 1967 kuin vuoden 2007 aineistossa, jossa kohdehenkilö yhdistää menestyksekkäästi monta roolia, erityisesti ansiotyössä toimijan ja äidin roolit. Vuonna 1967 kohdehenkilön sijoittaminen lapsuuden perheeseensä on vähäisempää kuin vuonna 2007.</p> <p>Henkilöhaastattelun yhtenä osana on haastattelutilanteen kuvaus, joka tulee voimakkaammin esiin vuoden 1967 aineistossa. Ulkonäön kuvaus on yleisintä nuorempien kohdehenkilöiden haastatteluissa, erityisesti jos he ovat nousseet julkisuuteen ulkonäköammatin kautta. Sekä ulkonäön että luonteen kuvaus sidostuvat kohdehenkilön sukupuoleen, ja niiden kautta tuodaan esiin yleisesti positiivisena pidettyjä seikkoja. Luonteenkuvauksessa korostuvat henkilön iloisuus ja onnellisuus, tyytyväisyys sekä henkinen vahvuus. Vuoden 2007 aineistossa luonteenkuvauksessa tuodaan esiin myös kohdehenkilön heikkouksia.</p>			
Avainsanat – Keywords			
henkilökuvat, naiskuva, tekstianalyysi, naistenlehdet, Eeva			

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
2. AINEISTO	3
2.1. Eeva-lehti	3
2.2. Aineiston rajaus	4
4.3. Henkilöhaastattelujen kohdehenkilöt.....	5
3. TEOREETTINEN TAUSTA JA AIEMPI TUTKIMUS	8
3.1. M. A.K. Hallidayn ideationaalinen metafunktio.....	8
Materiaaliset prosessit.....	9
Mentaaliset prosessit.....	10
Relationaaliset prosessit.....	11
3.2. Naistenlehdet tutkimuskohteena	12
3.3. Henkilöhaastattelu tekstilajina	15
4. KOHDEHENKILÖ TOIMIJANA	18
4.1. Ansiotyön kautta esitellyt henkilöt vuonna 1967	18
Poikkeuksellisessa ammatissa toimivat	20
Taiteilijat	21
Nuoret, mallina toimivat opiskelijat	22
Ansiotyön merkitys.....	23
4.2. Ansiotyö 2000-luvun normina	24
4.3. Työn ja perheen yhdistäminen	28
Kotityön tekijät vuonna 1967	28
1960-luvun sukupuolisopimuksen neuvottelut	30
Roolien yhdistäjät vuonna 2007	34
4.4. Elämän tasapaino	36
4.5. Harrastukset	40
5. KOHDEHENKILÖN PERHESUHTEET	44
5.1. Kohdehenkilön rooli äitinä	44
Nimeäminen äidiksi	44
Lasten rooli vuonna 1967	46
Äidiksi tulo kriisinä vuonna 2007.....	48
5.2. Kohdehenkilön rooli puolisona.....	51
Puolison rooli vuonna 1967	51
Parisuhde vuonna 2007	56
5.3. Kohdehenkilö osana lapsuuden perhettään.....	59

6. KOHDEHENKILÖN KUVAUS	61
6.1. Toiminta haastattelutilanteessa	61
6.2. Ajatusmaailma ja luonne	62
Iloisuus, ystävällisyys, tasapainoisuus	63
Negatiiviset tunteet	65
Henkinen vahvuus.....	67
6.3. Ulkonäkö.....	69
6.4. Iän korostuva merkitys.....	72
7. LOPUKSI.....	74
LÄHTEET	79

LIITTEET

1. JOHDANTO

Naistenlehdet jakavat ihmisten mielipiteet: toisaalta niitä on syytetty kaupallisuudesta ja naiskuvan kapeudesta (Siivonen 2006: 227), toisaalta on nostettu esiin niiden monet tehtävät naisten elämässä (Malmberg 1991: 284–286). Vaikka naistenlehtiä luetaan paljon, niitä ei ole pidetty vakavasti otettavina tutkimuskohteina. Monenlaiset näkemykset naistenlehtien arvosta sekä niiden sisällölliset ristiriidat saivat minut kiinnostumaan naistenlehdistä tutkimuskohteena. Päädyin rajaamaan tarkasteluni henkilöhaastatteluihin, sillä kyseistä tekstilajia on tutkittu hyvin vähän. Aineistonani on henkilöhaastatteluja kahdesta *Eeva*-lehden vuosikerrasta, vuosilta 1967 ja 2007. Pro gradu -työssäni kartoitan, millaisina kohdehenkilöinä olevat naiset esitetään ja millaisia asioita heistä valikoidaan kerrottavaksi. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, millaisina toimijoina naiset kuvataan ja millaisissa rooleissa heidät esitellään.

Teoreettinen taustani on M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalinen teoria. Sen mukaan kieli toimii kolmen metafunktion kautta (Halliday 1994: 34; ks. luku 3). Vaikka tekstit kietoutuvat vahvasti todellisuuteen, ne eivät heijasta sitä sellaisenaan (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 20–21). Teksteihin rakennetaan maailma, joka kuvaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta (mts. 18). Tutkimusmetodini pohjautuu Hallidayn prosessityyppeihin (Halliday 1994: 106–107). Analysoin aineistossa esiintyviä materiaalisia, mentaalisia ja relationaalisia prosesseja, joiden kautta hahmottuu, millaisina henkilöinä ja millaisen toiminnan suorittajina henkilöhaastattelujen kohteet kuvataan. Erilaisia rooleja hahmotan kohdehenkilöiden nimeämisen ja muiden henkilöiden esittelyn kautta.

Vaikka tutkimukseni kohteena on teksti, on sosiaalisten käytäntöjen huomioiminen tärkeää (Heikkinen 1999: 67). Tekstejä on suhteutettava tiettyyn aikaan ja paikkaan, monitahoiseen kontekstiinsa (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 29–32). Analyysissa on tunnistettava aineiston tuottamisen kannalta olennaiset reunaehdot (mts. 34). Oma aineistoni on osaksi 1960-luvulta, osaksi 2000-luvulta, joten tekstit ovat syntyneet hyvin erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa, mikä asettaa yhdenlaiset reunaehdot sille, millaisia tekstejä on mahdollista syntyä. Tutkimukseni aineistolähtöisiä havaintoja on tarpeen tukea kuvauksella suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta.

Se, että henkilöhaastatteluaineistoni kohteina on naisia ja tutkin heidän esittämistään kyseisessä tekstityypissä, ohjaa katseen sukupuolentutkimukseen. Käytän työssäni jonkin verran

sukupuolentutkimuksen käsitteistöä, sikäli kuin se on tarpeellista aiheen kannalta. Oma näkemykseni sukupuolesta on konstrukttiivinen. Sukupuolen esittäminen ei perustu luonnollisiin, biologisiin eroihin, vaan sukupuolen representaatioita tuotetaan uudelleen kielen tai kuvastojen avulla. (Koivunen 1996: 47–48.) Judith Butler käyttää käsitettä performatiivisuus kuvaamaan sitä, kuinka sukupuolta esitetään ja jatkuvan toiston myötä näkemys sukupuolesta säilyy. Esimerkiksi eleillä, tunteiden ilmaisulla tai kävelytyylillä voidaan esittää sukupuolta. Sukupuolta on mahdollista performoida myös parodioimalla tai toisin toistamalla, suorittamalla toiselle sukupuolelle tyypillisiä eleitä. (Butler 2006: 230–235; Pulkkinen 2000: 51–53.) Leena-Maija Rossi on tutkinut toisin toistamista televisiomainoksissa. Toisin toistaminen paljastaa sukupuolijärjestelmän murtumakohtia. (Rossi 2003: 12–13.)

Oletan, että myös aikakauslehdet toimivat sukupuolikuvastoina ja haastatteluissa tuotetaan toiston kautta yhdenlainen konstruktio todellisuudesta ja sukupuolten luonnollistuneista piirteistä: naisella ja miehellä on omat roolinsa ja sukupuolten väliset suhteet ovat tietynlaiset. Joka tasolla tehdään valintoja: haastatteluihin valitaan tietynlaisia naisia, joista kerrotaan tai joista jätetään kertomatta asioita. Myös heidän sanomisiaan esitetään valikoiden. Haastatteluissa vuorottelevat toimittajan kuvaukset ja henkilön omat sanat, joskus tuodaan esiin myös henkilölle esitettyjä kysymyksiä. Tästä dynamiikasta muodostuu kuva haastateltavasta. Myös oman aineistoni kannalta toisin toistamisen käsite on mielenkiintoinen. Kuinka haastateltavat rikkovat sukupuolijärjestelmän rajoja omassa aineistossani?

Tutkielmani koostuu seuraavista osioista: Toisessa luvussa esittelen aineiston ja kolmannessa luvussa tutkimukseni taustan, M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalisen teorian, sekä aiempaa naistenlehtiin ja henkilöhaastatteluihin keskittyvää tutkimusta. Luvut 4–6 ovat analyysilukuja: neljännessä luvussa erittelen haastateltavien toimijuutta, viidennessä luvussa heidän perhesuhteitaan ja kuudennessa luvussa heidän kuvaamistaan.

2. AINEISTO

2.1. Eeva-lehti

Aineistoksi valitsin *Eeva*-lehden vuosikerrat 1967 ja 2007. *Eeva* kuuluu 1890-luvulta alkaen Suomessa ilmestyneisiin ”naisten kuluttajalehtiin” (Töyry 2005: 28). Tässä naistenlehtien konseptin muunnelmassa vuonna 1934 perustettu *Eeva* on *Kotilieden* ohella yksi Suomen vanhimpia yhä ilmestyviä naistenlehtiä (Koskinen 1998: 93). *Eeva* poikkesi aiemmin ilmestyneistä *Kotiliedestä* ja *Omasta kodista* kohderyhmänsä osalta. Se oli alusta asti suunniteltu työssä käyville kaupunkilaisnaisille, kun taas jälkimmäiseksi mainitut suunnattiin ”kodin naisille”. (Malmberg 1991: 204.)

1960-luvun *Eevan* linja oli viihteellisempi, kun *Kotiliesi* puolestaan toimi ”kodin hyötylehtenä”. Vuosina 1965–1969 *Eevan* päätoimittajana ja lehteä alusta asti luotsanneen Lempi Torpan seuraajana toimi Maija Dahlgren. Hänen haasteenaan oli tuoda lehti uuteen aikaan, jonka mullistuksiin kuuluivat muun muassa uusradikalismi, maalta- ja maastamuutto, televisio, tabujen rikkoutuminen ja ehkäisytabletit. Jo aiemmin naistenlehdissä oli ollut kuuluisuuksien, kuten merkkihenkilöiden vaimojen ja missien haastatteluja, joissa haastateltavia oli lähestytty etäisen kunnioittavasti, mutta 60-luvulla ”julkkisten” elämän seuraaminen muodostui Malmbergin mukaan naistenlehtien tavaramerkiksi. Vuonna 1962 *Eeva* saavutti siihen asti suurimman levikin 133 290, mutta levikki laski vuosikymmenen loppua kohti: vuonna 1969 se jäi alle sadantuhannen. Syynä pidetään lehden elitististä linjaa, jota kritisoitiin tuolloin. (Malmberg 1991: 229–231.) Yltäkylläisyydessä elävät, intellektuelleiksi itsensä määrittelevät naiset pitivät naistenlehtiä yleisesti pinnallisina, turhia julkisuuden henkilöitä ihannoivina ja keskenään liian samankaltaisina (mts. 282).

A-lehtiin kuuluva *Eeva* ilmestyy edelleen 12 kertaa vuodessa, ja sen levikki vuonna 2007 oli 94 402, joka on *Eevan* 2000-luvun matalin levikkiluku. Sen jälkeen levikkimäärä on noussut vuosittain: vuonna 2010 levikki oli 101 403. (Levikintarkastus 2011.) Lukijamäärä vuonna 2010 oli lehden mediakortin mukaan 396 000. Lukijaprofiili kertoo, että lukijakunta painottuu yli 45-vuotiaisiin naisiin, joita on 70 % lehden lukijoista. Lukijoista 35 % on yli 65-vuotiaita ja vain 7 % alle 35-vuotiaita. Yli 30 000 asukkaan kaupungeissa asuu 60 % lukijoista. Johtavassa asemassa, toimihenkilöinä tai yksityisyrittäjinä toimii 41 % lukijoista, ja eläkeläisiä on 44 % lukijoista. (A-lehdet 2011.) Vuonna 2011 *Eeva*-lehti tuo verkkosivuillaan esiin henkilö-

haastattelut olennaisena osana sisältöään: ”Parasta Eevassa ovat ainutlaatuiset haastattelut” (Eeva 2011a). ”Tärkeimpiä aihealueita ovat syvälliset henkilöhaastattelut, psykologiset jutut, selviytymistarinat, ajankohtaiset ja kiinnostavat henkilöt” (A-lehdet 2011).

2.2. Aineiston rajaus

Kahdesta vuosikerrasta rajasin käsiteltäväksi vain yhden tekstilajin, henkilöhaastattelut. Swales määrittelee tekstilajin kommunikatiivisten tapahtumien luokaksi, jonka jäsenillä on samantyyppiset kommunikatiiviset päämäärät. Tekstilajin edustajat voivat erota prototyypisyyden asteeltaan, mutta tekstilajiin vakiintuu tiettyjä rajoituksia sisällön, asemoinnin ja muodon suhteen. Lisäksi diskurssiyhteisön termistö on tärkeä lähde tekstilajin ymmärtämisessä. (Swales 1990: 45–58.) Henkilöhaastattelu eroaa siis kommunikatiivisilta päämääriltään, sisällöltään, asemoinniltaan sekä muodoltaan muista naistenlehtien tekstilajeista, kuten kauneusvinkeistä ja lääkäripalstasta.

Määrittelen henkilöhaastattelun pääpiirteittäin samoin kuten Siivonen prototyypin henkilöhaastattelun neljällä kriteerillä (2007: 359–360):

1. Kaikki haastateltavat esiintyvät haastattelun yhteydessä kuvassa.
2. Henkilöhaastattelussa on ainakin yksi lainaus haastateltavalta, joten en kelpuuttanut aineistooni artikkeleja, joissa kerrotaan jonkun henkilön elämästä kokonaan kolmannessa persoonassa.
3. Päähenkilöitä on vain yksi. Kriteeri karsi aineistostani pariskuntien tai siskosten haastattelut. Sen sijaan kelpuutin haastattelut, joissa aviomieheltä tai haastateltavan lapselta on lainattu muutama repliikki, mutta haastateltava nainen säilyy selkeästi artikkelin päähenkilönä.
4. Henkilöhaastattelussa kerrotaan jotain kohteena olevan henkilön elämäntarinasta. Jätin pois teemahaastattelut, joiden haastateltavat oli valittu esimerkkeinä tietystä ilmiöstä. Raja haastattelutyypin välillä on liukuva (Visapää 1999: 19–20).

Lisäksi rajasin aineistoni vain suomalaisten naisten henkilöhaastatteluihin, mikä pienensi huomattavasti vuoden 1967 aineiston määrää. Suuri osa vuoden 1967 henkilöhaastatteluista kertoo ulkomaalaisista julkisuuden henkilöistä, ja lisäksi vanhemmassa vuosikerrassa on haastateltu usein naisia, jotka ovat asuneet jo kauan ulkomailla ja ovat naimisissa ulkomaalaisen miehen kanssa. Kyseiset artikkelit jätin pois, sillä näiden haastateltavien kuvaukseen, roolei-

hin ja toimijuuteen vaikuttaa suurelta osin myös kohdemaan kulttuuri, joten kyseiset haastattelut eivät välttämättä olisi vertailukelpoisia muiden kanssa.

Vuoden 2007 Eeva-lehdissä on selkeästi enemmän suomalaisten naisten henkilöhaastatteluja, joten valitsin kustakin numerosta vain sen henkilöhaastattelun, joka liittyy lehden kansikuvaan. Kansikuvalla on suuri vaikutus lehden irtonumeromyyntiin (ks. Koskinen 1998: 116–117, 119; Virtanen 2000), joten siihen liittyvä haastattelu voidaan katsoa lehden ”pääartikkeliksi”, joka houkuttelee lukemaan tai ostamaan lehden. Vanhemmassa vuosikerrassa kansikuvahaastattelujen valitseminen ei olisi ollut mahdollista, sillä vuoden 1967 lehtien kansikuvat eivät aina liity artikkeleihin, vaan kansikuvassa on usein mallin kasvokuva ja joulukuun numeron kannessa ihmisen sijaan lasimaalaus. Koskinen (1998) havaitsee saman ilmiön 1960-luvun Anna-lehdissä: kansikuvamallit eivät liity lehden sisältämiin artikkeleihin, vaan jäävät usein anonyymeiksi (mts. 96).

Vaikka kuvat vievät suuren palstatilan ja osaltaan vaikuttavat lukijan mielikuvaan haastateltavasta, aion tarkastella vain tekstejä. Lisäksi olen jättänyt kuvatekstit pois aineistostani, koska ne liittyvät kuvaan niin kiinteästi, ettei yhtä voi käsitellä ilman toista.

4.3. Henkilöhaastattelujen kohdehenkilöt

Seuraavien sivujen asetelmista (**asetelmat 1 ja 2**) nähdään aineistonani olevat henkilöhaastattelut ja niiden kohdehenkilöt, heidän ammattinsa ja siviilisäätynsä sekä se, onko heillä lapsia. Huomionarvoista on, että vuoden 2007 henkilöhaastattelut ovat pidempiä (keskimäärin 1 560 sanaa) kuin vuoden 1967 henkilöhaastattelut (keskimäärin 1 160 sanaa).

Molemmista vuosikerroista on otettu yksi esimerkkiartikkeli liitteeksi: vuoden 1967 vuosikerrasta Elina Salon henkilöhaastattelu (**liite I**) ja vuoden 2007 vuosikerrasta Anitra Ahtolan henkilöhaastattelu (**liite II**).

Asetelmassa 1 esitellään vuoden 1967 vuosikerran kohdehenkilöt. Vanhemmassa aineistossa henkilön ei välttämättä tarvitse olla ennestään kuuluisa päästäkseen lehteen, sillä lehtien haastatteluissa esitellään myös muunlaisia tarinoita. Monia haastatteluja lukiessaan lukija pääsee tutustumaan kohdehenkilön ohella hänen ammattiinsa, ja haastateltava toimii näin asiantuntijaroolissa kertoessaan työstään. Myös perheeseen liittyvät seikat voivat olla aihe haastatteluun, kuten iso perhe tai vasta julkistettu kihlaus tai naimisiinmeno.

Vanhemmassa vuosikerrassa kohdehenkilön siviilisäätö on pysyvämpi kuin uudessa vuosikerrassa: eronneita ei ole haastateltavien joukossa, eikä leskeksi jääneellä haastateltavalla yleensä ole mainintaa uudesta puolisoista (poikkeuksena Maija Saari). Haastateltaviin kuuluu nuoria, naimattomia naisia, ja kaikilla haastateltavilla ei ole mainintaa siviilisäädystä.

ASETELMA 1: Vuoden 1967 haastattelujen kohdehenkilöt, ammatti ja siviilisäätö

Artikkelin nimi	Kohdehenkilö	Ammatti	Siviilisäätö/ lapsia
Suuri onnellinen perhe: ”Me ollaan rikkaita – me ollaan lapsirikkaita”	Marita Carpén	Kotirouva, sairaanhoitaja	naimisissa, lapsia
Ella ei halua kuuhun	Ella Eronen	Näyttelijä	artikkelissa ei kerrota
Timanttiset amerikankihlat	Kaiho Haapala	Kassanhoitaja	kihloissa, ei lapsia
Kuvia työstä	Marja-Liisa Havigio	Opiskelija, malli	kihloissa, ei lapsia
Pariisin uudet suomalaiskasvot	Eeva Lena	Opiskelija, malli	kihloissa, ei lapsia
Tamaran paras osa	Tamara Lund	Näyttelijä, oopperalaulaja	naimisissa, lapsi
Suomen ainoa leijantekijä	Irma Moliis	Leijojen valmistaja	leski, lapsia
Sonja Palmrothin kaksi kotia	Sonja Palmroth	Kotirouva	leski, ei mainintaa lapsista
Laila Pullinen, kuvanveistäjä	Laila Pullinen	Kuvanveistäjä	artikkelissa ei kerrota
Se hetki jota elämme on onnellisin	Maija Saari	Virkamies	naimisissa, lapsia
Taloustyöt & roolinlukemiset = katastrofi, sanoo Elina Salo	Elina Salo	Näyttelijä	naimisissa, lapsi
Täytyy olla trimmattu	Sylvi Salonen	Näyttelijä	naimaton, ei lapsia
”Olen mieluummin pieni ja kiipeän kuin suuri ja putoan”	Aini Sara-aho	Taksikuski	naimisissa, lapsia
Aino Väinölällä on harvinainen ammatti	Aino Väinölä	Tehtaan johtaja	leski, lapsia

Asetelmassa 2 esitellään vastaavasti vuoden 2007 aineistossa esiintyvät kohdehenkilöt ammatteineen ja siviilisäätöineen. Työmahdollisuuksien laajentumisesta kertoo, että haastateltavien ammatit ovat monenlaisia. Mitään tiettyä ammattiryhmää ei suosita, vaan mukana on esiintyviä taiteilijoita, opettajia kuin poliitikkojakin.

Avoliittoinstituution muutoksesta kertoo, että osa naisista on eronneita ja lapsia voi olla useasta eri avioliitosta. Osittain vuoden 2007 haastateltavat ovat aiempaa homogeenisempi ryhmä, sillä nuoria, naimattomia naisia ei ole haastateltavien joukossa. Vain kahdella haastateltavista ei ole lapsia.

ASETELMA 2: Vuoden 2007 haastattelut, kohdehenkilön ammatti ja siviilisäät

Artikkelin nimi	Ammatti	Siviilisäät/ lapsia
Suurperheen äiti Anitra Ahtola: ”Nyt elämässä on iloa ja harmoniaa”	Tanssiopettaja	Naimisissa, lapsia
Seija Alatalo aviokriisin jälkeen: ”Suhteemme on nyt vahvempi”	Vakuutusosalalla	Naimisissa, lapsia
Eva Biaudet ja uusi elämää Wienissä: ”Yllätyin turvallisuuden kaipuustani”	Diplomaatti	Eronnut, lapsia
Jenni Dahlman-Räikkönen: ”Edessämme on haastava vuosi	Malli	Naimisissa, ei lapsia
Maria Drockila: ”Olen etsinyt elämälleni suuntaa”	Yrittäjä	Naimisissa, ei lapsia
Maj-Len Grönholm ja sairauden varjo: ”Haluaisin elää toivossa”	Rehtori	Naimisissa, lapsia
Katri Helenan pitkä tie tasapainoon: ”Oma minuuteni oli kadoksissa”	Laulaja	Eronnut, lapsia
Pirjo Kauppinen & loputon taistelu: ”Elämisen vimma pitää minut hengissä”	Toimittaja	Naimisissa, lapsia
Eija-Riitta Korhola: "Täällä kaikki muu unohtuu	Poliitikko	Naimisissa, lapsia
Heli Kruger ja oma perhe: "Elämälläni on nyt tarkoitus"	Entinen urheilija, kirjailija	Naimisissa, lapsi
Juicen vaimo Sari Leskinen: "Koko kansan suru lohdutti ja museri"	Suntio	Leski, lapsia
Näyttelijä Lena Meriläinen: "Nuoruuden katoaminen pelotti"	Näyttelijä, pilatesohjaaja	Naimisissa, lapsia

Analyysiosuudessa käytän kustakin henkilöhaastattelusta lyhennettä, joka koostuu haastateltavan nimikirjaimista ja henkilöhaastattelun julkaisuvuodesta (ks. lähdeluettelo). Analyysissä viitataan kohdehenkilöihin heidän omilla nimillään, toisin kuin esimerkiksi Siivonen (1999), joka tietoisesti viittaa henkilöhaastattelujen kohdehenkilöihin numerolla ja sanalla ”huvudpersonen”, kohdehenkilö. Siivosen mukaan sanomalehtiartikkelien analyysi voi helposti näyttäytyä kyseisen kohdehenkilön luonteen analyysinä. Käyttämällä numeroa kohdehenkilön nimen sijaan hän haluaa erottaa toimittajan konstruoiman henkilön todellisesta henkilöstä. (Siivonen 1999: 86–87.) Mielestäni haastateltavan nimen käyttäminen auttaa lukijaa hahmottamaan paremmin, mistä henkilöhaastattelusta analyysissä on kyse, ja kokoamaan kokonaiskuvan analyysistä.

3. TEOREETTINEN TAUSTA JA AIEMPI TUTKIMUS

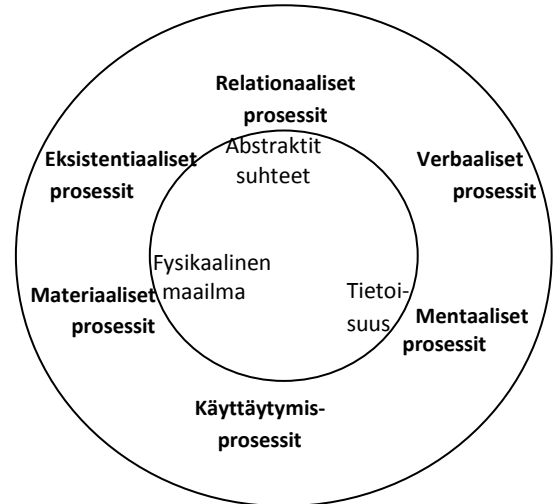
3.1. M. A.K. Hallidayn ideationaalinen metafunktio

Taustateorianani on M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalinen teoria. Hallidayn mukaan lauseella on kolme eri tasoa (Halliday 1994: 34, ks. myös Thompson 1996: 28). Ensimmäisellä tasolla, jota Halliday kutsuu tekstuaaliseksi metafunktioksi, lause toimii viestinä, jossa erilaiset merkitykset yhdistyvät toisiinsa ja jossa puhuja nostaa jonkun asian keskiöön, teemaksi (Halliday 1994: 37). Interpersoonaisen metafunktion kautta lause toimii kommunikaationa viestin lähettäjän ja vastaanottajan välillä. Puhuja tai kirjoittaja voi tarjota yleisölleen informaatiota tai yrittää vaikuttaa yleisönsä käyttäytymiseen. (Mts. 68.) Ideationaalisen metafunktion kautta lause toimii maailman representaationa. Kieli tarjoaa ihmiselle tavan hahmottaa maailman ja kuvata sitä muille. Ihminen hahmottaa ympäröivän maailman prosesseina, tekemisenä, jossa joku on toimijana. (Mts. 106.) Näistä metafunktioista keskityn kolmanteen, jota Halliday kutsuu ideationaaliseksi metafunktioksi ja Thompson (1996: 28) ”kokemukselliseksi” (engl. *experimental*) metafunktioksi.

Aiemmassa suomenkielisten tekstien tutkimuksessa Hallidayn teoriaa ovat käyttäneet esimerkiksi Vesa Heikkinen (1999, 2000), Pirjo Karvonen (1995) ja Minna-Riitta Luukka (2003). Teorian soveltuvuudesta eri tekstilajeihin kertoo se, että aiemmissä tutkimuksissa aineistona on ollut muun muassa virkatekstejä, oppikirjoja ja tyttöjen Demi-lehtiä.

Hallidayn mukaan prosessissa on kolme osatekijää: itse prosessi, siihen osallistujat (engl. *participants*) ja olosuhteet (engl. *circumstances*), jotka muodostavat kehyksen sille, miten hahmotamme todellisuuden ja kerromme siitä muille. Prosessit jaetaan kolmeen päätyyppiin. Materiaaliset prosessit sijoittuvat fyysikaaliseen maailmaan. Niissä joku tekee tai saa tapahtumaan jotakin. Mentaaliset prosessit kuvastavat yksilön sisäistä todellisuutta ja tietoisuutta, ajattelua, tuntemista ja aistimista. Relationaaliset prosessit tuovat esiin abstrakteja suhteita: niiden avulla luokitellaan asioita ja liitetään johonkin ominaisuuksia. (Halliday 1994: 106–107.)

Prosessityypit muodostavat kehän, kun päätyyppien välille sijoittuvat käyttäytymisprosessit (engl. *behavioral*), verbaaliset ja eksistentiaaliset prosessit (**kuva 1**). Käyttäytymisprosesseissa yksilö reagoi ulkoapäin havaittavasti johonkin sisäisen maailmansa asiaan, niinpä ne sijoittuvat materiaalisten ja mentaalisten prosessien väliin. Mentaalisten ja relationaalisten prosessien väliin sijoittuvat verbaaliset prosessit, joissa joku sanoo jotakin tai jokin symboloi jotakin. Relationaalisten ja materiaalisten prosessien väliin sijoittuvissa eksistentiaalisissa prosesseissa jotain tapahtuu tai olemassa. (Halliday

Kuva 1: Prosessityyppien suhteet toisiinsa (mukaillen Halliday 1994: 108)

1994: 107–108.) Prosessien suhteita on mahdollista hahmottaa myös kolmella osittain päällekkäin menevällä ympyrällä, jotka edustavat pääprosesseja, materiaalisia, mentaalisia ja relationaalisia prosesseja. Päällekkäin menevät alueet edustavat väliprosesseja. (Shore 1992: 213.)

Jaettuani aineistoni alustavasti eri prosessityyppeihin havaitsin, että eksistentiaalisia ja käyttäytymisprosesseja oli marginaalisesti. Verbaalisia prosesseja taas oli hyvin paljon, mikä johtuu aineistoni luonteesta. Haastatteluissa suoria lainauksia seuraa usein mainita siitä, kuka sanoo, kertoo tai toteaa. Tämän vuoksi keskityn analyysissäni pääprosessityyppeihin, ja otan esiin muut prosessit vain, jos ne nousevat erityisesti esille aineistosta. Seuraavassa esittelen tarkemmin pääprosessityypit ja niiden osallistujat.

Materiaaliset prosessit

Materiaalisissa prosesseissa on aina joku, joka suorittaa teon (juoksee, ottaa kiinni). Tätä kutsutaan toimijaksi (engl. *actor*). Joissain prosesseissa on mukana myös se, johon teko kohdistuu tai ulottuu (engl. *goal*), kuten *turisti* lauseessa *Leijona sai kiinni turistin*. (Halliday 1994: 109.) Voidaan erottaa kaksi prosessityyppiä: se, jossa luodaan uutta (*Äiti teki vanukkaan*), ja se, jossa tehdään jotain jo olemassa olevalle asialle (*Äiti söi vanukkaan*) (mts. 111; Thompson 1996: 80). Thompson esittää myös toisenlaisen jakoperusteen: toiminta voi olla tarkoituksellista tai tahatonta. Esimerkiksi *Äiti rikkoi lasin* esittää toiminnan tavoitteellisena, kun taas kompastuminen on tahatonta toimintaa. Tavoitteellisesta toiminnasta voidaan kysyä ”mitä hän

teki?” ja tahattomasta toiminnasta ”mitä hänelle tapahtui?”. (Thompson 1996: 79–80.) Materiaaliset prosessit eivät aina ole konkreettisia, vaan niillä voidaan ilmaista abstraktimpaakin tekemistä, kuten virasta eroaminen. Joskus merkityksiltään läheisissä lauseissa rooli vaihtuu. Lauseessa *Kaksi koulua yhdistyivät* koulut suorittavat yhdistymisprosessin, kun taas lauseessa *Kaksi koulua yhdistettiin* yhdistäjä on joku ulkopuolinen. (Halliday 1994: 111.)

Materiaalisille prosesseille käyttökelpoisen jaottelun esittää Stillar (1998). Hän jakaa kohteeseen ulottuvat materiaaliset prosessit viiteen ryhmään sen mukaan, minkälaisia keskeisiä jäseniä niissä on. Jokaisessa prosessissa on tekijä (*agent*) ja yksi tai kaksi muuta jäsentä.

- ”Vaikuttavissa” (engl. *affective*) prosesseissa tekijä vaikuttaa kohteeseen (engl. *patient*).
Felix leikkasi kakun.
- ”Liikkeessä” (engl. *motion*) tekijä siirtyy johonkin paikkaan (engl. *location*).
Felix meni kauppaan.
- ”Siirrossa” tekijä siirtää kohteen (engl. *item*) johonkin paikkaan (engl. *location*) tai vastaanottajalle (engl. *recipient*).
Felix laittoi kirjan pöydälle. Felix antoi kirjan Marylle.
- ”Tuloksellisessa” (engl. *resultative*) toiminnassa tekijä luo jotain uutta (engl. *resultant*), jota ei aiemmin ollut olemassa.
Felix rakensi talon.
- Viimeinen luokka on ”määrittävä” (engl. *designative*) luokka, jossa kohde ei ole mikään edellisistä, vaan ikään kuin täsmentää tekemistä.
Felix pelasi tennistä. (Stillar 1998: 24).

Mentaaliset prosessit

Mentaaliset prosessit voidaan erottaa materiaalisista seuraavien seikkojen avulla: Mentaalisissa prosesseissa on elollinen, yleensä inhimillinen osallistuja (engl. *senser*), joka tuntee, ajattelee tai havaitsee (Halliday 1994: 114). Toinen osallistuja on kohde (engl. *phenomenon*), jota ihminen prosessoi tietoisuudessaan (mts. 117). Se voi olla konkreettinen, kuten lahja lauseessa *Mary tykkäsi lahjasta*, tai abstrakti totuus, kuten lauseessa *John tajusi olevansa isossa kaupungissa* (mts. 115). Mentaalisia prosesseja voidaan usein esittää kaksisuuntaisesti: *pidän siitä – se miellyttää minua, pelkään sitä – se pelottaa minua, ihmettelen sitä – se ihmetyttää minua, en ymmärrä sitä – se askarruttaa minua, unohdin sen – se unohtui minulta*. Vastaavaa

kaksisuuntaisuutta ei ole materiaalisissa prosesseissa. (Halliday 1994: 117.) Suomen kielen kokijaprosessit (*mua ärsytti, polvea särkee*) ovat materiaalisten ja mentaalisten prosessien rajatapauksia (Shore 1992: 267–268). Omassa aineistossani olen katsonut kaikki edellä mainitut esimerkit mentaaliseksi prosesseiksi, koska hahmotan tapahtuman ensisijaisesti ihmisen päänsisäiseksi, en jonkun muun suorittamaksi materiaaliseksi toiminnaksi. Mentaalisista prosesseista voidaan erottaa kolme alakategoriaa:

- havaitseminen (näkeminen, kuuleminen ym.),
- tunteminen (pitäminen, pelkääminen ym.) ja
- kognitiivinen toiminta (ajatteleminen, ymmärtäminen, tietäminen ym.) (Halliday 1994: 118).

Relationaaliset prosessit

Relationaaliset prosessit ovat olemista, mutta ei pelkässä olemassa olemisen merkityksessä, vaan niillä ilmaistaan jonkun olevan jokin tai jonkinlainen tai omistavan jotakin. Relationaalisilla prosesseilla voidaan Hallidayn mukaan ilmaista kolmenlaisia suhteita:

(1) intensiivisiä suhteita (engl. <i>intensive</i>),	x on a ,
(2) olosuhteita (engl. <i>circumstantial</i>),	x on a :ssa, a :lla, a :n kanssa jne.,
ja	
(3) omistussuhteita (engl. <i>possessive</i>)	x omistaa a :n.
- (Halliday :119.)

Intensiivisiä suhteita kuvaavat relationaaliset prosessit (1) toteavat x :n olevan jotain muuta. Myös x :n näyttäminen tai vaikuttaminen joltakin (Stillar 1998: 25) voidaan laskea tähän ryhmään, sillä siinäkin x :ään yhdistetään jokin ominaisuus. Samoin tulorakenteet (esim. *Pekasta tulee opettaja*) kuvaavat intensiivisiä suhteita, sillä niissä on kyse muutoksesta, joka johtaa kahden asian samanlaisuuteen tai jonkun kuulumiseen tiettyyn ryhmään (Shore 1992: 231). Olosuhdeprosessit (2) ilmaisevat olosuhteita tai paikkaa, jossa x on. Omistusprosesseja (3) ilmaistaan suomeksi luontevimmin *jollakulla on jotakin* -rakenteella. Susanna Shore katsoo kyseisen rakenteen olevan olosuhdeprosessien (engl. *circumstantial*) erityinen alatyyppejä (Shore 1992: 214), mutta itse erotan kyseiset prosessityypit.

Hallidayn (1994: 119) mukaan kaikki kolme edellä esiteltyä relationaalisten prosessien tyyppiä on mahdollista jaotella vielä kahteen luokkaan (engl. *attributive* ja *identifying*). Mielestäni Stillarin esittämä relationaalisten prosessien jaottelu on kuitenkin selkeämpi, sillä se ottaa

paremmin huomioon prosessityypin erilaiset merkitysisällöt. Stillar jakaa relationaaliset prosessit seitsemään alaluokkaan:

- tunnistus (engl. *identification*),
- attribuutio (*attribution*),
- luokitus (*classification*),
- omistus (*possession*),
- paikallisuus (*location*),
- olemassaolo (*existential*) ja
- ympäristöolot (*ambient*) (Stillar 1998: 25).

Tunnistus tarkoittaa, että henkilö sijoitetaan ainutlaatuiseen rooliin, niin että lause *x on a* voidaan ilmoittaa myös muodossa *a on x* merkityksen muuttumatta (Halliday 1994: 123), kuten lauseessa *Minä olin nuorin lapsi*. Attribuutiossa henkilöön liitetään ominaisuus, jonka astetta voidaan mitata, esimerkiksi *Hän on kaunis ~ kauniimpi*. Luokituksessa henkilö paikannetaan luokkaan, jonka jäseniä yhdistää jokin asia, jonka avulla luokan jäsenet voidaan erottaa muihin luokkiin kuuluvista, esimerkiksi *Hän on optimisti ~ teosofi*. Omistamista ilmaisevat prosessit vastaavat Hallidayn määrittelyssä omistusprosesseja, samoin kuin paikallisuutta ilmaisevat vastaavat Hallidayn olosuhdeprosesseja. Kaksi viimeistä kategoriaa on helpompi ymmärtää englanninkielisten esimerkkien kautta. Ne ovat olemassaolosta (esim. *There are three gardeners*) ja ympäristöoloista, lähinnä säätilasta, kertovat prosessit (esim. *It's raining*). (Stillar 1998: 25.)

3.2. Naistenlehdet tutkimuskohteena

Malmberg määrittelee naistenlehdet väljästi kohderyhmänsä mukaan lehdiksi, ”jotka ovat kohdistaneet sisältönsä pääasiassa naisille”. Ne koostuvat perusaineiksista, jotka ovat samantaisia useimmissa naistenlehdissä. Perusaineiksia ovat linjanvetopalstat, hyötyaines, tietoinen, yleissivistävä aines, lukuaines, palveluaines, viihdeaines, ostopalvelut ja muut lukijapalvelut. (Malmberg 1991: 195–196.) Oma aineistoni luokitellaan lukuaineistoksi. Ajan kuluessa erilaisten aineksien painopiste on muuttunut (mts. 196), sillä naistenlehdet ovat kunkin ajankohdan kulttuurisia sopimuksia (Töyry 2006: 207). Siksi vertailu eri aikakausina ilmestyneiden naistenlehtien välillä on haastavaa.

Tutkijoiden suhtautuminen naistenlehtiin on muuttunut ajan kuluessa. Osa tutkimuksesta on ollut naistenlehtiä kritisoivaa, osa niitä puolustavaa. Aiemmassa, 1960-luvulta alkaneessa tutkimustraditiossa niitä on väheksytty tutkimuskohteena, sillä naistenlehtien on nähty syöttävän vääristynyttä ideologiaa ja vahvistavan naisen heikompaa asemaa (Gough-Yates 2003: 7–9). Tutkimustraditiota on myöhemmin kritisoitu siitä, että se lähtee oletuksesta, että media kuvastaa todellisuutta ja että todellisuutta olisi mahdollista esittää oikein tai väärin. Se ei ota huomioon lukijan asemaa tekstin tulkitsijana. Yhä edelleen median roolimalleja kritisoidaan siitä, että se antaa nuorille tytöille väärän käsityksen todellisuudesta, niin että lukija alkaa käyttäytyä näkemänsä kuvaston tavoin. (Puustinen, Ruoho & Mäkelä 2006: 28–30.) Oma aineistoani analysoidessani olen pyrkinyt välttämään aineiston kategorisoinnin ”oikein” tai ”väärin” todellisuutta tuottavaksi. Tarkoitukseni ei ole verrata henkilöhaastatteluihin konstruoituja henkilöitä todellisiin ihmisiin tai pohtia, onko kuvaus todenmukaista.

Suomalaisessa journalismin tutkimuksessa naistenlehtiin keskittyviä pro gradu -tutkielmia on alkanut ilmestyä 1970-luvulta lähtien, ja näkökulma on ollut representaatioissa. Pro gradu -tasoinen tutkimus lisääntyi 1980-luvulla kulttuuritutkimuksen myötä. Näkökulma on laajentunut naiskuvista naistenlehtien lukijaan, lajityypppeihin ja mediasuhteen analysointiin. (Ruoho & Torkkola 2010: 43, 45.) Tutkimuksen lähtökohdaksi on vakiintunut ajatus, että tekstin vaikutus on paljolti kiinni siitä, kuinka lukija sitä lukee. Samaa tekstiä on mahdollista lukea kriittikittömästi tai kyseenalaistaen ja ironisesti. (Gough-Yates 2003: 9–10.) Taustalla on Hallin uloskoodaus–sisäänkoodaus -malli, joka lähtee ajatuksesta, ettei lukijan tulkinta tekstistä ole sama kuin tekstin tuottajan (Hall 1992). Myös naistenlehtien tutkimus on omaksunut sosiaalisen konstruktionismin mukaisen ajatuksen siitä, kuinka kieli ja muut merkkijärjestelmät luovat kuvia todellisuudesta, esimerkiksi sukupuolten ominaisuuksista (Puustinen, Ruoho & Mäkelä 2006: 30). Sama ajatus on oman tutkimukseni taustaoletuksena.

Osa tutkijoista nostaa esiin naistenlehtien arvon: ne ovat kertoneet naisille tärkeistä asioista, joista esimerkiksi sanomalehdistö ja uutisointi yleensä vaikenivat. Yksityisen piiriä kuvaavien naistenlehtien voidaan nähdä toteuttavan 1960–70-luvuilla käytettyä iskulausetta, jonka mukaan ”henkilökohtainen on poliittista”. Henkilökohtaisen politisoiminen kiinnitti huomiota naisten yksityisenä pitämiin kokemuksiin, joita ei aiemmin tuotu mukaan julkiseen keskusteluun. (Ruoho 2006: 171.) Esimerkiksi Malmberg nostaa esiin naistenlehtien monet tehtävät eri aikoina: ne ovat toimineet hyötylehtinä, jakaneet tietoa, tarjonneet päiväunelmia, korvanneet puuttuvia ihmiskontakteja, tarjonneet terapiaa ja vahvistusta itsetunnolle, vaikuttaneet yhteiskunnallisesti sekä arkistoineet suomalaista elämänmuotoa (Malmberg 1991: 284–286).

Railo (2011: 19) huomauttaa, että pitkä lista, jolla naistenlehtien asemaa puolustellaan, kertoo epäsuorasti juuri lehtien heikosta yhteiskunnallisesta statuksesta.

Vaikka naistenlehdistä on tehty pro gradu -tutkielmia, aiheen heikko status on näkynyt väitöskirjatasoisen tutkimuksen vähäisyydessä. Ensimmäinen suomalainen naistenlehtiin keskittynyt väitöskirja oli Maija Töyryn *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat* (2005), jonka tutkimusaineistona ovat varhaisista naistenlehdistä *Om konsten att rätt behaga, Aura, Från nära och fjerran, Koti ja yhteiskunta* ja *Kotiliesi*. Töyry keskittyy naistenlehden konseptin analyysiin analysoimalla lehtien journalistisen aineiston sisältöluokkia ja lukijapaikkaa. Hän suhteuttaa lehtien sisältöjä ja niissä esiin tulevia suhteita kulloinkin voimassa olleeseen sukupuolisopimukseen. (Töyry 2005.) Töyryn väitöskirja avasi tien suomalaiselle naistenlehtien tutkimukselle. Viiden viime vuoden kuluessa on ilmestynyt useita naistenlehtiin keskittyviä tutkimuksia, joista esittelen oman työni kannalta mielenkiintoisimmat.

Laura Saarenmaa on tutkinut ajanvieteleviä vuosilta 1961–1975. Naistenlehdistä tutkimuskohteina ovat *Jaana, Madame* ja *Uusi Nainen*. Saarenmaa käsitteellistää ajanjaksoa skandaalin, intiimin ja asiallisuuden käsittein ja tutkii, millaisia aktiivisuuden paikkoja naisille on kyseisenä aikana tarjottu. Aktiivisuuden paikat ovat toisaalta monipuolistuneet: ”naisintiimi” antaa naiselle tilan päähenkilönä ja mahdollistaa hänen käsittelemisensä vakavana, kompleksisena yksilönä, ja asiallistuminen avaa väylän feminististen näkemysten esittämiselle. Toisaalta käsittelytavoissa on rajoitteensa, sillä intiimissä tilaa annetaan nimenomaan yksityiselämän aihealueille, kun taas asiallisuuden kehykset rajoittavat toimijuuden työelämään, ja keskiössä olevien naisten vahvuus korostuu. (Saarenmaa 2010.) Oman tutkimusaineistoni henkilöhaastattelut vuodelta 1967 sijoittuvat keskelle Saarenmaan tutkimaan ajanjaksoa. Myös Saarenmaan tutkimuksessa henkilöhaastattelut ovat isossa osassa analyysia: intimisoitumisen ja asiallistumisen kehitys voidaan havaita kyseisen tekstilajin teemojen käsittelyssä.

Iiris Ruoho ja Laura Saarenmaa (2011) tutkivat naistenlehtien toimittajien kokemuksia työstään sekä sitä, millaista julkisuutta ja kenelle naistenlehdet ovat tarjonneet ja millaisia teemoja lehtiin on valikoitunut. Tutkimusaineistonaan heillä on *Eevan, Me naisten* ja *Kotilieden* vuosikerrat 1968, 1978, 1988, 1998 ja 2008, joten tutkimuksen aikajänne on lähes sama kuin omassa tutkimuksessani. Ruoho ja Saarenmaa havaitsevat naistenlehtien tarjonnan positiivista julkisuutta myös odotuksenvastaisille ihmisryhmille: taiteen ja tieteen tekijöille, elinkeinoelämän eliitille, naispoliitikoille, miehille, yrittäjille ja tavallisille kansalaisille (Ruoho & Saarenmaa 2011: 95). Ruohon ja Saarenmaan tutkimus valottaa mm. vuosikertojen välillä

tapahtunutta temaattista muutosta, joka selittyy psykokulttuurin nousulla. Rankat elämäkokemukset, kriisit ja oman itsensä etsiminen nousivat 1980–1990-luvulla naistenlehtien haastatteluihin, ja vastoinikäymisistään puhuva ihminen hahmottui psyykkisesti uskottavaksi ja syvälliseksi henkilöksi. (Mts. 59.)

Edellä esitellyistä tutkimuksista voidaan havaita, että naistenlehtiä ovat tutkineet erityisesti tiedotusopin tutkijat. Kielentutkimuksen kohteena naistenlehdet ovat jääneet marginaaliin, mikä on ristiriidassa niiden laajan levikin kanssa. Naistenlehtien sisältämät monet tekstilajit ja sisällölliset ristiriidat tekevät niistä mielenkiintoisen kielitieteellisen tutkimuskohteen.

3.3. Henkilöhaastattelu tekstilajina

Rajasin tarkasteluni vain yhteen naistenlehden tekstilajiin, henkilöhaastatteluun, joka on melko vähän tutkittu tekstilaji. Tärkeitä aikaisempia tutkimuksia ovat Jonita Siivosen vuonna 1999 ilmestynyt sanomalehtien henkilöhaastatteluihin keskittyvä viestintäopin lisensiaatintutkimus *Stor Anna, Liten Anna och tio andra personporträtt. Om innehållsliga och språkliga mönster i en mediegenres kvinnobeskrivningar* (Siivonen 1999) sekä vuonna 2007 julkaistu väitöskirja *Personporträttet som tidningsgenre. En närläsningstudie med fokus på innehållsliga teman, berättarkonventioner och kön* (Siivonen 2007). Lisensiaatintutkimuksen aineistona on 12 naisten henkilöhaastattelua *Dagens Nyheter* - ja *Hufvudstadsbladet*-sanomalehdistä. Väitöskirjassa aineiston määrä on kasvanut 107:ään *Dagens Nyheterin* ja *Hufvudstadsbladetin* henkilöhaastatteluun, ja lisäaineistona on käytetty naistenlehtien henkilöhaastatteluja. Siivonen on hahmottanut henkilöhaastattelua tekstilajina ja tutkinut, kuinka sukupuolta tuotetaan henkilöhaastattelujen kielellisissä ja temaattisissa valinnoissa. (Siivonen 1999.) Koska Siivonen on keskittynyt sanomalehden henkilöhaastatteluihin ja käyttänyt naistenlehtiä lisäaineistona, oma aineistoni tarkentaa naistenlehtien henkilöhaastattelusta muodostunutta kuvaa.

Henkilöhaastattelu on tekstilajina vapaa ja itsenäinen verrattuna esimerkiksi uutistekstiin, ja sen tyyli voi olla lähempänä fiktiota (Siivonen 1999: 55). Henkilöhaastattelu perustuu toimittajan ja haastateltavan kasvokkaiseen haastattelutilanteeseen, joka näkyy toisissa henkilöhaastatteluissa selkeämmin kuin toisissa (Siivonen 1999: 58). Jonkin verran henkilöhaastatteluja kirjoitetaan suoraan kysymys-vastaus-malliin (mts. 59), mistä on esimerkkejä vuoden 1967 aineistossani (esim. EE 1967). Yleisempää on, että tekstissä vaihtelevat pääasiassa ajatusviivalla merkitty haastateltavan ääni ja toimittajan ääni, jota ei merkitä. Myös sivuhenkilöiden

äännet saattavat kuulua. Pääkertojaääni on toimittajalla, ei haastateltavalla. Kertojaäännet eivät ole puhtaita, vaan ne perustuvat toimittajan tulkintaan haastattelutilanteesta. Toimittajalla on vapaus valita, pohjautuuko henkilöhaastattelu hänen etukäteistietoonsa vai haastattelussa esiin tulleisiin asioihin ja kuinka hän ne esittää, suoralla sitaatilla vai referoimalla. (Siivonen 1999: 72–73, 75.) Juuri tekstilajin läheinen suhde fiktion ja toimittajan vapaus valita, mitä ja miten kohdehenkilöstään kertoo, tekevät henkilöhaastattelusta mielenkiintoisen tutkimuskohteen.

Väitöskirjassaan Siivonen (2007) erottaa neljä henkilöhaastattelun tyyppiä. Prototyypin henkilöhaastattelun kriteerejä ovat yksi kohdehenkilö, jonka sanoja lainataan ja jonka elämäntarinasta kerrotaan. Henkilöhaastatteluun liitetään kuva haastateltavasta. Ideaalihenkilöhaastattelussa on lisäksi henkilöhaastattelulle tyypillisiä sisällöllisiä teemoja, ja se noudattaa tekstityypin kerrontakonventioita. Tyypillisiä sisällöllisiä piirteitä ovat mm. luonteen- ja ulkonäönkuvaus, kuvaus henkilön työ- ja yksityiselämästä sekä hänen elämänsä tärkeistä tapahtumista. Tapahtumista kerrotaan kohdehenkilön näkökulmasta. Kertojakonventioita ovat kohdehenkilön, sivuhenkilöiden ja toimittajan äännet, menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus, elämän käännekohtat sekä tavallisuusdiskurssi. Haastattelun kohde voidaan asemoida relationaalisesti tai individuaalisesti. Henkilöhaastattelu päätetään usein yhteenvedolla tai tulevaisuuteen suuntaavalla tekstillä. Hybridihenkilöhaastattelussa yhdistyy piirteitä muista tekstilajeista, useimmiten uutisista. Marginaalihenkilöhaastattelussa henkilöhaastattelun kriteerit eivät täyty esimerkiksi sen vuoksi, ettei kohdehenkilöä siteerata lainkaan, vaan hänestä kerrotaan kolmannessa persoonassa. (Siivonen 2007: 359–362.) Aineiston rajauksessa olen käyttänyt prototyypin henkilöhaastattelun määritelmää, mikä sulkee marginaalihenkilöhaastattelut aineistoni ulkopuolelle. Myöskään hybridihaastatteluja ei ole aineistossani. Suurelta osin aineistoni täyttää ideaalihenkilöhaastattelun määritelmän, sillä useimmat henkilöhaastattelulle tyypilliset kerrontakeinot ja sisällölliset piirteet ovat havaittavissa lähes kaikissa artikkeleissa.

Henkilöhaastattelulle tyypillistä on, että haastateltavien tarinat kuvataan menestystarinoina. Osa heistä on menestynyt omalla alallaan, osa on tavallisia ihmisiä, jotka ovat käyneet läpi kriisin. Menestyksen syyt ovat kunnianhimo, muut henkilöt sekä henkiset seikat. (Siivonen 1999: 137.) Osa haastateltavista on ”tasaisen menestyksen” naisia (ruots. *den raka framgångens kvinnor*), jotka kuvataan vahvoina ja menestyksekkäinä henkilöinä ja joiden elämäntarinassa ei kuvata vaikeuksia vaan korostetaan ongelmatonta päämäärätietoisuutta (mts. 88.) Toiset ovat ”pohdiskelevan menestyksen” naisia (*den reflekterande framgångens kvinnor*), joiden henkilöhaastatteluissa kuvataan elämänkriisiä, kuten puolison kuolemaa tai vakavaa sairautta, tai ainakin arkipäivän hankaluuksia, joita heijastellaan elämän hyviin hetkiin. Haas-

tateltavien suhtautuminen elämään ja olemassaoloon on vakava ja monivivahteinen. (Mts. 91.) ”Elämänviisauden naiset” muistelevat elämäänsä ja suuntautuvat tulevaisuuden sijaan menneisyyteen. Kyseisen kategorian henkilöhaastatteluissa ei ollut sukupuoleen sidostuvia kuvauksia, vaan teksti voisi yhtä hyvin kertoa miehestä. (Mts. 93.) Lisäksi on artikkeleita, joita ei voi luokitella edellisiin, koska niissä henkilön yksityiselämästä kerrotaan yksittäisillä maininnoilla ja elämäntarinasta ei synny kokonaiskuvaa. Kyseiset artikkelit ovat henkilöhaastattelun rajatapauksia, joita voitaisiin luonnehtia myös uutisteksteiksi tai asiahaastatteluiksi. (Mts. 95; ks. hybridihaastattelun määritelmä edellä).

Henkilöhaastattelu kertoo ihmisestä tämän omista lähtökohdistaan, joten tyyllilajiin ei kuulu ironian käyttö. Ikävistäkin tapahtumista voidaan kirjoittaa, mutta vain siten, että henkilö itse saa päättää asioiden käsittelytavasta. (Siivonen 2006: 228; Railo 2011: 25.) Koska kohde pyrittään esittelemään positiivisessa valossa, henkilöhaastattelun avulla voidaan päätellä jotakin taustalla olevista asenteista ja arvomaailmasta, joihin lehti sitoutuu. Yksittäiset poikkeukset voivat rikkoa kuvaa, mutta toistuvat kuvat kertovat kyseisen ajan arvomaailmasta. (Railo 2011: 26.) Henkilöhaastattelu puhuu haastateltavansa kautta tietyn elämänvalinnan puolesta (Siivonen 2007: 256). Näin lehtien haastateltavista voidaan nähdä esimerkiksi se, mitä kulloinkin on pidetty positiivisena piirteenä ihmisessä.

Siivosen näkökulma aineistoonsa on hyvin lähellä omaani, sillä hänkin on kiinnostunut erityisesti haastateltavan sukupuolen vaikutuksesta kuvaukseen. Siivonen käyttää sukupuolisensitiivistä lähilukutapaa, joka paljastaa, että miehiä ja naisia kuvataan eri tavoin tekstilajin sisällä. Hän havaitsee myös, että naisten osuus haastattelujen kohteista on henkilöhaastatteluissa korkeampi kuin uutisteksteissä. Syitä siihen ovat naisten esittely poikkeuksina miesvaltaisilla aloilla sekä tasa-arvokysymysten käsittely, naisten kaksoisroolin rakentuminen kohdehenkilön sisäiseksi konfliktiksi sekä journalismin intimisoituminen (Siivonen 2007: 363–375.) Kohdehenkilöiden kuvauksessa Siivonen erottaa nais- ja miesnormin. Naisten kuvauksessa vastuu lapsista ja kodista näyttäytyy itsestäänselvyytenä, kun taas miehillä poikkeuksena. Miehet linkitetään useammin heidän uraansa, ammatillisiin meriitteihin ja työtä koskeviin ajatuksiin, kun taas lastenhoito kuvataan vapaa-ajan harrastuksena. (Mts. 376–384.) Myös se, kuinka henkilön menestyksestä kerrotaan, riippuu sukupuolesta: naisella menestyksen osoituksena ovat sekä ura että perhe (mts. 301).

4. KOHDEHENKILÖ TOIMIJANA

Tässä luvussa kuvaan, kuinka kohdehenkilön toimijuus muodostuu vuoden 1967 ja 2007 henkilöhaastatteluissa. Luvuissa 4.1 ja 4.2 analysoin kohdehenkilön nimeämistä ansiotyönsä kautta, ansiotyöhön liittyviä prosesseja sekä ansiotyön merkitystä vuosien 1967 ja 2007 aineistoissa. Luvussa 4.3 käsittelen työn ja kodin yhdistämisen tematiikkaa, kuinka se tulee esiin eri vuosien henkilöhaastatteluissa. Luvussa 4.4 esittelen vuoden 2007 aineistossani esille tulevan elämän tasapainon teeman, jossa kohdehenkilö esiintyy uudenaikaisessa toimijan roolissa. Luvussa 4.5 käsittelen kohdehenkilön toimijuutta harrastusten kautta.

4.1. Ansiotyön kautta esitellyt henkilöt vuonna 1967

Vuoden 1967 haastateltavien linkittyminen työ-aihepiiriin nähdään **asetelmassa 3**. Neljästätoista haastateltavasta kymmenen nimetään työnsä kautta ja kahdeksan luokitetaan työnsä kautta, tai heidän ammattinsa ilmaistaan predikatiiviadverbiaalin kautta. Nimeäminen otsikkotasolla tai ingressissä voidaan katsoa erityisen painavaksi, joten se on mainittu taulukossa (lyhenteellä pääots. tai ingr.). Osassa haastatteluja ei ole ingressiä, joten olen maininnut myös leipätekstissä olevan ensiesiintymän.

Kahdeksan haastateltavaa nimetään ansiotyönsä kautta artikkelin pääotsikossa tai ingressitekstissä, mikä liittyy heidät vahvasti ansiotyön rooliinsa. Kahta haastatelluista ei liitetä työpaikkaan näillä kielellisillä keinoilla: Sonja Palmroth suurlähettilään puolisona ei ole käynyt työssä kodin ulkopuolella. Ella Eronen puolestaan lienee lukijalle ennestään tuttu, joten hänen nimeämisenä *näyttelijäksi* ei ole tarpeen. Siivosen (2007: 131) mukaan lukijalle ennestään tuntemattoman henkilön haastattelussa on kerrottava, kuka hän on ja miksi häntä haastatellaan, kun taas ennestään tuttujen henkilökuvaus voidaan aloittaa kertomalla henkilön mielipiteistä.

ASETELMA 3: Kohdehenkilön nimeäminen ja luokittaminen työn kautta vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa

Artikkeli	Nimeäminen työn kautta (esiintymät)	Luokittaminen (x on a, x toimii a:na, x:stä tuli a)
LP	kuvanveistäjä (pääots.), Ammattinsa taitava, tietävä nuori nainen, menestyvä suomalainen kuvanveistäjä, ahkeran veistäjän	Laila Pullinen on vihreäsilmäinen <i>kuvanveistäjä</i> , – – . – – ettei minusta tulekaan maalaria vaan <i>veistäjä</i> .
AV	Suomen vanhimman lestitehtaan toimitusjohtaja Aino Väinölä, tämä johtaja (ingr.), toimitusjohtaja Väinölä (2), toimitusjohtaja Aino Väinölä (2), lestintekijä	
IM	Suomen ainoa leijantekijä (pääots.)	
SS	tamperealainen näyttelijätär (ingr.), Tampereen Työväen Teatterin näyttelijä vuodesta 1949	– – <i>näyttelijättärenä</i> 16-vuotiaasta lähtien
MS	ihminen, joka käyttää elämän kouluttamaa ratkaisutaitoaan sekä yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä että yksityiselämässä (ingr.), työelämään lähtenyt soteleski	Hän oli <i>työhuollon tarkastaja</i> , – – . Hän on ollut <i>itsenäinen virkanainen, edustus-kotien emäntä</i> , tarmokas perheenäiti – – . Hän oli valmistunut <i>voimistelunopettajaksi</i> , mutta ollut avioiduttuaan kotirouva. Välillä hän toimi <i>voimistelunopettajana</i> <i>Kodinhoitajaopiston johtokunnan puheenjohtajana</i> Maija Saarella on etu tilata oppilaiden tekemää ruokaa kotiinsa.
ES	suomalaisen elokuvan ikuisesta nuoresta työstä (ingr.), näyttelijätär Elina Salo,	– – on tullut <i>lahjakas näyttelijätär</i> , – – . (ingr.)
TL	sekä kevyen musiikin parista että teatterista tuttu Tamaraa Lund (ingr.), esiintyvä taiteilija	
EL	Uusin suomalaistyttö pariisilaisten valokuvamallien joukossa (ensimmäinen)	Eeva on kesälomillaan ollut <i>mallina</i> Lontoossa Eeva on jo saanut olla <i>mallina</i> monelle tunnetulle pariisilaiskuvaajalle
AS	taksinkuljettaja Aini Sara-aho, yksi Helsingin viidestä naistaksinkuljettajasta	
KHa	yks kassanhoitaja	Olen koko aikuisen elämäni ollut <i>itsenäisenä virkanaisena</i> – – .
M-LH	-	minusta varmaankin tulee <i>kielten opettaja</i>
MC	-	Olen <i>sairaanhoitaja</i> , ja jatkoin opiskelua edelleen <i>sairaanhoitajaopettajaksi</i> .

Poikkeuksellisessa ammatissa toimivat

Vuoden 1967 aineiston perheelliset naiset nimetään työn kautta, mikäli ammatti on jotenkin poikkeuksellinen. Tällaisia kohdehenkilöitä ovat lestitehtaan johtaja Aino Väinölä, leijantekijä Irma Moliis ja taksinkuljettaja Aini Sara-aho. Kohdehenkilön nimeäminen ilmaisee tämän ainutlaatuisen työroolin (*Suomen vanhimman lestitehtaan toimitusjohtaja, Suomen ainoa leijantekijä, yksi viidestä*). Kaikkien kolmen haastattelussa konkreettinen tekeminen painottuu, sillä materiaalisia prosesseja on selkeästi enemmän kuin relationaalisia tai mentaalisia, ja työaihepiiri tulee vahvasti esiin materiaalisissa prosesseissa kuten *allekirjoittaa kirjeitä, ostaa puutavaraa, toteuttaa omia ideoitaan, johtaa, piirtää, ryhtyä laajennustyöhön* (AV 1967); *myydä jotakin, pestä pyykkiä, saada joku tekemään jotakin, tehdä* (IM 1967); *ajaa, painaa kaasua pohjaan, työskennellä, selviytyä jostakin, tavata ulkomaalaisia* (AS 1967).

Sara-ahon haastattelussa käy ilmi, kuinka vaativa taksinkuljettajan ammatti on kenelle tahansa. Sara-aho kohtaa vaarallisia tilanteita ja joutuu sen vuoksi turvautumaan koviin otteisiin:

Varsinkin naiselta vaaditaan tässä ammatissa lujaa luonnetta, sillä lähentelemään pyrkiviä miehiä on aina. Juuri tässä eräänä iltana *jouduin iskemään eräältä mieheltä silmän mustaksi, hän kun ei muuten uskonut.* (AS 1967)

Viime kesänä *jouduin Tattarisuolla painiskelemaan erään miehen kanssa, joka pistoolilla uhaan vaati minulta autoa ja rahoja.* (AS 1967)

Materiaaliset prosessit *iskeä silmä mustaksi* ja *painiskella* ovat poikkeuksellisia aineistossani, jossa naisten suorittamat, muihin ihmisiin kohdistuvat prosessit kuvaavat usein positiivista vaikuttamista. Lainauksissa toistuu välttämättömyyttä ilmaiseva modaalinen rakenne *joutua tekemään jotakin*, joka korostaa, että väkivaltaan turvaututaan vain tilanteen niin vaatiessa. Haastateltava ei kuitenkaan ajattele, ettei naisista olisi taksinkuljettajan vaaralliseen ammattiin, vaan päinvastoin vakuuttaa ammatin sopivan naiselle vähintään yhtä hyvin kuin miehelle.

Irma Moliisin tarina on poikkeuksellinen, koska hän on tehnyt monenlaisia töitä elättääkseen perheensä. Hän hahmottuu materiaalistien prosessien kautta hyvin toimeliaaksi henkilöksi. Vaikuttamisprosessi *saada joku tekemään jotain* kertoo hänen kyvystään vaikuttaa muihin. Muut vaikuttavat prosessit liittyvät lapsista huolehtimiseen ja muiden vakuuttamiseen. Siirto-prosesseissa toistuu verbi *myydä*, joka liittyy kohdehenkilön ammattiin, sillä hän hankkinut perheelle toimeentuloa myymällä esimerkiksi pesukoneita, leijoja ja kosmeettisia aineita.

Myös tuloksellisissa prosesseissa *tehdä* ja *valmistaa* nousee selkeästi esiin työnteon merkitys perheen elättämisessä.

Olen *tehnyt* paljon muutakin. Alkuaikoina *valmistin* leijojen lisäksi intiaanipäähineitä ja naisten joulumessuilla *myin* muitakin käsitöitäni. (IM 1967)

Olen *valmistanut* perheissä juhla-aterioita, *siivonnut*, *tiskannut*... *tehnyt* kaikkea mitä vain työksi sopivaa on löytynyt. (IM 1967)

Määrittävissä verbeissä toistuu verbi *saada*, joka sekin liittyy toimeentulon ansaitsemiseen.

Sekä toimitusjohtajan (AV 1967) että taksinkuljettajan (AS 1967) ammatit on perinteisesti mielletty miehiseksi ammateiksi. 1960-luvulla naisten esitleminen miehissä ammateissa oli reaktio sukupuolirooleja koskevaan keskusteluun (Saarenmaa 2010: 285). Asetelmassa korostuu naisen positiivisena pidetty maskuliinisuus, se että naiselle on suomalaisessa yhteiskunnassa ollut sallittua ottaa haltuunsa miehisinä pidettyjä alueita (Rossi 2003: 59).

Maskuliinisuuden positiivisuutta voidaan selittää sukupuolijärjestelmän käsitteellä, jonka mukaan sukupuoli jäsentää maailmaa monella tasolla: yhteiskunnallisissa rakenteissa, symbolisissa merkityksissä sekä subjektiivisessa kokemusmaailmassa. Sukupuolijärjestelmässä on kaksi periaatetta, jotka vaikuttavat samanaikaisesti: eron tai erillään pitämisen periaate ja hierarkian periaate. Ensin mainittu korostaa sukupuolien välistä eroa ja määrittelee, että naiseus on pidettävä erillään miehuudesta. Hierarkian periaatteen mukaisesti mies tai miehuus on aina arvokkaampaa kuin nainen tai naiseus. Eron periaate selittää sukupuolittuneen työnjakoa, jonka mukaan tehtävät ovat eriytyneet naisten ja miesten työt. Myös hierarkian periaate toteutuu työnjaossa, sillä naisille kuuluvat työt ovat olleet vähemmän arvotettuja kuin niin sanotut miesten työt, joten naisten on sallitumpaa tavoitella normiksi määriteltyä miehistä aluetta. (Rantalaiho 1994: 10–12; Tuomaala 2005: 361–362; Liljeström 1996: 124, 128.)

Taiteilijat

Esiintyvät taiteilijat (SS 1967, ES 1967, TL 1967) sekä luovan työn tekijä Laila Pullinen (LP 1967) nimetään työnsä kautta. Nimeämisen lisäksi työ-aihepiiri nousee esiin prosessitasolla, sillä lähes kaikilla näyttelijöillä on paljon materiaalisia prosesseja, jotka kertovat heidän työstään, kuten *esiintyä tv:ssä*, *harjoitella*, *mennä näyttämölle* (SS 1967), *antaa näytäntö*, *esittää näytelmiä* (EE 1967), *ehtiä esiintymispaikalle*, *harjoitella osia*, *tehdä työtä*, *työskennellä*, *vaihtaa alaa* (TL 1967). Poikkeuksellisesti Elina Salolla materiaaliset prosessit kertovat

enimmäkseen kotityöstä, ansiotyöstä kertovien jäädessä vähemmälle. Laila Pullisen haastattelussa kerrotaan paljon hänen taiteilijan ammatistaan, kuinka hän valitsi ammatin ja millaista työ on ollut. Ammattiin liittyviä materiaalisia prosesseja ovat *lentää, pyrkiä Taideakatemiaan kouluun, saada aikaan, tehdä, toteuttaa kuparielementti, työskennellä*. Ammatin tärkeyttä korostaa pitkä lainaus hänen ansioluettelostaan.

Näyttelijöiden määrä aineistossani on huomattava: neljästätoista haastattelusta neljässä kohteena on näyttelijä. Myös Jallinoja (1997: 48) toteaa, että viihteen ja taiteen edustajat ovat olleet yliedustettuja hänen tutkimuksensa historiallisessa, vuodet 1955–1985 käsittävässä naistenlehtien aineistossa. Taiteilijoiden suosiota voi selittää esimerkiksi se, että heillä on vapaus ilmaista tunteitaan ja toisaalta herättää yleisössään tunnereaktioita. Toisaalta taiteilijoiden yksityiselämän tunteminen auttaa yleisöä ymmärtämään heidän taidettaan. (Jallinoja 1997: 49–50.) Oman aineistoni taiteilijoiden haastatteluissa tuodaan esiin vahvasti myös taiteilijan henkinen puoli, kuten mielipiteet, mikä näkyy siinä, että mentaalisia prosesseja on yleensä niukasti enemmän kuin materiaalisia (poikkeuksena TL 1967, jossa selvästi eniten materiaalisia prosesseja).

Nuoret, mallina toimivat opiskelijat

Vanhemmassa vuosikerrassa on kaksi ulkonäköammattissa toimivaa kohdehenkilöä (Eeva Lena, Marja-Liisa Havio). Ulkomailla toimivat valokuvamallit olivat ihanteellisia haastateltavia 1960-luvun lopulla. Mallit edustivat modernia elämäntapaa, vapautta ja itsenäisyyttä, ja heihin liittyvä glamour oli vaihtoehto sosiaalisten ongelmien kuvaamiselle. Mallin työ tarjosi nuorelle naiselle uudenlaisen subjekti- ja luokka-aseman, johon saattoi päästä ilman muodollista koulutusta. 70-luvulle tultaessa mallin työtä alettiin yhä useammin kritisoida pinnallisena. (Saarenmaa 2010: 219, 221, 243.)

Mallin ura esitetään tilapäisenä ratkaisuna aineistossani. Marja-Liisa Haviota ei nimetä tai luokiteta hänen mallin työnsä kautta, vaan hänestä kerrotaan tulevan *kielten opettaja*. Eeva Lenan nimeäminen *uusimmaksi suomalaistytöksi* antaa ymmärtää, että mallina työskenteleviä suomalaistytöitä on iso, vaihtelevan kokoinen joukko, joista Eeva Lena on uusin. Häneen yhdistetty predikatiiviadverbiaali *mallina* ilmaisee tilapäistä ominaisuutta tai positiota (Pälli 2003: 81–83). Molempien haastatteluissa hallitsevat opiskeluun liittyvät materiaaliset proses-

sit maalata, muovailta, opiskella, piirustella (EL 1967), käydä mannekiinikoulu, lukea, pyrkiä johonkin ja tehdä vaatteita (M-LH 1967).

Vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa nostetaan usein esiin haastateltavan koulutus. Suomalaisessa yhteiskunnassa koulutuksen merkityksen korostaminen oli yksi tekijä, joka muutti naisen asemaa. Kouluttautuneet äidit pitivät huolta myös tyttäriensä koulutuksesta, ja naisten kouluttaminen vain kotiäitiyttä varten alettiin nähdä resurssien tuhlaamiseksi (Julkunen 1994: 184).

Ansiotyön merkitys

Oma ammatti nähdään jo vuoden 1967 vuosikerrassa naiselle tärkeänä asiana. Naisen oikeus ansiotyöhön ei ole itsestään selvä subjektiivinen oikeus, vaan monesti tuodaan esiin naisen ammatista tuleva hyöty koko perheen, erityisesti lasten, ja toimeentulon näkökulmasta.

Marita Carpén puolustaa naisen oman ammatin tärkeyttä koko perheen edulla. Vaikka hän itse on jäänyt kotiin, hänen sairaanhoitajan ammatistaan on ollut etua lapsille, sillä koulutus kehittää ihmisen kykyä työnsä järjestämiseen.

Sanoisin, että jokainen ammatti osaltaan kehittää ihmistä, vastuuntunnetta, kykyä järjestää työnsä. Näitä perheenäiti tarvitsee, jotta kaikki sujuisi mahdollisimman kitkattomasti. Jos ammatti on hyvin teoreettinen, sen antama käytännön hyöty ei liene kovin huomattava, mutta järjestelmälliseen työhön kasvanut ihminen pystyy kuitenkin helpommin selviämään uusista velvoitteistaan. (MC 1967)

Haastateltava ei puhu vain omasta tilanteestaan, vaan yleistää huomionsa pätemään kaikkia ammattiin opiskelleita. Vaikka hän puhuu ansiotyön puolesta, naisen rooli nimetään hänen puheenvuorossaan *perheenäidin* rooliksi.

Naimisissa olevat haastateltavat eivät ole vastuussa perheen elättämisestä, vaan vastuu on aviomiehellä. Oma ammatti nähdään tärkeänä erityisesti sellaisessa tilanteessa, jos haastateltava nainen on miehen kuoltua jäänyt yksin (AV 1967, IM 1967) ja joutunut hankkimaan toimeentulon koko perheelle. Mies on useimmissa artikkeleissa perheen ensisijainen elättäjä, mutta naisen jäädessä yksin hänellä on olosuhteiden pakossa oltava tarmoa ja kekseliäisyyttä elannon hankkimiseen. Materiaaliset prosessit (*huolehtia yhteisestä leipäpuusta, hankkia jokapäiväinen leipä*) heijastavat elättäjyyden teemaa.

Tuskin yksin jäätyäni olisin *pystynyt* heitä kaikkia [lapsia] *kouluttamaan*, ellen olisi kaikella tarmollani *huolehtinut* tästä yhteisestä leipäpuustamme. (AV 1967)

Yksin hän on sen jälkeen *huolehtinut* perheestään, *hankkinut* jokapäiväisen leivän – – . (IM 1967)

Myös Maija Saari on ajautunut työelämään ensimmäisen miehensä kuoleman jälkeen. Irma Moliisin henkilöhaastattelussa raha esiintyy omistusprosesseissa, sillä yksinhuoltajalla toimeentulo ei ole ollut aina itsestään selvä.

Perheettömille haastateltavillekaan toimeentulo ei ole itsestäänselvyys vuoden 1967 haastatteluissa, vaan moni haastateltava on joutunut kamppailemaan toimeentulostaan. Monessa artikkelissa käy ilmi työn merkitys rahan ansaitsemisen kannalta. Perheettömät naiset rahoittavat ansiotyöllä harrastuksiaan tai opintojaan, kuten seuraavien esimerkkien haastateltavat.

Laulutunnit ovat kalliita, siksi hän *on rahoittanut* opintonsa antamalla vuorostaan alkeisopetusta lapsille. (KH 1967)

Eeva *aloitti* mannekiinintyönsä *ansaitakseen* opiskelurahoja. (EL 1967)

Vuoden 1967 aineistossa näkyy myös työn eetos ja ahkeruuden ihannoiminen, oli sitten kyse mallista tai kuvanveistäjästä. Se, että tekee työnsä hyvin, on haastateltaville kunnia-asia.

Minusta on tärkeätä *tehdä työ, mikä tahansa, niin hyvin kuin suinkin voi*, vaikkei olisi-kaan varma, että juuri tämä on lopullinen paikkani. (M-LH 1967)

– – niin kuin missä tahansa työssä on kuitenkin oltava rehellinen, *on hoidettava ammattinsa hyvin* – – vain työnsä hyvin tekevää ihmistä pitää kunnioittaa, mitä tahansa työtä.. (LP 1967)

4.2. Ansiotyö 2000-luvun normina

Vuoden 2007 haastatteluissa kaikilla naisista on tai on ollut kodin ulkopuolinen työ, josta kerrotaan ainakin jonkin verran. Ansiotyö näyttää olevan nykyajan normi, sillä myös Siivonen huomioi, ettei hänen aineistossaan ole lainkaan kotiäitejä, jotka eivät toimi ammatissa. Hänen aineistonsa poikkeus, lapsi sylissään haastateltu nainen on kirjoittanut Finlandia-ehdokkuuden saaneen kirjan, ja syynä haastattelun tekemiseen ovat olleet ammatilliset seikat. (Siivonen 2007: 383.)

Naisen käymistä ansiotyössä ei kyseenalaisteta vuonna 2007, joten aihetta käsitellään eri tavoin kuin vuoden 1967 aineistossa. Kohdehenkilön ammattia ei nähdä poikkeuksellisena hänen sukupuoleen nähden. Esimerkiksi yrityksen johtamista (AA 2007, MD 2007) tai politiikon uraa (EB 2007, E-RK 2007) ei pidetä naiselle epätyypillisenä ammattina, eivätkä haastateltavat problematisoi sukupuolensa ja ammattinsa suhdetta, kuten vuoden 1967 aineistossa.

Työn merkitys perheen elättämisen kannalta ei ole relevantti seikka vuoden 2007 haastatteluja tutkittaessa. Missään artikkelissa ei tuoda esiin taloudellisen toimeentulon epävarmuutta, vaan haastateltavat ovat hyvin toimeentulevia. Heillä on mahdollisuus panostaa harrastuksiinsa tai nostaa esille muita tärkeitä asioita, kuten terveyden ylläpitäminen.

Työ aihepiirinä tulee esiin vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa ensinnäkin siten, että lähes kaikki kohdehenkilöt nimetään tai luokitetaan työnsä kautta (**ks. asetelma 4**). Henkilöhaastattelun otsikossa tai ingressissä käytetyt ilmaisut on mainittu asetelmassa. Kahdeksan kahdestatoista haastateltavasta nimetään työnsä kautta siten, että ammattinimikettä tai ammattinimikkeen ja henkilön nimen yhdistelmää käytetään viittaamaan henkilöön. Ansiotyön arkipäiväistymisestä kertoo, että haastateltavan ammatti ei tule esiin otsikkotasolla tai ingressissä vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa yhtä suuressa määrin kuin vuonna 1967.

Ammattinimikettä voidaan käyttää virallisempänä nimeämistapana kun henkilön nimi mainitaan ensimmäisiä kertoja henkilöhaastattelun pääotsikossa tai ingressissä (esim. *europarlementaarikko Eija-Riitta Korhola, yrittäjä Maria Drockila*). Voidaan sanoa, että kohdehenkilön ammatti on tullut vuonna 1967 käytetyn *rouva*-sanan tilalle. Leipätekstissä samaan henkilöön viitataan tavallisimmin käyttämällä hänen etunimeään (esim. *Eija-Riitta, Maria*). Vuoden 1967 aineistossa ainoastaan nuorimpiin ja naimattomiin haastateltaviin viitataan heidän etunimillään. Vuoden 2007 aineistossa pääotsikossa esiintyvä ammatti ei siis välttämättä kerro henkilöhaastattelun teemasta, kun taas vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa ammatti esiintyy pääotsikossa vain, jos se on jotenkin poikkeuksellinen (esim. kuvanveistäjä, lestitehtaan johtaja, leijantekijä), ja ammatin esittely lukijalle on henkilöhaastattelun yksi teema.

Kahdeksan kahdestatoista haastateltavasta puolestaan luokitetaan ammattinsa tai muun työhön liittyvän seikan kautta joko hänen omassa repliikissään tai haastattelijan kolmannessa persoonan kuvauksessa. Yleensä luokittaminen on neutraali; ainoastaan Eija-Riitta Korhola nimitetään *työnarkomaaniksi*, mikä luo vaikutelman hänestä liian paljon tai pakkomielteisesti työskentelevänä henkilöä. Työnarkomania on mahdollista Brysselissä, ”koska siellä työnteko ei ole perheeltä poissa” (E-RK 2007). Ansiotyössä toimiva, perheellinen nainen pyrkii ottamaan myös perheensä huomioon. Myös paikallisuutta ilmaisevissa prosesseissa haastateltavat voivat sijoittua työpaikkaan.

ASETELMA 4: Kohdehenkilön nimeäminen ja luokittaminen työn kautta vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa

Artikkeli	Nimeäminen	Luokittaminen (x on a, x toimii a:na, x:stä tuli a)
MD	Yrittäjä Maria Drockila (pääots.)	Maria Drockilasta tuli Spede-tuotannon <i>toimitusjohtaja</i> vuonna 1999. Maria siirtyi samana kesänä <i>kokopäiväiseksi kynttiläyrittäjäksi</i> . Nyt Maria Drockila on <i>kynttiläyrityksensä toimitusjohtaja</i> --.
E-RK	europarlamentaarikko Eija-Riitta Korhola (ingr.), Työnarkomaani (väliots.)	Brysselissä Eija-Riitta antautuu <i>työnarkomaaniksi</i> , --. Eija-Riitta on <i>jäsenenä useissa valiokunnissa</i> .
LM	Näyttelijä Lena Meriläinen (pääots.), Kotikadun Eevana tunnetun Lena Meriläisen (ingr.)	-
PK	Toimittaja Pirjo Kauppinen (ingr.), radio- ja televisiotoimittajana tutuksi tulleelta Pirjolta	-
AA	kiireisen tanssikoulun johtaja Anitra Ahtola (ingr.), palkittu yrittäjä (väliots.)	-- hän on <i>yrittäjä ja tanssikoulu DCA:n omistaja</i> . Omassa yrityksessäni <i>20 työntekijän esimiehenä</i> opin koko ajan, kuinka voisin olla <i>parempi johtaja</i> .
HK	Suomalaisurheilija, entisen huippu-urheilijan	Ujosta ja arasta työstä kasvoi <i>huippu-urheilija</i> , --. (ingr.) Vaikka olin <i>yksilöurheilija</i> , --.
M-LG	Rehtori Maj-Len Grönholm (ingr.), Yläasteen rehtorilla, rehtori	Maj-Len työskenteli ensin <i>tutkijana</i> , ja kouluttautui sen jälkeen <i>erityisopettajaksi</i> . Nyt hän on <i>rehtorina</i> Lohjan ruotsinkielisellä yläasteella.
KH	esiintyvälle taiteilijalle	Suomalaisille Katri Helena on aina ollut se valo ja iloa tuova <i>laulaja</i> .
EB	-	Hän on ikään kuin <i>lobbari</i> , joka yrittää saada päätäjien silmät avautumaan.
SL	-	Sari Leskinen on ammatiltaan <i>suntio</i> .

Työ näkyy myös lähes kaikkien haastateltavien materiaalisissa prosesseissa (**ks. asetelma 5**). Vuonna 2007 työ on kuitenkin harvoin ainoa tai edes näkyvin materiaalistien prosessien nimitäjä.

ASETELMA 5: Työhön liittyviä materiaalisia prosesseja vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa

Kohdehenkilö	Esimerkkejä työhön liittyvistä materiaalisista prosesseista
Maria Drockila	etsiä työntekijät, kehitellä kynttilämallistoja, kehittää luomuksiaan, leikata ja koristella kynttilöitä, perustaa toiminimi, rakentaa tunnelmallinen kynttilämaailma, rekrytoida ihmisiä, tehdä töitä, työllistää 15 ihmistä
Eija-Riitta Korhola	kirjoittaa puheita ja artikkeleita, lähteä politiikkaan, matkustaa Helsingin ja Brysselin väliä, tavata – – Pakistanin vähemmistöryhmien edustajia, vaikuttaa johonkin, vastata sähköposteihin, vähentää kärsimystä
Seija Alatalo	aloittaa työt, järjestellä kesäleirejä, tehdä työrupeama, tehdä matkatyötä, tehdä osapäivätyötä, työskennellä jossakin
Pirjo Kauppinen	juontaa ohjelmaa, kirjoittaa omaelämäkerta, käydä luennoimassa
Anitra Ahtola	opettaa tanssijoita, perustaa tanssikoulu, tehdä monenlaisia juttuja, tehdä töitä
Heli Kruger	aloittaa työskentely, kiertää kouluja, kirjoittaa, siirtyä työelämään, tehdä työtä, valmentaa
Maj-Len Grönholm	hoitaa kaikki valmiiksi, työskennellä tutkijana
Katri Helena	antautua työlle, lähteä keikoille, tehdä yhden naisen iltoja, tehdä työtä, tehdä töitä
Eva Biaudet	aloittaa tehtävässä, matkustaa seminaariin, saada joku tekemään jotakin, tavata hallituksen edustajia, tehdä pitkiä päiviä, tehdä politiikkaa
Jenni D-R	kruunata seuraaja
Lena Meriläinen	hankkia ammatti

Uusi työpaikka ja sen tuomat muutokset elämään voi olla haastattelun yksi pää- tai sivuteema: Eva Biaudet lapsineen on muuttanut Itävaltaan työn perässä (materiaaliset prosessit *muuttaa, jättää kotimaa, lähteä*), ja Seija Alatalo ja Heli Kruger ovat juuri aloittaneet työelämässä oltuaan lasten kanssa kotona (materiaaliset prosessit *aloittaa työt, aloittaa työskentely, siirtyä työelämään*).

Erityisesti poliittisissa ammateissa toimivien (EB 2007, E-RK 2007) haastatteluissa sivutaan työasioita. Poliitikoista tuli naistenlehtien julkisuuden henkilöitä vasta televisiojulkisuuden myötä, vuoteen 1975 mennessä. Poliitikkojen työ on haluttu mahdollisimman pitkälle yhdistää sen ideologis-poliittiseen tehtävään, ja julkisuus on pyritty valjastamaan sen palvelukseen. (Jallinoja 1997: 53.) Onkin tavallista, että poliitikko kertoo ajamistaan asioista, kuten ihmis-oikeuksien puolustamisesta (materiaalinen prosessi *vähentää kärsimystä*, E-RK 2007). Railo toteaa, että hänen aineistossaan poliitikkohaastattelut havaitsevat työssään yhteiskunnallisia ongelmia, kuten sen, että äitiyden ja työn yhdistäminen on yleensä naisille ongelmallista, mutteivät miellä oman elämänsä ongelmia yhteiskunnallisiksi (Railo 2010: 194). Naistenlehdille tyypillistä on, että ongelmat ovat yksilöiden ongelmia eikä mahdollisia taustalla olevia yhteiskunnallisia epäkohtia nosteta esiin. Ongelmien käsittely juuri tietyn yksilön ongelmina peittää alleen sen, että ongelma voi olla yleinen. (Siivonen 2006: 239.)

Myös vuosikerran yrittäjillä (MD 2007, AA 2007) on muun ohella paljon työhön liittyviä materiaalisia prosesseja. Haastatteluissa kerrotaan, kuinka kohdehenkilöt päätyivät yrittäjyyteen, sen eduista ja haitoista. Myös yrittäjälle annetuista tunnustuksista on maininta molemmissa haastatteluissa. Ruoho ja Saarenmaa (2011: 88–89) yhdistävät yrittäjyyden kuvaukset naisemansipaatioon, sillä yrittäjänä nainen on vapaa työelämän pakottavuudesta.

Kolmessa henkilöhaastattelussa työ-aihepiiri tulee erityisen vähän esiin materiaalisissa prosesseissa. Lena Meriläinen nimetään haastattelun alussa näyttelijän työnsä kautta, mutta haastattelun materiaalisissa prosesseissa hänen näyttelijäntyönsä ei tule esiin. Myöskään suntiona toimivan Sari Leskisen haastattelun materiaalisissa prosesseissa työ-aihepiiri ei tule esiin. Jenni Dahlman-Räikkösen henkilöhaastattelussa työhön liittyviä materiaalisia prosesseja on vain yksi (*kruunata*), joka kertoo hänen aiemmasta työstään missinä.

Jallinoja (1997: 52) toteaa, että missiys ei riitä perusteeksi kestojuokisuudelle, vaan missin on hakeuduttava esimerkiksi juontajaksi päästäkseen pysyvästi julkisuuteen. Missivuoden julkisuuden katoavuus näkyy vuoden 2007 aineistossani. Haastateltavista ne, jotka ovat tulleet julkisuuteen alkujaan juuri ulkonäkönsä avulla, esitellään muun työn kuin mallin tai missin ammattinsa kautta. Maria Drockila nimetään yrittäjäksi, ja Jenni Dahlman-Räikkösen päätoimeksi hahmottuu ratsastaminen. Ulkonäköammatti mainitaan tekstissä, mutta sitä ei korosteta vaan joskus jopa vähätellään toteamalla, ettei ”mielessä ollut parempaakaan vaihtoehtoa”. Osa haastateltavista tuo esiin sen, kuinka ovat saaneet idean missikisoihin lähtöön joltain toiselta henkilöltä, kuten isoveljeltä tai kaupan myyjältä, ja siten ikään kuin ajautuneet missikisoihin ja mallin työhön. Myös Saarenmaa havaitsee valokuvamallien korostavan haastatteluissaan sitä, että heidät on löydetty, eikä heillä näin ollen ole ollut tavoitetta tulla malliksi. Puheenvuorot ovat osa puheen vaatimattomuuden eetosta. (Saarenmaa 2010: 248.)

4.3. Työn ja perheen yhdistäminen

Kotityön tekijät vuonna 1967

Muutamit vanhemman vuosikerran haastateltavista liitetään yksinomaan yksityisen piiriin. Tällaisia henkilöitä ovat Marita Carpén ja Sonja Palmroth. Kumpaakaan ei nimetä työnsä kautta, vaan ensin mainitulla painottuvat äidin ja vaimon roolit ja jälkimmäisellä leskeksi jää-

neen naisen rooli. Molempien haastatteluissa on eniten mentaalisia prosesseja, ja materiaaliset prosessit liittyvät tehtäviin kotitalouden hoidossa (*järjestää, ommella, suorittaa ruokaostokset, tehdä, turvautua naapurin puolipäiväapulaiseen*, MC 1967) tai edustuskodin järjestelijänä (*hoitaa koti, järjestää, asettaa*, SP 1967).

Muillakin perheellisillä haastateltavilla kotityö hahmottuu olennaiseksi osaksi naisen tehtäväkenttää. Vaikka nainen kävisi ansiotyössä, hänen haastattelussaan on myös kotityöhön liittyviä materiaalisia prosesseja, kuten *kehittää ruokalajeja, siivota, laittaa ruokaa* (ES 1967), *huolehtia perheestään, kasvattaa lapset, sitaista essu* (IM 1967), *lukea keittokirjaa, varata ruoka-annoksia* (MS 1967), *imettää, saada järjestykseen* (TL 1967).

Tavallisesti vuoden 1967 henkilöhaastattelut on toteutettu haastateltavan kotona, mikä liittyy kohdehenkilön tiiviisti kodin piiriin. Kodilla on erityisluonne naisten henkilöhaastatteluissa, sillä naisten näkökulmasta kodin käsite luo konnotaatioita kotityöstä (Siivonen 2007: 264). Kodin näkeminen tarjoaa haastattelijalle tilaisuuden kuvailla haastateltavan kotia ja kertoa lukijakunnalle jotain yksityistä. Yleensä asunnosta on otettu kuvia, jotka ovat haastattelun yhteydessä. Poikkeus tuodaan esiin eksplisiittisesti Aino Väinölän henkilöhaastattelussa, jossa todetaan, että *[n]yt ei kuitenkaan mennä ottamaan niitä tavanmukaisia kotikuvia*. (AV 1967). Myös vuoden 2007 henkilöhaastatteluista monet tehdään haastateltavan kotona, mutta muitakin paikkoja, kuten työpaikkaa, ravintolaa tai valokuvausstudiota hyödynnetään.

Kotityön arvostus näkyy vuoden 1967 aineistossa. Lapsensa kunnan kansalaisiksi kasvattanut äiti (MC 1967, IM 1967) voi toimia asiantuntijana lastenkasvatuksen ja kodinhoidon kysymyksissä. Koska henkilöhaastatteluissa esiintyvät naiset esitetään vaatimattomina, he eivät kehu omia kotitaloustaitojaan. Sen sijaan toisen naisen, kuten oman äidin tai anopin, taitoja ylistetään.

Äitini, joka myös oli saanut sairaanhoitajakoulutuksen, jäi kotiin lapsia hoitamaan ja hän olikin paljon enemmän kodin ihminen kuin minä – hänestä voi jopa sanoa, että *hän tosiaan eli lapsilleen*. (MC 1967)

Rouva Mirjam Tapala saa miniältään kiitosta. – Hän on sellainen loistava talousihminen, lämmin suuren perheen äiti. (TL 1967)

Omaa suoriutumista kotitaloustöistä vähätellään. Elina Salo tunnustaa olevansa epäkäytännöllinen.

Olen niin epäkäytännöllinen, etten voi ajatella hankkivani lisää lapsia juuri nyt vähään aikaan. – – Epäkäytännöllisyydestäni johtuu, että yhdessäkin on aivan tarpeeksi töitä. Aamulla lukiessani sanomalehteä palavat paahtoleivät mustiksi ja kaikki esineet pyrki-

vät tippumaan sormistani ollessani vielä uninen ja niin pois päin. Tavallisesti tulee aina epätoivoista kiirettä töihin. (ES 1967)

Salon repliikissä tulee esiin ihanneäidiltä odotettu ominaisuus, käytännöllisyys. Hänet kuvataan sukupuoliroolin odotuksia vastaan asettuvana henkilönä. Toisaalta repliikki voidaan nähdä kotiäidin roolin toistamisena vastoin odotuksia. Elina Salon avoin tunnustus on poikkeuksellinen sellaisten haastateltavien joukossa, joiden käytännöllisyyttä ja kädentaitoja arvostetaan.

1960-luvun sukupuolisopimuksen neuvottelut

Jotta vuoden 1967 aineistossa esiintyvät tavat kuvata todellisuutta tulisivat ymmärrettäviksi, on syytä suhteuttaa tekstit laajempaan kulttuuriseen kontekstiin (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 32). Käytän vanhemman aineiston tulkinnassa sukupuolisopimuksen käsitettä, joka tarkoittaa lausumatonta säännöstöä, joka määrittelee sukupuolten suhteet, naisten ja miesten oikeudet ja velvollisuudet. Käsite on erittäin käyttökelpoinen, kun tutkitaan historiallisia muutosprosesseja. Sukupuolisopimuksen murroskohdissa määritellään uudelleen erityisesti naiskansalaisuuden sisältö. (Rantalaiho 1994: 14–15.)

Sukupuolisopimuksen käsite on relevantti aineistoni tulkinnassa, sillä vuodelta 1967 oleva aineistoni sijoittuu historiallisesti mielenkiintoiseen aikaan. 1960-luvulla suomalaisessa yhteiskunnassa käynnistyivät neuvottelut sukupuolisopimuksen uudelleen määrittelemiseksi. Aiemmin voimassa olleen yhteiskunnallisen äitiyden sukupuolisopimuksen raameissa naiset olivat etsineet oman alueensa hyvinvointivaltion instituutiosta, ja he olivat mukana ylläpitämässä sukupuolieroa ja sen mukaista työnjakoa. Yhteiskunnallinen äitiys tarkoitti, että kodin ohella yhteiskunnan ajateltiin olevan feminiinisen elämänpiirin määrittelemä koti, josta naisen tuli pitää huolta. Naisen rooleina olivat äidin, perheenemännän ja miehen seksuaalisuutta kontrolloivan vaimon roolit. (Rantalaiho 1994: 21–22.) Palkkatyöäitiys kyseenalaisti yhteiskunnallisen äitiyden sukupuolisopimuksen. Vaikka kotiäitiydellä oli voimakas ideologinen tuki ja työssä käymiselle monia esteitä, monet naiset siirtyivät työelämään. Epäviralliset keskustelut sukupuolisopimuksen uudistamiseksi aloitettiin jo aiemmin, kun monet naiset valitsivat palkkatyöläisyyden. Sitä vastoin virallinen vahvistus uudelle sukupuolisopimukselle tuli vasta myöhemmin. (Julkunen 1994: 185; Rantalaiho 1994: 24.)

Sukupuoliroolien murrosvaihe näkyy epäsuorasti niin, että moni kohdehenkilö tasapainoilee kodin ja ansiotyön velvollisuuksien kanssa, ja useilta löytyy mainintoja siitä, kuinka hankalaa työ- ja perheroolit on yhdistää. Suoremmin roolikeskustelut tulevat esiin siten, että haastatteli- ja asettaa haastateltavansa sukupuoliroolikeskustelujen kontekstiin. ”Viimeaikaiset naisen roolia käsittelevät puheenvuorot” (AV 1967) mainitaan eksplisiittisesti muutamassa haastattelussa. Uudenlaiset aatteet tulevat esiin haastattelijan kysymyksenasetteluissa.

Useimmat vuoden 1967 haastateltavat nimetään sekä julkisen että yksityisen roolin kautta, ja materiaalisissa prosesseissa tulevat esiin niin ansiotyötä kuin kotityötä kuvaavat materiaaliset prosessit. Mm. Maija Saari on esimerkki työn ja perheen yhdistävästä henkilöstä. Hänen moninaisia roolejaan kuvaa seuraava luokitus:

Hän on ollut itsenäinen virkanainen, edustuskotien emäntä, tarmokas perheenäiti, joka on tehnyt näkyvää yhteiskunnallista työtä ja joutunut mukaan politiikkaan. (MS 1967)

Tilannetta ei kuvata ihanteellisena, vaan esiin tuodaan esiin hänen monien rooliensa haittapuoli, se että ”etiketin kiemuroihin turvautuvat ihmiset saattavat pitää häntä hieman epäsovin- naisena”. Epäsovinnaiseksi voidaan nähdä niin henkilön palkkatyöäitiys kuin hänen kolme avioliittoaan. Puoliso toivoo hänen vähentävän yhteiskunnallisia tehtäviään, jotta aikaa jäisi enemmän perheelle. Vaikka kohdehenkilö kuvataan roolien uudistajana, muiden mielipi- teet ovat palkkatyöäitiyden vastaisia.

Erityisesti vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa työssäkäyviltä naisilta vaaditaan joustavuutta perheen ja työn yhdistämiseen. Jotkut heistä ovat muokanneet työtään sellaiseksi, että ansio- työn ja kodinhoidon yhdistäminen onnistuu. Yksinhuoltajaäiti valitsee työn, jota voi tehdä kotoa käsin (IM 1967). Esiintyvät taiteilijat (ES 1967, TL 1967) hyödyntävät lastenhoitajaa, niin että pääsevät töihin, mikä tuohon aikaan oli harvojen, hyvin toimeentulevien perheiden etuoikeus (Julkunen 1994: 195). Molemmat ovat myös tehneet muita järjestelyjä lapsen hoi- don turvaamiseksi: imetysaikana vauva otetaan mukaan kiertueelle (TL 1967), tai kohdehen- kilö ei halua kiinnittää itseään mihinkään teatteriin (ES 1967).

Problematiikka tuodaan esiin myös sellaisten henkilöiden haastatteluissa, jotka ovat tehneet valinnan kahden elämänalueen välillä. Työssä menestynyt Aino Väinölä toteaa, *että ei hänellä ole koskaan ollut lapsillekaan riittävästi aikaa*. Kotiäiti Marita Carpénin haastatteluissa tuo- daan esiin se, että perheen ja ansiotyön yhdistäminen olisi vaikeaa. Seuraavan lainauksen

mentaaliset prosessit kuvaavat hänen kokemuksiaan työn ja kodinhoidon yhdistämisestä. Hän perustelee omaa valintaansa keskittyä kodin tehtäviin:

– – minua pyydettiin takaisin työhön. Silloin *sain kouriin tuntevan kokemuksen* alituisesta aamukiireestä toimeen ja taas työstä kotiin, – –. Tilanne kävi kestäättömäksi, kiireinen tahti ja kaksi eri työkenttää häiritsivät toisiaan. *Tuntui* aivan luonnolliselta ryhtyä hoitamaan kodin tehtäviä ja lapsia, – –.(2/1967: 39.)

Puheenvuorossa voidaan havaita ristiriita, joka syntyy, kun naisia tarvitaan työmarkkinoille, mutta palkkatyöäitiyden sukupuolisopimus ei ole vielä voimassa virallisella taholla, niin että yhteiskunnan rakenteet mahdollistaisivat työssä käymisen esimerkiksi järjestämällä yleistä päivähoitoa (Julkunen 1994: 192–198).

1940–50-luvulla äidin kategoria oli suppea, ja joutui puntariin 1960-luvulla (Nätkin 1997: 150–151). Naisen asemaa tutkiva komitea totesi vuoden 1970 mietinnössään, ettei naisten asema kohene ”äidinpalkasta” vaan he tarvitsevat työmahdollisuuksia sekä lastenhoidon ja kotitaloustöiden jakamisen tasa-arvoisesti (Julkunen 1994: 191). Kotiäitiyden vapaaehtoisuus kyseenalaistuu paikoitellen vuoden 1967 aineistossani. Joissakin haastatteluissa haastattelija tuo esiin – roolikeskusteluihin viitaten – epäilyksen, etteivät haastateltavat naiset olisi valinneet kotiäidin rooliaan vapaaehtoisesti:

Kun sanon hänelle, että minun on vaikea kuvitella häntä >>*itsensä lasten hyväksi uhranneen, yksinäisen äidin* osaan>> hän ensin nauraa, mutta samalla ilme muuttuu vakavaksi. (IM 1967)

Viiden lapsen äiti – mieleen muistuvat viimeaikaiset roolikeskustelut. – Oletteko joutunut tähän osaanne, vai onko nykyinen tilanteenne harkinnan tulos? (MC 1967)

Haastateltavat vakuuttavat halunneensa itse perheen, ja näin lukijalle osoitetaan, että perhe voi olla naiselle *antoisa elämäntehtävä* (IM 1967).

Sukupuoliroolikeskustelujen kehyksessä ruoanlaiton voi nähdä kiistanalaisena kysymyksenä, sillä useat haastateltavat selvittävät haastattelussa suhdettaan ruoanlaittoon. Ruoanlaitto esiintyy mentaalisten prosessien kohteena (AV 1967, EE 1967). Tehtaanjohtaja Aino Väinölä tunnustaa potevansa patakauhua, millä hän tarkoittaa, ettei koe viihtyvänsä keittiössä yhtä hyvin kuin ansiotyössään, jonka hän nimeää *oikeaksi työkseen*. Myös näyttelijä Ella Eroselta kysytään ruoanlaitosta, ja hän kieltää pitävänsä siitä. Toisaalta tuodaan esiin ruoanlaiton ehdollisuus. Työssä käyvät äidit (ES 1967, MS 1967) yhdistetään ruoanlaittoa kuvaavaan materiaaliseen prosessiin, mutta sivulauseessa määritellään toiminnan ehdot: ajan riittävyys tai kotitöiden organisoiminen perheen kesken.

Siitä lähtien kun isäni istutti minut 12-vuotiaana kirjoituskoneen ääreen, on tehdas ollut minun elämänympäristöni. Siitä kai johtuu, että *poden* melkein >>*patakauhua*>>. Ruoanlaitto, jos sitä joskus joudun tekemään, on vuosien varrella alkanut melkein suuttua minua. Se kun sekoittaa minun *oikean työni*. (AV 1967)

– *Pidätkö* ruoanlaitosta? Mistä ruoasta pidät?
– Ruoanlaitosta, en oikeastaan. (EE 1967)

Laitan kyllä itsekin *ruokaa*, jos on tarpeeksi aikaa. Kehittelen sellaisia ruokalajeja, joita voi syödä vähintään kaksi päivää. Sitten minulla on seitsemän spesialitérookalajia jotka olen opetellut laittamaan ja hyvät keittokirjat apunani. (ES 1967)

Virkaaidin olisi *vaikea selviytyä ruoanlaitosta*, ellei kotitöitä organisoitaisi. (MS 1967)

Yleisesti ruoanlaitto nähdään enemmänkin käytännöllisenä toimenpiteenä ja velvollisuutena kuin nautinnollisena harrastuksena. Ruoanlaitto on naisen vastuualuetta, mutta käytännössä kodin ja työn velvollisuuksista selviytyminen on haastavaa. Edellä mainitut haastateltavat rikkovat sukupuolijärjestelmän heille tarjoamaa roolia (Rossi 2003: 12–13) roolia ilmaisemalla perinteidenvastaisesti, etteivät pidä ruoanlaitosta. Sukupuolijärjestelmän murtumat kertovat asteittaisesta muutoksesta, joka on tapahtumassa yhteiskunnassa.

1960-luvulla uutta oli, että vaadittiin myös miehen roolin uudistamista: molemmilla sukupuolilla katsottiin olevan perheenjäsenen, ammatissa toimivan ja yhteiskunnallisen osallistujan roolit (Julkunen 1994: 188). Osassa haastatteluja mies liitetään kotityöhön ja lapsenhoitoon haastattelijan kysymyksessä:

Teillä on vain 9 tuntia viikossa ulkopuolista apua. Miten saatte kaiken sujumaan – *auttaako miehenne teitä paljon?* (MC 1967)

Osaako aviomies hoitaa lasta? (TL 1967)

Haastatteluissa pyritään osoittamaan, etteivät kohdehenkilöiden puoliset toteuta perinteistä miehen roolia, johon mm. ”keittiön vierastaminen” (MS 1967) kuului.

Osmo Saari ei vierasta keittiötä, hänelle ei esimerkiksi perunoiden kuoriminen ole vierasta. (MS 1967)

– Iltaisin *mieheni on aktiivisesti mukana* perheen kokoontuessa, *eikä hän suinkaan jää neuvottomaksi*, jos olen vaikkapa sairaana. Hänelle ei lastenhoito ole vierasta. (MC 1967)

Mutta *Aatoksen piti ihan alusta asti osallistua lapsen hoitoon*, kun minä olin synnytyksen jälkeen niin heikko, että hän sai minua pystyssä pitää. (TL 1967)

Edellisistä esimerkeistä voidaan kuitenkin havaita, että nainen on ensisijainen lasten ja kotitalouden hoitaja, ja miehen vastuu on ehdollista. Mies ottaa vastuun kotitaloudesta vain, jos nainen on esimerkiksi sairauden takia estynyt hoitamaan velvollisuuksiaan. Samalla tavalla mies on perheen ensisijainen elättäjä, ja nainen toimii itsensä ja perheensä elättäjänä vain, jos aviomiestä ei ole.

Roolien yhdistäjät vuonna 2007

Vuoden 1967 henkilöhaastatteluihin verrattuna kotityö on kadonnut lähes kokonaan vuoden 2007 haastateltavien kuvauksista. Vaikka naiset edelleen tekevät suuren osan kotityöstä (Jokinen 2005: 46), aiheelta on hävinnyt sen ajankohtaisuus julkisissa keskusteluissa esiin nousevana tasa-arvokysymyksenä. Myös haastateltavien parempi toimeentulo voi tarkoittaa, että esimerkiksi siivoaminen on mahdollista siirtää toisen henkilön tehtäväksi, jolloin toimijana on *siivoaja* (J-DR 2007) tai mainitaan, että *kotona on ollut apuna sisarentytär* (EB 2007).

Esimerkiksi ruoanlaitto ei ole enää samanlainen vain naisiin kohdistuva velvollisuus. Haastateltavat kokevat pääasialliset velvollisuutensa usein työelämässä, ja ruoanlaitto saatetaan nimetä harrastukseksi, joka jaetaan puolison tai perheen kesken.

Keittiötään *Räikköset* käyttävät mielellään muun muassa supisuomalaisen kotiruoan kokkaamiseen. Kimi pitää Jennin mukaan erityisesti lihapullista ja perunamuusista. (JD-R 2007)

Yritän rytmittää työni niin, että teen välillä hyvin pitkiä päiviä, välillä yritän ehtiä kuuden jälkeen kotiin laittamaan *lasten kanssa* ruokaa, syömään yhdessä illallista ja elämään tavallista arkea kotona. (EB 2007)

Eija-Riitan ja Aten yhteisiin harrastuksiin kuuluu ystävien tapaamisen lisäksi ruoanlaitto ja lenkkeily. (E-RK 2007)

Elämän pieniä, suuria iloja ovat myös perheen yhteinen elokuvailta, *Jarin* laittama päivällinen – –. (PK 2007)

Esimerkkien ruoanlaitosta kertovissa prosesseissa toimijoita ovat kohdehenkilön lisäksi puoliso ja lapset. Vastuu ruoanlaitosta ei jää yksin naisen harteille, mikä kertoo siitä, että tiettyjen kotitöiden on alettu nähdä kuuluvan yhtä lailla miehillekin. Myös haastateltavien toimeentulo voi vaikuttaa siihen, että ruoanlaittomahdollisuudet ovat monipuolisemmat ja perheen on mahdollista lähteä ulos syömään, jos kotona ei jakseta laittaa ruokaa.

Työn ja perheen yhdistäminen näyttää haastattelujen perusteella olevan helpompaa 2007 haastateltaville. Pelkästään äitiyteen keskittyviä haastateltavia ei ole, vaan kaikki äitiyden kautta esiteltävät haastateltavat (Anitra Ahtola, Heli Kruger, Seija Alatalo) esitellään myös työroolinsa kautta. Esteet kahden elämänalueen yhdistämiselle eivät ole niin konkreettisia kuin vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa, joissa esimerkiksi kodin ulkopuolinen apu lasten- ja kodinhoidossa nousee kynnyskysymykseksi. Lasten päivähoidosta vuonna 1973 voimaan tullut laki (Julkunen 1994: 197) on ainakin teoriassa mahdollistanut sen, että naisten ei tarvitse valita perheen ja työn väliltä. Käytännössä yhteiskunnassa vallitseva ideologia vaikuttaa siihen,

kuinka esimerkiksi päivähoidon mahdollisuuksia hyödynnetään. Esimerkiksi kotihoidontuen käytön lisääntymistä ei voi täysin selittää laeilla, vaan jokin muu seikka on vaikuttanut naisten halukkuuteen jäädä kotiin (Jallinoja 2006: 99).

Anna-lehden poliitikkojen henkilöhaastatteluja tutkinut Railo näkee, että lasten muodostama uhka naisen uralle pyritään kieltämään juuri osoittamalla, kuinka vaivatonta työn ja perheen yhdistäminen on. Ristiriitaista on, että haastateltavat kuitenkin myöntävät kyseisten asioiden yhdistämisen olevan hankalaa muille naisille. Äitiyden tematiikan tulemisen henkilöhaastatteluihin Railo selittää 2000-luvulla tapahtuneella familistisellä käänteellä. (Railo 2011: 194–195.) Jallinojan (2006: 97) käyttämä familismin käsite tarkoittaa ideologiaa, jossa lasten kotihoito ja hyvä vanhemmuus korostuvat.

Familistinen käänne näkyy omassa aineistossani siten, että haastateltavat pohtivat, kuinka olla parempi äiti. Koska hyvä äiti antaa familistisen ajattelutavan mukaisesti aikaa lapsilleen, saattaa haastateltava tuntea syyllisyyttä omasta työssä käymisestään. Esimerkiksi Eija-Riitta Korhola pohdiskelee haastattelussaan sitä, onko työ vienyt liikaa aikaa lapsilta ja kuinka lapset ovat nähneet äidin työelämään lähden.

Olin varmaan aika kiva äiti ennen kuin lähdin liihottelemaan maailmalle. Olen aina osannut iloita lapsista, mutta *olis in varmaan ollut parempi äiti*, jos en olisi lähtenyt politiikkaan. Kuopus oli vasta 8-vuotias, kun aloin viettää puolet viikosta Brysselissä. (ERK 2007)

Olen helposti tyytymätön itseeni ja mietin, *miten olisin parempi äiti*. (AA 2007)

Toisaalta työssä käymisestä voidaan perustella koko perheen edulla, joskin eri näkökulmasta kuin vanhemmassa vuosikerrassa. Seija Alatalo puhuu *terveestä itsekkyydestä*, jolla hän tarkoittaa, että koko perhe hyötyy siitä, että äiti pääsee välillä nauttimaan muusta kuin äidin roolistaan. Puhetapa voidaan yhdistää kehitykseen, jossa perhekeskeisyydestä siirrytään yksilökeskeisempään elämäntyyliin. Pohjola on havainnut naisten minuuden määrittyneen aiemmin suhteessa ympärillä oleviin ihmisiin. Vanhaan aikaan naisen hyvä olo riippui ympärillä olevien ihmisten onnellisuudesta. Sen sijaan ”uuden ajan naisille” nainen itse on tärkeä. Minän unohtaminen tarkoittaa, että yksilö tekee väärin itseänsä kohtaan, kun taas naisen onnellisuus vaikuttaa myös siihen, että ympäristö voi hyvin. (Pohjola 1999: 130–133.)

Koska myös työelämä vaatii suorituksia, haastateltavat kohtaavat työelämästä ja perheestä tulevat ristipaineet ja vastaavat niihin antamalla itsestään erityisen tehokkaan ja reippaan kuvan (Railo 2011: 198). Omassa aineistossani osa haastateltavista esitellään erityisen energisinä henkilöinä, jotka pystyvät jakamaan aikansa työlle ja perheelle. Vuoden 2007 haastatelta-

vat toimivat aina myös kodin ulkopuolisissa tehtävissä, vaikka muun ohella hoitaisivat lapsia kotona. Ihanteena on kaikkeen ehtivä ja energinen tehopakkaus, kuten seuraavan esimerkin haastateltava:

Yritäpä olla yhtä aikaa työllistetty freelancer-yrittäjä, läsnä oleva äiti ja huomioiva vaimo. Pelkästä ajatuksesta hengästyy. Anitra kuitenkin näyttää jaksavan ja nauttivan elämäntilanteestaan. (AA 2007)

Erilaisten elämänalueiden yhdistäminen näkyy nimeämisessä. Esimerkiksi Anitra Ahtola nimetään artikkelin otsikossa *suurperheen äidiksi*, mutta heti sitä seuraavassa ingressissä myös *kiireisen tanssikoulun johtajaksi*. Feminiininen menestys syntyy työn ja lasten onnistuneesta yhdistämisestä (Siivonen 2007: 301). Ihannainen suoriutuu kaikista elämänalueista kuin leikiten, mutta kokee samalla elämässään harmoniaa. Edellisen esimerkin haastateltavan, Anitra Ahtolan, tehokkuus selitetään balettitaustalla ja tuodaan esiin, että se on jotain poikkeuksellista, mikä sopii kohdehenkilöä suitsuttavaan esittelytyyliin.

Naistenlehtiä voidaankin kritisoida siitä, että niiden tarjoamassa ratkaisumallissa nainen hoitaa yhä uusia tehtäväkenttiä entisten lisäksi. Esimerkiksi koti- ja ansiotyön välinen jännite korjautuu sillä, että nainen organisoii kotityöt tehokkaammin, ei sillä, että lasten isä osallistuu enemmän. (Siivonen 2006: 237, 240.) Voidaan nähdä, että ”supernaisten” ylistäminen sopeuttaa naisia tilanteeseen, jossa pärjätäkseen on hallittava roolinsa työntekijänä, äitinä ja vaimona (mts. 238).

4.4. Elämän tasapaino

Vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa nousee esiin uusi aihepiiri, jonka nimeän elämän tasapainoksi. Vuosikerran haastatteluille tyypillistä on, että työ katsotaan kohdehenkilön julkiseksi rooliksi. Henkilöhaastattelu tekstilajina pyrkii valottamaan kohdehenkilön yksityistä puolta ja kertomaan jotain sellaista, mikä ei ole vielä yleisön tiedossa. Haastateltavan sisäinen konflikti rakennetaan kriiseistä selviytymisen kautta.

Useiden haastateltavien haastattelussa esiintyy eksistentiaalinen prosessi *elää*. Tyypillistä on, että haastateltavan elämä näyttäytyy yhtenä suurena kertomuksena, jonka aikaisempiin vaiheisiin on sisältynyt elämäntarkoituksen etsimistä, tasapainon hakua tai kriisi, mutta jonka päätteeksi on tultu nykyiseen, tasapainoiseen tilaan. Siivonen kutsuu tällaisia kohdehenkilöitä ”pohdiskelevan menestyksen naisiksi”, jotka peilaavat menestystään aiempiin elämän vaike-

uksiin ja elämän kriiseihin (Siivonen 1999: 91–93, ks. edellä s. 16). Pohdiskelevan menestyksen yleisyyttä aineistossani selittää se, että kuvaustapa on värikkäämpi ja lisää henkilöhaastattelun mahdollisuuksia kertoa kohteestaan. Lukija saa tietää myös haastateltavan menestyksen taustalla olevista vaikeuksista ja haastateltavan heikkouksista. (Siivonen 2007: 298.) *Eeva*-lehden verkkosivuilla esitellyt henkilöhaastattelut on nimetty *selviytymistarinoiksi* (Eeva 2011b), mikä kuvaa vaikeuksien merkitystä haastateltavan elämäntarinan kerronnassa.

Kaikkiin vuoden 2007 otsikoihin sisältyy lainaus haastateltavalta, jossa on mahdollista tiivistää kyseisen henkilön elämäntarina tai sen käännekohta:

- ”Olen etsinyt elämälleni suuntaa” (MD 2007)
- ”Oma minuuteni oli kadoksissa” (KHe 2007)
- ”Suhteemme on nyt vahvempi” (SA 2007)
- ”Nyt elämässä on iloa ja harmoniaa” (AA 2007)
- ”Elämälläni on nyt tarkoitus” (HK 2007)

Kahdessa ensimmäisessä otsikossa kuvataan mennyttä aikaa, jolloin haastateltavan elämän suunta tai minuus on ollut kadoksissa. Kolmessa viimeisessä otsikossa toistuu ajanmääre *nyt*, joka määrittää harmonisen elämäntilanteen nykyisyydeksi. Samalla annetaan ymmärtää, ettei tilanne ole aina ollut yhtä hyvä: menneisyyteen kuuluu kriisi tai muu käännekohta, jonka ylittäminen on tuonut henkilölle tunteen elämän tasapainosta. Kahdessa viimeksi mainitussa haastattelussa käännekohdaksi hahmottuu otsikkotasolla perheen perustaminen: kohdehenkilö nimetään pääotsikossa *suurperheen äidiksi* (AA 2007), tai nimeen rinnastetaan *oma perhe* (HK 2007). Selkeää kriisiä kyseisiin henkilöhaastatteluihin ei konstruoida. Otsikot noudattavat naistenlehtien henkilöhaastatteluissa toistuvaa kaavaa, jonka mukaan haastateltavat kuvataan vaikeudet voittaneina (Siivonen 2006: 239).

Vuoden 2007 aineistoni pääteemoiksi hahmottuvia kriisejä ovat aviokriisi (SA 2007), ikä- tai ulkonäkökriisi (LM 2007), halvaantumisen (PK 2007), puolison kuolema (SL 2007) ja syöpään sairastuminen (M-LG 2007). Haastateltavat tuovat esiin, kuinka he omakohtaisesti ovat kokeneet läheisen kuoleman, sairastumisen tai muun kriisin, millaisia tunteita se on herättänyt ja kuinka kriisistä on päästy yli. Myös muiden haastateltavien menneisyyteen kuuluu vastoinkäymisiä, joista henkilöhaastatteluissa kerrotaan mutta jotka eivät kuitenkaan hahmotu pääteemoiksi: oman paikan etsiminen (MD 2007, KHe 2007), urasta luopuminen (HK 2007, AA 2007) tai äitiys kriisinä (E-RK 2007).

Vuoden 2008 Eeva-lehtiä tutkineet Ruoho ja Saarenmaa toteavat psykokulttuurin tarkentuneen 2000-luvulla erityisesti kuoleman, surun ja menestysten teemojen käsittelyyn. Epäonnistumisesta on tullut suorastaan arvokas teema. (Ruoho & Saarenmaa 2011: 67–69.) Uusi teemojen käsittely vetää tiukan rajan kahden tutkimani vuosikerran henkilöhaastattelujen välille. Vuoden 1967 haastateltavat esitellään vahvoina, pärjäämistä vaikeissakin tilanteissa korostavina naisina, kun taas vuoden 2007 haastateltavien on mahdollista puhua ongelmistaan avoimesti ja tunnustaa heikkoutensa (ks. s. 67).

Uuden teeman myötä haastatteluissa esiintyy prosessityyppejä, joita vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa ei ole. Prosessit *etsiä, ajautua* (MD 2007) kuvaavat kohdehenkilön itsensä etsimistä, vaihetta jossa elämällä ei ole selvää suuntaa. Kriisistä kertovat esimerkiksi *hävitä naisena olemattomiin, joutua kriisiin*, (LM 2007). Kriisistä selviämisen teema näkyy esimerkiksi prosesseissa *jatkaa eteenpäin, löytää, selvittää* (KHe 2007), *löytää mielenrauhaa ja vapaudentunnetta, palata juurilleen, rakentaa itsetuntoa* (LM 2007).

Kaikissa vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa mentaalaisia prosesseja on yli 30 %, kun taas vuoden 1967 aineistossani on kuusi henkilöhaastattelua, joissa mentaalisten prosessien suhteellinen osuus on alle 30 %. Mentaalisten prosessien kasvanutta osuutta selittää, että monissa haastatteluissa kohdehenkilöiden suhtautumista kriisiin kuvataan mentaalisiin prosessein. Esimerkiksi parisuhteeseen liittyvät asiat voivat olla mentaalisten prosessien (*haluta, miettiä, huomata, tuntua*) kohteena (SA 2007) tai haastattelussa voi olla paljon ulkonäön havainnoinnista kertovia prosesseja (*huomata*) tai negatiivisista tunteista kertovia prosesseja (*pelätä, tuntee itsensä epävarmaksi*) (LM 2007). Kriisivaiheen prosessit esiintyvät menneessä aikamuodossa, kun taas preesensissä kuvatut (esim. *hyväksyä itsensä*, LM 2007) heijastelevat harmonista nykytilaa.

Edellä mainittu kuolema- ja suru-teema tulee esiin erityisesti Sari Leskisen haastattelussa, jossa muistellaan Juice Leskisen kuolemaa edeltävää aikaa ja sen jälkeistä jaksoa. Puolison kuolema hahmottuu tärkeäksi käännekohtaksi, sillä se mainitaan heti ingressissä ja vielä sitä seuraavassa leipätekstissä kahteen otteeseen:

Juice Leskinen *kuoli* sairaalassa eräänä marraskuun perjantaina viime vuonna. Samana iltana hänen *leskeksi jäänyt vaimonsa* seiso i typeryneenä sairaalan pihalla kädessään pussi, jossa olivat hänen miehensä henkilökohtaiset tavarat. Maailma oli seisahtanut. Sari Leskinen mietti, ketä hän voisi vielä niin myöhään vaivata soitollaan kertoakseen, että Juice *on kuollut*. (SL 2007)

Nimeäminen *leskeksi jääneeksi vaimoksi* tuo esiin, että haastateltavasta ollaan kiinnostuneita ensisijaisesti tunnetun henkilön puolisona, joka saa kertoa oman versionsa tapahtuneesta.

Oman sairastumisen, läheisten kuoleman tai muun pysäyttävän kokemuksen myötä monet haastateltavat ovat tajunneet elämän rajallisuuden. Mentaaliset prosessit kertovat suhtautumisesta kuolemaan, kuoleman tiedostamisesta ja päätöksestä elää oma elämänsä mahdollisimman hyvin.

Suhtaudun kuolemaan varmaan keskivertoa myönteisemmin. Kun on käynyt niin lähellä kuolemaa, sitä *ei* enää omalla kohdallaan *pelkää*. *Ajattelen*, että me pääsemme täältä rauhaan ja lepoon. Elämännälkä on vain kasvanut entisestään, kun tietää, miten pienestä kaikki on kiinni. (PK 2007)

Ajattelen välillä kuolemaa ja *mietin*, ettei se voi koskea vielä minua. *Olen aina kuvitellut* eläväni kahdeksankymmppiseksi. *Haluaisin nähdä* lasteni häät ja saada lapsenlapsia. Hirveästi *harmittaisi*, jos en saisi olla enää silloin mukana. (M-LG 2007)

Silloin *tajusin*, että täällä ollaan vain hetki. *Mieleen palasivat* kaikki näiden ihmisten kanssa koetut ja tehdyt asiat. *Ymmärsin*, että elämässä tulee kohta, jonka jälkeen muistoihin ei voi enää palata. *Päätin* yrittää elää niin, että jos joudun seuraavaksi lähtemään, asiat läheisteni kanssa ovat hyvin. (MD 2007)

Myös vanhemmassa vuosikerrassa sivutaan synkempiä aiheita. Yhteensä kuudessa henkilöhaastattelussa kerrotaan läheisen ihmisen kuolemasta. Useimmiten kuollut henkilö on puoliso, kahdessa artikkelissa kerrotaan vanhemman kuolemasta. Vanhemman vuosikerran haastattelussa kuolemasta kerrotaan hyvin lyhyesti eikä se hahmotu artikkelin pääteemaksi (poikkeuksena SP 1967). Usein kuolemasta on kulunut useita vuosia.

Kun mieheni *kuoli* vuonna 1948 jäin yksin lasten kanssa. (IM 1967)

Meitä on kolme sisarusta, vanhempamme *kuolivat* kun olimme vielä lapsia. Minä olen nuorin, kahden viikon ikäisenä menetin isäni – hänen hautajaisensa olivat samalla minun ristiäiseni. Kaksi vuotta myöhemmin äiti *kuoli*. Me lapset jouduimme erilleen, siitä kai tämä erittäin läheinen ja lämmin suhde sisariini johtuu. (KHa 1967)

– Olen aina sanonut, että työ on parasta lääkettä. Ensimmäisen mieheni *kaaduttua* minut miltei pakotettiin aivoinvalidien kuntouttajaksi. Se oli soteleskeksi jääneelle naiselle järkyttävä, mutta häntä elämässä kiinnipitävä työ. (MS 1967)

– –isä *kuoli* neljä vuotta sitten. >>Voi, onko siitä jo niin pitkä aika. Minä uskon, että aikuistuin paljon silloin. Olin kuusitoista. Minusta on tullut hyvin itsenäinen jo nuorena.>> (M-LH 1967)

Aino Väinölän ja Irma Moliisin tapauksissa miehen kuolema on tarkoittanut, että jäljelle jäänyt puoliso on kantanut vastuuta arjen sujumisesta. Maija Saaren velvollisuus soteleskenä on ollut osallistua työelämäänsä (MS 1967). Adjektiivi *järkyttävä* viittaa esimerkissä työhön, johon hän joutui, mutta puolison kuolemaa ei kommentoida. Vanhemman kuoleman vaikutukset esitetään neutraalisti, jopa positiivisia seurauksia painottaen: sisaruspiiri on kokenut voimak-

kaamman yhteenkuuluvuuden tunteen (KHa 1967) tai nuori on itsenäistynyt aikaisin (M-LH 1967).

Vanhemman vuosikerran henkilöhaastatteluissa sairastuminen ja heikkouden osoitus ovat usein tabuja. Sitä vastoin vuoden 2007 aineiston kahdessa haastattelussa sairastuminen tai vammautuminen on pääteemana. Yksi henkilöhaastattelu kertoo kohdehenkilön vammautumisesta ja joutumisesta pyörätuoliin (PK 2007), toisessa haastateltavan syöpä on uusiutunut (M-LG 2007). Molempien haastattelujen mentaalisisissa prosesseissa tulee esiin oman tilanteen kognitiivinen prosessointi ja pyrkimys toivon ja positiivisen elämänasenteen säilyttämiseen. Toisaalta poikkeuksellista on, että negatiivisia tunteita ilmaisevat prosessit, kuten *itkettää*, *käsitellä paha olo* tai *ottaa pannuun* (PK 2007) esiintyvät myös preesensissä. Teema näkyy useissa relationaalisissa prosesseissa (M-LG 2007): verbi *sairastua* toistuu neljä kertaa, ja relationaalinen *olla*-verbi saa attribuuttina on adjektiivi *sairas*. Myös omistusprosessi voi ilmaista sairautta (*jollakin on syöpä*). Teema tulee esiin myös olosuhteiden, kuten ajan (*rintasyöpähoitojen jälkeen*) tai paikan (*teho-osastolla*) ilmauksissa.

4.5. Harrastukset

Lähes kaikissa vuoden 1967 haastatteluissa kerrotaan jotain kohdehenkilön harrastuksista. Harrastukset tarjoavat henkilöhaastattelua kirjoittavalle toimittajalle väylän kertoa haastattelun kohteesta jotain yksityistä, josta lukija ei ole aiemmin tiennyt. Teemana harrastukset on turvallinen käsitellä, sillä ne eivät kuitenkaan ole suuria yksityisiä salaisuuksia. Erityisen vahvasti harrastusteema näkyy Kaiho Haapalan haastattelussa, jossa lauluharrastus toistuu materiaalisissa prosesseissa *harrastaa laulua, jatkaa lauluharrastusta, jatkaa musiikinopintojaan, opiskella laulua, ottaa laulutunteja* (KHa 1967). 2000-luvun haastateltavista Jenni Dahlman-Räikkösen haastattelussa on paljon harrastukseen liittyviä materiaalisia prosesseja (*ratsastaa, reissata kilpailumatkoilla*).

Monilla haastateltavilla on liikunnallisia harrastuksia, jotka esiintyvät usein materiaalisissa prosesseissa.

Hänelle on työstä tullut myös harrastus, mutta ei suinkaan ainoa. Kesällä hän *ui* ja talvella *hiihtää*. Ja 25 vuoden ajan hän *ohjasi* paikkakunnan voimisteluseuraa, jopa *harjoitti* sen Suurkisoihin asti. Joka kesä hän *on* myös *käynyt* voimistelukurssilla. (AV 1967)

Pitää jumpata että kunto säilyisi; näyttelijällä on oltava hyvä terveys, muuten ei tule mitään. (SS 1967)

Hyvää terveyttä [vaaditaan], sillä työ on epäsäännöllistä vuorotyötä, jokainen taksihan ajaa poliisilaitoksen vahvistaman vuorolistan mukaan. — — Minä olen *urheilemalla hankkinut* hyvän *pohjakunnon*. Pienuuteni oli aikoinaan sellainen kompleksi, joka ärsytti *harjoittamaan ruumiinkuntoa*. (AS 1967)

Minä en ole innokas urheilijatyyppejä, *jumpaan* kyllä mielelläni. (M-LH 1967)

Sen lisäksi, että liikuntaa harrastetaan huviksi, vuoden 1967 haastateltavien fyysisesti raskas työ voi vaatia kunnon kohotusta, mikä näkyy välttämättömyyttä ilmaisevassa *pitää-*verbissä. Taustalla on myös hoikan ja urheilullisen naisen ihanne, joka koskee erityisesti mallina toimivaa Marja-Liisa Haviota.

Vuoden 1967 aineistossa käsillä tekeminen on arvostettua. Vaikkei henkilön ammatti suoraan liittyisi konkreettiseen käsillä tekemiseen, voidaan hänestä haastattelun kuluessa tuoda esiin asioita, jotka osoittavat hänen olevan kätevä käsistään. Prosessit *ommella* ja *timperöidä* tuovat esiin haastateltavan käsityöharrastuneisuuden.

Osaa hän muutenkin käyttää käsiään, *on ommellut* itse kaikki vaatteensa, *timperöinyt* itselleen sängyn ja paljon muuta, eikä hänelle sormi jää suuhun muulloinkaan. (AS 1967)

Timperöiminen yhdistää haastateltavan puutöihin, jotka ovat perinteisesti olleet miesten töitä, kun taas naiset ovat keskittyneet muihin käsistöihin, kuten ompelemiseen tai neulomiseen. Harrastuksen kautta tuodaan esiin, että haastateltava pystyy samoihin asioihin kuin miehet, mikä kertoo siitä, että naisen on hyväksyttävää osoittaa maskuliinisuutensa. 2000-luvun artikkeleissa ei tuoda esiin käsistöitä haastateltavien harrastuksina.

Harrastusten kautta voidaan tuoda esiin kohdehenkilön sivistyneisyys ja kulttuuriin suuntautuvuus. Vuoden 1967 haastattelujen kohdalla tyypillistä on, että harrastuksiksi nimetään lukeminen (neljä esimerkkiartikkelia), musiikin kuunteleminen (neljä esimerkkihaastattelua), elokuvat (kaksi esimerkkihaastattelua) tai kielet (viisi esimerkkiartikkelia). Haastateltavat itse saattavat olla vaatimattomia haastattelijan esiin nostaman kielitaidon suhteen.

Parhaillaan Aino Väinölä *opiskelee venäjää* ja jalan anatomiaa. (AV 1967)

Sitten pitää lukea kirjallisuutta, käydä kielitunneilla (ranska on hänen ehdoton suosikkinsa ja Pariisi useimpien ulkomaanmatkojen kohde). (SS 1967)

– Kerrotaan, että *olet hyvin kielitaitoinen*. Onko totta, että *puhut viittä kieltä?*

– Liioittelua, neljää ehkä, mutta en suinkaan täydellisesti. (EE 1967)

Kielten lisäksi matkustaminen on suosittu harrastus vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa. Siirtymäprosessit ovat tavallisia nuorilla, perheettömillä naisilla (esim. *liftata*, *poiketa jossakin*

EL 1967). Matkustaminen kertoo haastateltavan itsenäisyydestä ja vapaudesta. Haastateltavat joutuvat matkustamaan myös työnsä vuoksi, sillä moni haastateltava työskentelee ulkomailla. Kansainvälisyyttä pidetään meriittinä.

Edellä esiteltyyn elämän tasapainon teemaan sisältyy vuoden 2007 aineistossa vapaa-ajan harrastusten ja loman merkitys työn vastapainona. Uudessa vuosikerrassa näkyy ristiriita työajan ja oman ajan välillä. Henkilöhaastattelujen relationaalisissa prosesseissa toistuva teema on se, että halutaan *olla rauhassa*. Moni haastateltavista tuo esiin tarpeen päästä ajoittain omaan rauhaan, vastapainona julkisuudessa tai työelämässä vietetylle ajalle. Monesti syynä ovat julkisuuden paineet, mikä kertoo julkisuuden muutoksesta 1960-luvun ja 2000-luvun välillä. Paljon ihmisten huomion kohteena olevat haastateltavat kertovat, kuinka he yksityiselämässään haluavat olla rauhassa. Myös työelämän paineet koetaan suurempina, ja lomien pitäminen voi olla vaikeaa (esimerkkinä yrittäjä Maria Drockila).

Hevosten lähellä hän nauttii – – tunteesta, että *saa olla erillisessä maailmassa kaukana uteliaista katseista*. (JD-R 2007)

– Yksityiselämä tukee työminäni rauhalla ja hiljaisuudella, Katri Helena sanoo. Hän *asuu nykyisin maaseudulla, omassa rauhassaan* itäisellä Uudellamaalla. Yksin. (KHe 2007)

– *Haluan olla luonnon rauhassa* ja lepuuttaa ajatuksia, poimia mustikoita ja istuttaa puutarhaan kukkia, Maria haaveilee. (MD 2007)

Vanhemmassa vuosikerrassa samanlaista pyrkimystä omaan rauhaan ei esiinny. Joitakin signaaleja julkisuuden muutoksesta on: Sonja Palmroth joutuu Eevan toimittajan haastattelu-pyyntöjen kohteeksi miehensä kuoleman jälkeen. Ella Eronen kertoo ihmisten tunnistavan hänet vapaa-aikana. Vuoden 1967 haastateltavat eivät tuo esiin toivetta päästä lomaillemaan, vaan esiin tuodaan lähinnä työn ihannointia.

Liikunta esitetään 2000-luvun aineistossa välineenä, joka helpottaa rankkaa elämänvaihetta. Ulkonäöstään huolestunut näyttelijä Lena Meriläinen on löytänyt helpotuksen liikunnasta. Eija-Riitta Korholan ja Maria Drockilan haastatteluissa ulkona liikkuminen toimii vastapainona työlle, kiireiselle yrittäjän arjelle tai poliitikon työlle, johon sisältyy paljon matkustamista. Liikuntaharrastukseen liitetään mentaalisia prosesseja, kuten *saada päänsä kuntoon* (LM 2007) tai *irtautua työstä* (MD 2007).

Lena Meriläinen sanoo, että hänet nostivat huonon itsetunnon suosta paitsi keskustelut puolison kanssa myös liikunta. Kun hän *juoksee* Töölönlahden ympäri tai Keskuspais-

tossa, hän saa päänsä kuntoon. Lisäksi *hän käy paljon salilla, treenaa pilatesta ja jonkin verran aerobicia.* (LM 2007)

Esimerkissä harrastuksen merkitys korostuu, sillä *liikunta* on toimijana prosessissa, jossa haastateltava on kohteena.

5. KOHDEHENKILÖN PERHESUHTEET

Useimmissa haastatteluissa perhesuhteet ovat suuressa roolissa. Haastateltavia esitellään molemmissa vuosikerroissa erityisesti äiteinä, puolisoina sekä jonkin verran osana lapsuuden perhettään, kun taas esimerkiksi ystävyysuhteista kerrotaan harvoin. Suhteet perheeseen sekä laajempaan sukuun ovat toistuva teema naisten henkilöhaastatteluissa. Naiskirjailijoiden henkilöhaastatteluja tutkinut Kivimäki löytää aineistostaan naistenmaailman: ”suvut, perheet, isoäidit, äidit sekä äidin ja tyttären suhteet” (Kivimäki 2002: 15). Myös tiedenaisten haastatteluissa tavataan liittää kohdehenkilö perhetaustaansa, parisuhteeseen, lapsiin, synnyinperheeseen sekä muuhun sukuun (Husu & Tainio 2004: 60–61). Omassa aineistossani perheroolit näkyvät haastateltavien nimeämisessä esimerkiksi *äidiksi* tai *vaimoksi* sekä siinä, ketä muita henkilöitä esitellään tekstissä. Käsittelen kohdehenkilöiden roolia äitinä luvussa 5.1, roolia puolisoena luvussa 5.2 ja roolia lapsuuden perheessä luvussa 5.3.

5.1. Kohdehenkilön rooli äitinä

Nimeäminen äidiksi

Molemmissa vuosikerroissa vanhemmuudella on tärkeä sija henkilöhaastatteluissa, mikä on Siivosen (2007) mukaan naistenlehtien ja sanomalehtien temaattinen ero. Vuoden 1967 haastatteluissa kaikki haastateltavat, joilla kerrotaan olevan lapsia, nimetään ainakin kerran *äidiksi*. Erityisesti Marita Carpénin haastattelussa kotiäidin rooli on vahva (ingressissä hänet nimitetään *onnelliseksi aviiovaimoksi ja viiden lapsen tasapainoiseksi äidiksi*). Tamara Lundin henkilöhaastattelun ingressissä Lund nimetään ensin hänen julkisen työnsä, sitten äidin roolinsa kautta. Yksityistä roolia painotetaan nimeämällä se *parhaaksi osaksi* sekä pääotsikossa että ingressissä.

Vanhemmassa vuosikerrassa osa pääasiassa ammattinsa kautta esitellyistä henkilöistä esitellään myös äidin roolissa. Irma Moliis ja Aini Sara-aho esiintyvät myös äidin roolissa. Sara-ahon haastattelussa esitellään myös perheen lapset, ja Irma Moliis kertoo kaikkien lastensa löytäneen ”paikkansa yhteiskunnassa”. Lapsista huolehtimisesta kertovat prosessit *huolehtia perheestä, kasvattaa lapset ja saattaa lapset maailmaan*. Naiset toimivat niin oman ammattinsa kuin lasten kasvattamisen asiantuntijoina ja kertovat omista periaatteistaan.

Kyllä hän on hyvin mukava ja *osaa pitää* meidät *kurissa*, mikä on meille vain hyväksi, jotta meistä tulee kunnan ihmisiä, valistaa Simo [yksi kohdehenkilön lapsista]. (AS 1967)

Lainauksessa äidin rooli hahmottuu ensisijaisesti kasvattajan ja kurinpitäjän rooliksi, mikä on tyypillisempää vanhemmalle vuosikerralle.

Vuoden 2007 haastateltavista puolet (AA 2007, EB 2007, KH 2007, PK 2007, E-RK 2007, HK 2007) nimetään ainakin kerran *äidiksi*. Erityisen vahvasti äidin rooleihin liitetään Anitra Ahtola, joka nimetään *suurperheen äidiksi* otsikkotasolla, ja Heli Kruger, joka nimetään *pienen Kaarlo-pojan äidiksi* ingressissä. Myös Eija-Riitta Korholan artikkelissa *äitiys* on nostettu otsikkotasolle väliotsikossa *Äitiys rentoutti*. Kappaleessa kohdehenkilö kertoo äitiyteen kohdistuneista odotuksistaan ja pohtii, lähtikö työelämään liian aikaisin perheen kannalta.

Leipätekstissä haastateltavasta käytetään nimitystä *äiti* tavallisesti samassa virkkeessä, jossa kerrotaan hänen lapsistaan.

Perheen neljä lasta, viisitoistavuotiaat kaksoistytöt Amanda ja Julia, neljätoistavuotias David ja kuusivuotias Simon, muuttivat *äidin* mukana. (EB 2007)

– Tuntuu, että minulla on ollut paikkani kotona. Muutaman vuoden kuluttua lapset tuskin enää tarvitsevat samalla tavalla *äitiä*. Sitten voin taas hääretä, mitä lystään. (PK 2007)

Äidillä on jo nyt kova ikävä tytärtään. Huhtikuussa syntynyt kuopus vietti toisen yön erossa vanhemmistaan. (AA 2007)

Reeta-tyttären 16-vuotiaana koulussa kirjoittama runo on koskettanut *äitiä* syvästi. Eija-Riitta haluaisi olla edelleen runossa kuvatun kaltainen äiti. (E-RK 2007)

Äitiyden ohella molempien vuosikertojen haastatteluissa käytetään myös muunlaisia nimeämisperusteita. Lähes kaikki vuoden 2007 *äidiksi* nimetyistä haastateltavista nimetään myös työnsä kautta. Uudelle vuosikerralle on tyypillistä, että haastateltavat, jotka olisi mahdollista luokitella kotiäitien kategoriaan, kieltäytyvät nimeämästä itseään *kotirouvaksi* tai *kotiäidiksi*.

Olen koti-ihminen, mutten *kotirouvatyyppiä*. Työ on minulle henkireikä, – –. (SA 2007)

Anina ei mene vielä muutamaan vuoteen kokopäiväiseen hoitoon. *Kotiäitiä* Anitrasta ei silti saa. Äidin rooli maistuu paljon paremmin, kun voi tehdä työkeikan silloin tällöin. (AA 2007)

Kotiäiti- tai *kotirouva*-sana esiintyy molemmissa virkkeissä kieltolauseessa, mikä tuottaa negatiivisen merkitysvivahteen. 2000-luvun haastateltavat näkevät itsensä useammassa roolissa. Elämässä nähdään muitakin tärkeitä asioita, erityisesti työssä käyminen, joten itsensä nimeäminen vain äitiyden ja lasten hoidon kautta koetaan vieraaksi.

Sitä vastoin monissa vuoden 1967 haastatteluissa *kotiäiti*-sana esiintyy neutraaleissa konteksteissa. Vuosikertojen välillä on eroa: vielä vuoden 1967 haastatteluissa voidaan nähdä kotiäitiyden esiin nostavia puheenvuoroja. Vaikka kotiäiti-instituutio ei juurtunut suomalaiseen yhteiskuntaan kuten Euroopan varhain teollistuneisiin maihin, sodan jälkeen kotiäitiydellä oli kuitenkin vankka ideologinen tuki. Kotiäitiyden asemaa heikensi työvoimapula, joka vaati naisia työmarkkinoille. (Rantalaiho 1994: 21, 24.)

Lasten rooli vuonna 1967

Vuoden 1967 aineistossa on seitsemän haastattelua, joissa haastateltavalla ei ole lapsia tai lapsista ei ole mainintaa (KHa 1967, EE 1967, EL 1967, M-LH 1967, LP 1967, SP 1967, SS 1967). Suurin osa heistä on nuoria ja naimattomia, mikä selittää sen, ettei lapsiakaan mainita. Sonja Palmroth on ainoa naimisissa ollut haastateltava, jolla ei ole mainintaa lapsista.

Lapset ja työelämä näyttäytyvät toistensa vaihtoehtoina vuoden 1967 aineistossa, sillä suuri osa ensisijaisesti työn tai opiskelun kautta esitellyistä on lapsettomia. Perheettömältä näyttelijältä Sylvi Saloselta kysytään, miten näyttelijäntyön kävisi, jos olisi perhe (SS 1967). Useimmilla aineistoni haastateltavilla on enemmän kuin yksi lapsi. Yhden lapsen äiti Elina Salo kertoo, ettei aio hankkia enempää lapsia epäkäytännöllisyytensä vuoksi (ks. s. 29–30), mikä kertoo ihanneäidin ja perheenemännän tärkeisiin ominaisuuksiin kuuluvan käytännöllisyyden.

Perheellisyyssuunnitelmat ja raskausaika hahmottuvat lähes tabuiksi. *Odottamisesta* on mainintoja muutamalla haastateltavalla, jotka sijoittavat tapahtumia ajallisesti raskauden mukaan:

Odotusaikana minulla oli paljon aikaa. (TL 1967)

-- melkein auton alla maaten minä tuota Simoakin *odotin*. (AS 1967)

Lähes kaikissa vuoden 1967 seitsemässä haastattelussa, joissa haastateltavilla on lapsia, lasten kasvattaminen on tärkeä teema, joka nousee esiin eri tavoin. Lapsiin viittaavia ilmauksia on kaikissa haastatteluissa (Aino Väinölän haastattelua lukuun ottamatta) useita kymmeniä. Ala-

ikäiset lapset mainitaan nimeltä, ja useimmista kerrotaan myös iät. Poikkeuksia ovat Irma Moliisin ja Marita Carpénin haastattelut, joissa lapsiin viitataan enimmäkseen kollektiivisella ilmauksella *lapset*. Perheellisistä haastateltavista Marita Carpén on ainoa, josta kerrotaan vain hänen yksityisessä roolissaan. Muilla haastateltavilla yhdistyvät heidän työroolinsa sekä äidin roolinsa.

Monissa haastatteluissa lapset ovat mukana haastattelutilanteessa. Pienten lasten äidit Elina Salo ja Tamara Lund ovat lukijoille tunnettuja esiintyjän työnsä vuoksi, mutta haastatteluissa halutaan luoda heistä kuvaa erityisesti yksityisessä roolissaan, joten lasten esittelyllä on heidän haastatteluissaan suuri rooli. Elina Salon tytär Saara on mukana haastattelutilanteessa ja hänen olemustaan ja toimintaansa kuvataan paljon. Haastattelussa tuodaan esiin, että haastateltava itse haluaa puhua lapsestaan mieluummin kuin itsestään, mikä on osa vaatimattomuusdiskurssia. Tamara Lundin haastatteluun on liitetty useita kuvia hänen seitsemän kuukauden ikäisestä vauvastaan. Aini Sara-ahon haastattelussa lapset saavat käyttää puheenvuoroja, kun heiltä kysytään, *millainen on taksinkuljettaja Aini Sara-aho äitinä*. Maija Saaren haastattelussa kerrotaan kohdehenkilön elämänvaiheista ja kaikista kolmesta avioliitosta. Puheenvuoron saa hänen aikuinen tytärpuolensa, joka kertoo haastateltavasta. Lukuisat lapset ja lapsipuolet mainitaan nimeltä ja useimmiten kerrotaan jotain näiden koulutuksesta, työpaikasta tai perheestä.

Aino Väinölä (AV 1967) poikkeaa muista haastateltavista, joilla on lapsia, siten, että hänet esitellään lähinnä työroolissaan. Hän kertoo suoraan, ettei ole *kodin nainen*, eikä hänellä ole juuri ollut aikaa lapsilleen. Lapset kuitenkin mainitaan nimeltä ja kerrotaan heidän koulutuksesta, työelämään sijoittumisesta tai naimisiin menosta. Lapsista Markku nimetään Aino Väinölä *työnjatkajaksi*. Vuoden 1967 haastatteluille tyypillistä onkin, että aikuisiksi kasvanneista lapsista kerrotaan heidän opiskelustaan tai sijoittumisestaan työelämään (AV 1967, AS 1967, MS 1967). Se on yksi keino, jolla haastattelussa pyritään tuomaan esiin, että lapsista on kasvanut kunnan kansalaisia. Asia voidaan tuoda esiin myös eksplisiittisellä ilmauksella:

Mutta kunnan ihmisiä heistä on silti tullut! (AV 1967)

Ja minulla on hyvät lapset. He ovat kaikki hyvin löytäneet paikkansa yhteiskunnassa eikä minulla ole koskaan ollut heidän takiaan murheita. (IM 1967)

Lasten saama suuri rooli viittaa familistiseen perhekäsitykseen, joka nojaa äiti-lapsisuhteeseen. Tässä perhekäsityksessä vastuu lapsista on äidillä, ja äidinrakkautta ihannoidaan erona individualistiseen perhekäsitykseen, jossa yksilö ja tämän onnellisuus korostuvat, vaik-

ka yksilön onni olisikin ristiriidassa perheen onnen kanssa. 1960-luvulla näiden kahden perhekäsityksen kannattajat kävivät ankaraa taistelua. (Jallinoja 1984: 39, 42–43, 50.)

Äidiksi tulo kriisinä vuonna 2007

Vuoden 2007 aineiston kymmenessä haastattelussa on maininta kohdehenkilön lapsista. Kaikki alaikäiset lapset mainitaan nimeltä ja heistä kerrotaan iät. Aikuisiksi kasvaneisiin lapsiin viitataan *poikana* (SL 2007) tai *lapsina* (KHe 2007), eikä heistä kerrota juurikaan haastatteluissa. Kotona asuvilla lapsilla sen sijaan on suuri rooli haastatteluissa. Selkeästi eniten viittauksia lapsiin on Anitra Ahtolan haastattelussa. Myös Seija Alatalon ja Eva Biaudet'n haastatteluissa viittauksia lapsiin on selvästi keskimääräistä enemmän. Ketään haastateltavista ei kuitenkaan esitellä yksinomaan äidin roolissaan.

Vuoden 2007 haastatteluaineisto on lasten kuvauksen suhteen homogeenisempaa kuin vuoden 1967 aineisto. Se, että perheeseen kuuluu lapsia, hahmottuu aineiston perusteella jonkinasteiseksi normiksi. Lapsista on maininta kaikilla muilla paitsi nuorimmilla haastateltavilla, Maria Drockilalla ja Jenni Dahlman-Räikkösellä. Naiselta, joilla ei vielä ole lapsia, voidaan tiedustella perheenperustamissuunnitelmista. Jenni Dahlman Räikkönen toteaa mahdollisen perheenlisäyksen olevan *osastoa kenties sitten joskus*. Husun ja Tainion aineistossa on kuusi artikkelia, joissa toimittaja mainitsee, ettei tiedenäisellä ole perhettä (Husu & Tainio 2004: 62). Myös Siivosen aineistossa on naisten henkilöhaastatteluja, joissa perheettömyys nousee esiin, kun taas miesten henkilöhaastatteluissa vastaavia esimerkkejä ei ole. Naisia kuvataan potentiaalisina äiteinä, kun taas miehiä ei kuvata potentiaalisina isinä. (Siivonen 2007: 277, 375).

Elämän tasapainon teemaan (ks. luku 4.4) liittyy, että raskaus ja lasten saaminen mainitaan vuoden 2007 haastatteluissa yhtenä elämän rajapyykkinä. Myös sellaisilla kohdehenkilöillä, joita ei suoraan nimetä *äidiksi*, on yleensä maininta raskaaksi tulemisesta tai lasten saamisesta aiemmassa elämänvaiheessa. Raskaus tai äitiys ei ole ollut haastateltaville pelkästään iloinen asia: haastateltavat saattavat muistella äidiksi tuloa jonkinlaisena shokkina. Ensimmäisessä esimerkissä (LM 2007) raskaus on rajoittanut opintosuorituksia, ja siihen on liittynyt pelko ulkonäön menetyksestä, joka on artikkelin kattava teema. Toisessa esimerkissä (SA 2007) haastateltava on kokenut pienten lasten hoidon rankaksi, kun puoliso on ollut paljon poissa. Kolmannessa esimerkissä (E-RK 2007) äitiydestä on ollut tietynlainen rajoittava mielikuva.

Myöhemmin, kesken teatterikoulun, *hän huomasi kauhukseen olevansa raskaana*.

– Raskaaksi tulo ei silloin ollut mikään onni. *Ihmettelin tuskastuneena*, miksi minun pitää olla nainen, *Pelkäsin*, että äitiyden mukana häviää kauneus enkä voinut ison mahani kanssa yltää kaikkiin suorituksiin, joihin muut tytöt teatterikoulussa ylsivät. (LM 2007)

Kun lapset olivat kipeinä, kuumeessa ja korvatulehduksessa ja puoliso keikkatyössään, arjen pyörittäminen *tuntui välillä työläältä*. (SA 2007)

Vaikka äidiksi tulo oli alkuaan minulle kriisi, niin kuin isot elämänmuutokset aina ovat, se oli terveellisintä, mitä minulle saattoi tapahtua. – Äitiydessä *Eija-Riittaa pelotti* muuttuminen oudoksi ihmiseksi, joka puhuu vain lapsen ulosteista ja joka menettää oman persoonansa ja tyyliä. (E-RK 2007)

Kaikissa lainauksissa kohdehenkilöt käsittelevät äitiytään mentaalisissa prosesseissa. Nätkin mukaan äitiyden uudempi käsittelytapa näkee äitiyden yhtenä elämänvaiheena. Taustaoletuksena on, että naisella on äitiyden kanssa kilpaileva elämänalue, josta hänen on ainakin hetkellisesti luovuttava ja luopumisen aiheuttama kriisi on käsiteltävä. (Nätkin 1997: 153.)

Vaikka vuoden 2007 haastatteluissa tuodaan esiin äitiyteen liittyneitä negatiivisia tunteita, ne kuvataan yleensä menneisyydessä, imperfektimuodossa (*ei silloin ollut mikään onni, arjen pyörittäminen tuntui välillä työläältä, Äitiydessä – pelotti*). Nykyhetken päällimmäisenä tunteena on lasten tuoma ilo ja voimaannuttava vaikutus. Henkilöhaastattelujen kohdehenkilöt kuvataankin usein vaikeudet voittaneina (Siivonen 2006: 239). Vaikka raskaus olisi ollut järkytys, lasten saamisella ei vuoden 2007 aineistossani ole pitkäaikaista, negatiivista vaikutusta uraan (vrt. Siivonen 2007: 382–383). Sitä vastoin lasten saaminen on voinut auttaa haastateltavaa kasvamaan *rennoksi uranaiseksi* (E-RK 2007) tai helpottanut urheilu-uran lopettamisen vaikeutta (HK 2007). Haastateltavat, jotka ovat vammautuneet (PK 2007) tai sairastuneet (M-LG 2007), saavat energiaa lapsiltaan. Jonkin verran kerrotaan haastateltavan kasvatusperiaatteista, jotka vuoden 1967 ovat usein yhtenä teemana, mutta yleisempää on kuvata perheen yhdessäoloa ja yhteisiä harrastuksia. Haastatteluissa on mainintoja esim. matkalle lähdestä (M-LG 2007), Linnanmäen reissusta (AA 2007) ja ruoanlaitosta (EB 2007).

Lasten saama suuri rooli voidaan liittää Jallinojan ”familistiseksi käänneeksi” nimeämään kehitykseen. Jallinoja on tutkinut modernia familismia aineistonaan Helsingin Sanomat vuosilta 1999–2003. Familismi rakentuu kotiäitiyden ja hyvän vanhemmuuden periaatteiden varaan. Aiemmin ansiotyöäitiyden kiistakumppaniksi asettunut kotiäitiys nousi Jallinojan tarkastelemalla ajanjaksolla suopeampaan julkisuuteen ja mielipidekirjoituksissa vedottiin yhtäältä ihmisen valinnanvapauteen, toisaalta kotihoitoon parempana vaihtoehtona ja yleisenä ihanteena. Hyvään vanhemmuuteen liitettiin uusi, osallistuva ja sitoutuva isyys (Jallinoja 2006: 97–103, 109.) Hyvän vanhemmuuden odotukset näkyvät aineistossani: sen lisäksi, että kohdehenkilöt toimivat ansiotyön roolissaan, heidän on onnistuttava myös äiteinä.

Jallinoja toteaa kuitenkin, ettei syklejä voi luokitella totaalisen familistisiin tai individualistisiin. 2000-luvun familistisen käänteen ympäristö oli individualisoituneessa yhteiskunnassa. (Jallinoja 2006: 268.) Olen liittänyt familistisuuden jo aikaisempaan vuoden 1967 henkilöhaastattelujen tulkintaan, mutta ei voida sanoa, että vuoden 2007 aineistoni uusintaisi vuoden 1967 asetelmaa.

5.2. Kohdehenkilön rooli puolisona

Molemmissa vuosikerroissa kaikkien parisuhteet ovat heteroseksuaalisia, seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ei esitellä haastatteluissa. Suomalaiseen sukupuolijärjestelmään on kuulunut heteroseksuaalisuuden normatiivisuus (Rantalaiho 1994: 18), joka näkyy myös kulttuurituotteiden tavassa kuvata maailmaa. Siivonen (2006: 240) toteaa naistenlehden puhuttelevan heteronaista, joka on parisuhteessa tai halukas solmimaan suhteen miehen kanssa, samoin kuin Rossi (2003: 11) kertoo mainosten yleensä korostavan heteroseksuaalisuutta haluttavana tilana. Vuonna 1967 homoseksuaalisuus oli vielä rikos, joten on ymmärrettävää, ettei homoseksuaalisuus tule esiin haastatteluissa. Vuonna 2007 voidaan havaita heteroseksuaalisuuden normin vähittäinen murtuminen: Heli Krugerin haastattelussa mainitaan hänen kirjansa henkilöahmo, joka on lesbo. Haastateltaviksi seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvat pääsevät kuitenkin harvoin (naisparien henkilöhaastatteluista ks. Uotinen 2007).

Puolison rooli vuonna 1967

Kohdehenkilön siviilisäätystä ja hänen nimeämistään puolisonsa kautta esitellään **asetelmassa 6**. Vuoden 1967 neljästätoista haastateltava viisi on naimisissa, kolme kihloissa ja kolme leskeä (Aino Väinölä, Irma Moliis ja Sonja Palmroth). Kahdella haastateltavalla (EE 1967 ja LP 1967) ei ole mainintaa siviilisäädystä, mikä on poikkeuksellista aikana, jolloin nainen on määrittynyt vahvasti puolisonsa ja tämän aseman kautta. Puolison kautta nimeäminen on huomattavasti yleisempää kuin vuoden 2007 vuosikerrassa: lähes kaikki naimisissa olevista tai leskeksi jääneistä haastateltavista nimetään eri tavoin puolisonsa kautta.

Yleisintä on, että naimisissa olevista haastateltavista käytetään nimitystä *rouva*, joka kertoo henkilön siviilisäädystä. Myös leskeksi jääneisiin naisiin viitataan *rouvina*, lukuun ottamatta Aino Väinölää, joka nimetään *toimitusjohtaja Aino Väinöläksi*. Joskus vaimoon viitattaessa käytetään *rouva*-sananjälkeen miehen koko nimeä (*maisteri ja rouva Jussi Carpén*). Lisäksi haastateltaviin viitataan sanoilla (*avio*)vaimo tai *morsian* (kun teemana on naimisiinmeno).

ASETELMA 6: Kohdehenkilön nimeäminen puolison kautta vuoden 1967 haastatteluissa

Kohdehenkilö	Siviilisäät	Nimeäminen parisuhteen kautta (esiintymien määrä)
Marita Carpén	naimisissa	rouva Marita Carpen, rouva Carpén (3) vaimo (2), onnellinen aviovaimo, maisteri ja rouva Jussi Carpénin
Maija Saari	naimisissa	rouva Saari, rouva, vaimo, morsian (3), nuori rouva (2), sotaleski (2), sotaleskeksi jäänyt nainen
Elina Salo	naimisissa	arkkitehdinrouva Maisala
Aini Sara-aho	naimisissa	rouva Sara-aho (4), aviovaimo, vaimo (2)
Tamara Lund	naimisissa	vaimo
Irma Moliis	leski	rouva Moliis (6), rouva Irma Moliis (3)
Sonja Palmroth	leski	rouva Palmroth (8), rouva Sonja Palmroth (2), suurlähettiläs ja rouva Gunnar Palmrothista
Aino Väinölä	leski	-
Kaiho Haapala	kihloissa	morsian (3), neiti Kaiho Haapala, Neiti Haapala (4), hänen vaimonaan
Marja-Liisa Havio	kihloissa	-
Eeva Lena	kihloissa	-
Sylvi Salonen	naimaton	yksinäinen nainen
Laila Pullinen	artikkelissa ei kerrota	-
Ella Eronen	artikkelissa ei kerrota	-

Nuorempiin, naimattomiin naisiin viittaaminen sanalla *neiti* on harvinaisempaa. Naimisissa olevien naisten toistuva kielellinen merkitseminen *rouviksi* ja *neiti*-sanana vähäinen käyttö kertovat arvoista: *rouvuus* ilmaisee parempaa yhteiskunnallista statusta, kun taas *neiti*-sanalla samanlaista positiivista kaikua ei ole. Nimeämällä nainen *neidiksi* hänet merkitään ikään kuin vapaaksi riistaksi (Aronen 2006). Myös naimattoman naisen puuttuvaa suhdetta puolisoonsa on mahdollista korostaa nimeämisen keinoin: Sylvi Salonen nimeää itsensä *yksinäiseksi naiseksi*.

Vanhemmassa vuosikerrassa puolisoilla on iso rooli Sonja Palmrothin ja Kaiho Haapalan haastatteluissa. Sonja Palmrothia haastatellaan hänen puolisonsa, suurlähettiläs Gunnar Palmrothin kuoleman vuoksi. Puolisosta kertovia mainintoja on lähes yhtä paljon kuin kohdehenkilöstä kertovia.

Kaiho Haapalan haastattelussa kohdehenkilön elämän suureksi käännekohtaksi hahmottuu käyminen Yhdysvalloissa. Matkallaan Kaiho Haapala tapaa miehen, jonka kanssa on nyt menossa naimisiin. Aiemmin kodin ulkopuolella työskennelleestä Kaiho Haapalasta on tulossa

naimisiinmenon ja Yhdysvaltoihin muuton myötä kotirouva. Artikkelissa on kutakuinkin yhtä paljon kognitiivisia ja tunneprosesseja. Ensin mainituissa on kyse päätöksestä lähteä Amerikkaan, aviomieheen kohdistuvista ajatuksista sekä tutustumisesta uusiin asioihin, kuten amerikkalaisiin koteihin, miehen tuttaviin ja autolla ajamiseen. Tunneprosesseista toistuu *haluta*-verbi, joka kuvaa tulevaisuuden aikomuksia, ja *tuntua*-verbi, joka kertoo kotirouvaksi jäämisen herättämistä tuntemuksista.

Miltähän minusta *tuntuu* jäädä kotirouvaksi! Olen koko aikuisen elämäni ollut itsenäisenä virkanaisena, *olen päättänyt* kaikista asioista... Kyllä kai siinä tulee vaikeuksia. (KHa 1967)

Muuttuvaa elämäntilannetta kuvataan prosesseilla *mennä naimisiin* ja *lähteä*. Myös muissa aineistoni haastatteluissa toistuvina, elämän merkittävinä käännekohtina toistuvat naimisissa olevilla tulevan puolison tapaaminen ja kihloihin tai naimisiinmeno. Verbi *mennä naimisiin* esiintyy useissa artikkeleissa, ja *tavata*-verbin kohteena on usein tuleva aviomies.

Ollessaan sotalessi Maija Tarjanne *meni naimisiin* samassa asemassa olevan miehen kanssa. (MS 1967)

Mutta ensimmäisen opiskeluvuoden aikana *tapasi* Eeva nuoren miehen nimeltä Philip. (EL 1967)

Hiukan yleisempää naimisiinmenosta kertominen on vuoden 1967 haastatteluissa. Tuohon aikaan avioituneiden määrä suomalaisista 35–39-vuotiaista naisista olikin melko suuri, yli 85 %. Ihmisillä oli myös kielteisiä asenteita avoliittoa kohtaan: vielä 1974 39 % aikuisväestöstä ei hyväksynyt avoliittoa lainkaan. (Jallinoja 1984: 59, 64.)

Avioero teemana ei juuri esiinny vuoden 1967 aineistossa lukuun ottamatta yhtä haastattelua (MC 1967), jossa haastateltava on itse avioeroperheestä ja avioero-teeman esiin nostaminen korostaa onnellisen avioliiton tärkeyttä. Toisaalta haastattelussa todetaan, että vastuuntuntoiset vanhemmat osaavat hoitaa eron niin, että lapsi säilyttää molemmat vanhempansa.

Vuoden 1967 neljässä haastattelussa (MC 1967, AS 1967, MS 1967, TL 1967) puolison läsnäolo näkyy siten, että he käyttävät puheenvuoroja. Joissakin artikkeleissa voidaan nähdä ”äidillisen hoivaajan” roolin vähittäistä murtumista: myös isälle kuuluu lapsen hoivaaminen eikä pelkästään perinteinen kurittajan rooli. Esimerkiksi Marita Carpénin aviomies (MC 1967) käyttää puheenvuoron isän roolista. Hänen mielestään isän tulee osallistua kodin asioihin ja olla paljon lasten kanssa.

Vuoden 1967 useissa haastatteluissa avioliittoon astuminen on tuonut muutoksia haastateltavan elämään. Puolison vuoksi kohdehenkilö saattaa muuttaa ulkomaille. Eeva Lena on tavan-

nut ensimmäisenä vuotenaan ranskalaisen miehen, jonka vuoksi on asettumassa pysyvästi Pariisiin. Hän vertaa suomalaisen naisen roolia ranskalaisen naisen rooliin, ja toteaa odotusten olevan erilaiset Ranskassa kuin Suomessa:

Mies *vaatii*, että nainen *on* kaunis, puoleensavetävä, hyvinhoidettu, hurmaava, tyylikäs, kunnan perheenäiti ja täydellinen emäntä, taitava kokki ja älykäs keskustelija, taloudellinen kodinhoidossa ja taitava kasvattajan tehtävissä. Usein hän *tekee työtä* kodin ulkopuolella, *on* tehokas ja edustava. (EL 1967)

Esimerkissä *mies* esiintyy toimijana muihin vaikuttavassa verbaalisessa prosessissa *vaatia*, kun taas *nainen* yhdistyy relationaalisissa prosesseissa erilaisiin häntä kuvaaviin adjektiiveihin. Adjektiivit kertovat enimmäkseen hänen ulkonäöstään (*kaunis, puoleensavetävä, hyvinhoidettu, hurmaava, tyylikäs*). Lisäksi nainen luokitetaan monenlaisiin rooleihin yksityisellä alueella, *perheenäidiksi, emännäksi, kokiksi, kasvattajaksi*, minkä jälkeen mainitaan myös rooli julkisella alueella, työssä käyminen kodin ulkopuolella ja siihen liittyvät adjektiivit *tehokas* ja *edustava*. Roolien järjestys heijastelee kuitenkin tärkeysjärjestystä: naisen roolin on ensisijaisesti kotona, minkä lisäksi hän voi käydä töissä kodin ulkopuolella. Esimerkki heijastelee perinteistä käsitystä sukupuolista: miehellä on siinä aktiivisen määrittelijän rooli, kun taas nainen on passiivinen ulkoapäin tulevan määrittelyn kohde.

Avioliiton myötä aikaisemmin kodin ulkopuolella työskennellyt nainen saattaa jäädä kotirouvaksi, kuten edellä esitelty Kaiho Haapala (KHa 1967). Myös Maija Saari on ensimmäisessä avioliitossaan jäänyt kotirouvaksi. Vaikka pohjoismaista mallia on kuvattu ”heikon mieselättäjyyden malliksi” (Julkunen 1994: 179), mieselättäjällä oli selkeä vaikutus naisen työssä käymiseen vielä vuonna 1960. Tuolloin 30–34 -vuotiaista naimattomista naisista töissä kävi 93 % kun naimisissa olevien naisten vastaava luku oli 49 %. (Mts. 184.)

Puolison mielipide voi vaikuttaa lisäksi ammatin valintaan: esimerkiksi Tamara Lund on vaihtanut työpaikkaansa ja työskentelee oopperassa aviomiehensä kanssa. Marja-Liisa Havio harkitsee mallinuraa Pariisissa, mutta sulhanen ei ole samaa mieltä.

Pariisi houkuttelee, mutta Masi ei tahdo päästää. (M-LH 1967)

Toisaalta puoliso voi kannustaa ammatinvalinnassa. Esimerkiksi taksinkuljettajana työskentelevän Aini Sara-ahon mies ei ole huolissaan, vaikka haastattelussa tuodaan esiin monia vaarallisia tilanteita, joihin Sara-aho on joutunut.

Luulisi, että aviomies olisi huolissaan tietäessään, millaisiin tilanteisiin aviovaimo voi joutua. – Ei, en minä ole. Kyllä jokaisessa ammatissa on omat vaaransa, eikä tämä [tak-

sinkuljettajan ammatti] ole niitä pahimpia. – – Minä luotan kyllä vaimoni kykyyn selviytyä. (AS 1967)

Aviomies saattaa vaikuttaa myös harrastusten valintaan. Mikäli harrastus on erityisen aikaa vievä tai julkinen, vuoden 1967 haastatteluissa aviomieheltä on kysyttävä lupa. Kaiho Haapala harrastaa laulua, eikä aio lopettaa harrastustaan naimisiin mentyään. Artikkelissa mainitaan tulevan aviomiehen antaneen suostumuksensa harrastuksen jatkamiseen, mikäli se ei muutu työksi.

Sulhaseni on luvannut, että *saan* jatkuvasti *harrastaa* laulua. Sillä varauksella, että en rupea esiintyväksi taiteilijaksi, sillä sellaista hän ei kuulemma vaimokseen huoli. (KH 1967)

Itsensä sivistäminen omaksi ilokseen on hyvästä, mutta avioliiton myötä esiintyvän taiteilijan ura täytyy sulkea pois suunnitelmista. Pohjimmaista syytä tällaiseen ei tuoda esiin artikkelissa, vaan se esiintyy luonnollisena asiana. Mahdollisesti kyseessä on yleinen sopivuuden raja: vaimon roolissa nainen on perinteisesti yksityiseen ja pitänyt huolta kodista, kun taas miehen rooli on ottaa haltuun julkisen alue (ks. Koivunen 1996: 41). Naisen kodinulkopuolinen ura voi olla uhka miehen uskottavuudelle, sillä esiintyjän roolissa nainen altistuisi muiden miesten katseille.

Myös kodinhoidolle omistautuminen voi estyä aikaa vievien harrastuksien myötä. Maija Saaren on luovuttava joistain menoistaan, että aikaa jäisi enemmän isolle perheelle.

Nyt aviomies *sanoo*, että *hänen on* suuren perheensä vuoksi *vähennettävä juoksujaan*. – Olen kyllä omassa mielessäni tehnyt päätöksen, että jostakin *täytyy tinkiä*. Mutta mistä minä aloitan, hän itse ihmettelee. (MS 1967)

Esimerkissä kohdehenkilö esiintyy välttämättömyyttä osoittavissa prosesseissa, kun taas hänen puolisoillaan on aktiivisen ehtojen esittäjän rooli. Esimerkeissä toistetaan vanhaa ajatusta perheen luonnollisista valtasuhteista. Mies toimii perheen päänä, joka suojelee ja neuvoo vaimoaan, kun taas nainen keskittyy kodin piiriin. (Räisänen 1995: 197–198.)

Parisuhde vuonna 2007

Vuoden 2007 haastatteluissa lähes kaikki haastateltavat ovat parisuhteessa, ja kaikissa haastatteluissa on viittauksia nykyiseen tai entiseen puolisoon, mikä antaa parisuhteesta kuvan eräänlaisena normina. Katri Helenan haastattelussa korostetaan irrallisella lisällä sitä, ettei kohdehenkilö ole tällä hetkellä parisuhteessa.

Hän asuu nykyisin maaseudulla, omassa rauhassaan itäisellä Uudellamaalla. *Yksin.* (KHe 2007).

Lisäksi kohdehenkilö nimeää parisuhteessa elämisen *ihanteelliseksi tavaksi elää*.

Neljässä haastattelussa (SA 2007, JD-R 2007, SL 2007, AA 2007) puolison rooli on erityisen iso. Yhteistä ensimmäiselle kolmelle henkilöhaastattelulle on, että haastateltava on julkisuudessa lähinnä puolisonsa julkisen työn vuoksi. Siivosen (2007: 260) mukaan kuuluisuuksien puolisojen henkilöhaastattelut samoin kuin pariskuntien haastattelut ovat tyypillisempiä juuri naistenlehtien tekstityypeinä, kun taas sanomalehdissä niitä esiintyy harvoin. Vuoden 2007 vuosikerrassa Jenni Dahlman-Räikkönen, Sari Leskinen ja Seija Alatalo kertovat haastatteluissaan paitsi omasta elämästään, myös puolison elämästä ja parisuhteesta. Edellä mainituissa henkilöhaastatteluissa on erityisen paljon viittauksia kohdehenkilön puolisoon. Lisäksi Seija Alatalon haastattelussa on paljon parisuhteeseen liittyviä prosesseja (*astua liittoon, avioitua, erota, mennä naimisiin*). Myös kahdessa muussa kerrotaan jotain pariskunnan häistä. Kyseisissä haastatteluissa haastateltava nimetään ainakin kerran suhteessa puolisoonsa *vaimoksi*. Vuoden 2007 haastateltavista keneenkään ei viitata sanalla *neiti* tai *rouva*, mikä kertoo myös siitä, että haastateltavien puhuttelu on saanut ajan myötä epävirallisen luonteen. Vielä vuoden 1967 haastatteluissa haastattelija teitittelee haastateltavaansa, kun taas vuonna 2007 haastateltavia sinutellaan ja heistä käytetään usein etunimeä.

Kaikkien naimisissa olevien henkilöiden haastatteluissa puolisoista kerrotaan jonkin verran.

Yleisimmin mainintoja saavat

- puolison työpaikka (MD 2007, AA 2007, E-RK 2007, M-LG 2007, J-DR 2007, SL 2007, SA 2007, HK 2007)
- parisuhteen historia, esimerkiksi ensimmäinen tapaaminen (JD-R 2007, AA 2007, SL 2007), vihkiminen (PK 2007, J-DR 2007) tai parisuhteen kesto (MD 2007, LM 2007, AA 2007), sekä

- puolison positiivinen suhtautuminen haastateltavaan, joka näkyy mm. prosesseissa *palvoa* (LM 2007, SA 2007), *kohdella nätisti* (AA 2007), *ymmärtää, kannustaa* (MD 2007) ja *rakastaa ehjäksi* (PK 2007).

Toisin kuin vuoden 1967 aineistossa, vuoden 2007 haastatteluissa puoliso ei yleensä ole paikalla haastattelutilanteessa (poikkeuksena E-RK 2007). Puolisosta ei kerrota juurikaan kasvat-tajan roolissa. Neljässä haastattelussa puoliso nimetään suhteessa lapsiinsa isäksi ja vain muu-tamassa haastattelussa on maininta kohdehenkilön puolisosta hoitamassa lasta.

– – aviomies Frantz Kruger *viettää* vielä Vaasan kodissa *aikaa* perheen puolitoistavuotiaan pojan Kaarlon eli Kallen kanssa. (HK 2007)

– – niin on mukavaa, jos isä *selvittää* poikien *riitoja ja tappelunujakoita* ihan oma-aloitteisesti. (SA 2007)

Jounilla taas oli totuttelemista poikien kanssa *puuhasteluun*, koska hänellä oli ollut vain tyttäriä. (AA 2007)

Esimerkkien perusteella lapset hahmottuvat edelleen osaksi naisen vastuualuetta ja miehen rooli on ottaa vastuu lapsista väliaikaisesti. Ensimmäisen esimerkin yhteydessä mainitaan, että kohdehenkilö *kiirehtii ensimmäiselle paluulennolle* päästäkseen kotiin perheensä luokse. Toi-nen esimerkki esiintyy kontekstissa, jossa mainitaan kohdehenkilön elämässä olleen *yksin-huoltajan piirteitä*. Olosuhteista kertova määrite *ihan oma-aloitteisesti* antaa ymmärtää, ettei puoliso aina tee asioita omasta aloitteestaan, vaan niitä on pyydettyä. Kolmannessa esimer-kissä isän ja poikien yhteinen toiminta nimetään puuhasteluksi, kun taas äidin suorittamaa lastenhoitoa tuskin nimitettäisiin *puuhasteluksi*. Siivosen aineistossa naisilla, joilla on lapsia, lastenhoito esiintyy työelämää rajoittavana tai määrittelevänä tekijä, kun taas miehillä lapset vastaavasti rajoittavat tai määrittävät vapaa-aikaa. Miesten lapsia koskeva puhe on hyvin sa-mankaltaista kuin isovanhempien puhe lapsenlapsistaan. (Siivonen 2007: 262–263, 370–371.)

Vuoden 2007 aineistossa puolisollla ei ole samanlaista, rajoittavaa vaikutusta haastateltavan elämään kuin vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa. Aineistossa esiintyy kuitenkin taustaolet-tamus puolison vaikutuksesta. Jos puoliso on merkittävässä, julkisessa ammatissa, kohdehenkilön oletetaan seuraavan puolisoaan tämän työpaikalle. Haastattelussa tuodaan esiin oletus-tenvastainen käyttäytyminen, tai kohdehenkilö saattaa itse esittää huomautuksen taustalla ole-vista asenteista:

Heli ei yleensä kulje kilpailumatkoilla miehensä mukana. (HK 2007)

Viime kaudella en ehtinyt kovin usein käydä Kimin kisoja katsomassa. – – Sitä paitsi ajaminen on Kimin työ – en tiedä kovin monta pariskuntaa, joista toinen olisi aina toi-sen mukana työpaikalla, Jenni hymähtää. (JD-R 2007)

Yhdeksässä haastattelussa on paljon viittauksia kohdehenkilöön ja hänen puolisoonsa pariskuntana, mikä vuoden 1967 haastatteluissa on vähäisempää. Yleisimmin henkilö puhuu *meistä*, niin että sen voidaan tulkita viittaavan häneen itseensä ja hänen puolisoonsa (Pälli 2003: 103), tai haastattelija viittaa pariskuntaan heidän etunimillään (esim. *Eija-Riitta ja Atte, Anitra ja Jouni*) tai sukunimeä käyttäen (*Alatalot, Räikköset, Grönholmit, Krugerit*). Vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa parisuhteen käsittely ylipäänsä on marginaalista, kun taas vuoden 2007 haastatteluissa parisuhde on noussut yhdeksi teemaksi: monessa haastatteluissa pohditaan hyvän parisuhteen rakennuspalikoita.

Pirjolla parisuhteessa painavat eniten ihmisen henkiset ominaisuudet. (PK 2007)

Kunnioitusta ja luottamusta hän pitää parisuhteen tärkeimpinä rakennuspuina.

– Intohimo on tärkeää, mutta intohimoliitto kestää aikansa ja hyytyy, jollei suhteessa ole muuta. Kaveruus ja yhteinen suunta antaa intoa voittaa vastukset yhdessä. (KHe 2007)

– Parisuhteessa rakkaus ja intohimo vievät pitkälle, mutta myös yhteiset kiinnostuksen kohteet ovat elintärkeitä. (AA 2007)

Meillä on ollut kiva suhde Christofferin kanssa ja se on muuttunut vain paremmaksi. (M-LG 2007)

Uutta on myös se, että parisuhteen ongelmista kerrotaan avoimesti, mikä liittyy elämän tasa-painon teemaan (luku 4.4). Kahdessa aineiston henkilöhaastattelussa parisuhteen kriisi on teemana (LM 2007, SA 2007). Kohdehenkilön kokemista, vaikeista asioista on mahdollista kertoa epäsuorilla viittaustavoilla, kuten geneerisellä nollapersoonalla tai passiivilla, mikä häivyttää kohdehenkilön oman toimijuuden.

Kun toisen olemassaoloa *alkoi* pitää itsestäänselvyytenä, välinpitämättömyys vain lisääntyy. (SA 2007)

Toisaalta epäsuora viittaustapa mahdollistaa oman kokemuksen yleistämisen (Pälli 2003: 69). Haastateltavat esiintyvät haastatteluissa auktoriteetteina, jotka oman elämäkokemuksensa avulla neuvovat oletettua lukijaa parisuhteen kysymyksissä.

5.3. Kohdehenkilö osana lapsuuden perhettään

Sen lisäksi, että kohdehenkilöt liitetään puolisoonsa ja lapsiinsa, useimmista kerrotaan myös osana lapsuudenperhettään. Vuoden 2007 aineistossa vanhemmat tai toinen vanhemmista mainitaan kahdeksassa henkilöhaastattelussa ja sisarukset neljässä haastattelussa. Vuoden 1967 aineistossa molemmat vanhemmat mainitaan neljässä, vain äiti kolmessa ja vain isä yhdessä henkilöhaastattelussa. Vuoden 1967 lapsuudenperhe näyttäytyy lähinnä yksittäisinä mainintoina esimerkiksi vanhempien kuolemasta (KHa 1967, M-LH 1967), vanhempien erosta (MC 1967) tai isä vaikutuksesta haastateltavan ammatinvalintaan (AV 1967).

Vuoden 2007 haastatteluille on tyypillistä, että kohdehenkilön elämä hahmottuu kokonaisuutena, jonka olennaisena osana on lapsuuskuvaus. Seitsemässä henkilöhaastattelussa kerrotaan lapsuudesta tai nuoruudesta. Vuoden 2007 kohdehenkilöiden lapsuus on yleensä ollut onnellinen. Muutamissa haastatteluissa on maininta vanhempien avioerosta (HK 2007, MD 2007) tai haastateltavan muutosta pois lapsuudenkodista (MD 2007, HK 2007). Lapsuuskuvaus voi selittää henkilön luonnetta, esimerkiksi vahvaa itsetuntoa.

– Uskoin pitkään, että huoneeseen syttyy valo, kun astun sisään. Mutta ei se haittaa. *Oli oikein onnellista kasvaa niin.* (E-RK 2007)

Lapsuudestaan Katri Helena muistaa, miten suhteet vanhempiin olivat aina lämpimät. Perhepiirissä hän tunsi ainoana lapsena saavansa osakseen aina täydellisen hyväksynnän. – *Se on antanut hyvän pohjan itsetunnolle.* Ehkä sen seurauksena minulle ainoa tapa elää on ollut se, että minut hyväksytään ja voin päättää itseäni koskevista asioista. (KHe 2007)

Kodin perintönä olen saanut vahvan minäkuivan ja hyvän kasvatuksen. Minussa on paljon samaa kuin isässäni. Minussa on paljon samaa kuin isässäni, olemme molemmat vahvoja luonteita, temperamenttisia ja tulisia. (JD-R 2007)

Toisaalta lapsuudessa on voitu tuottaa paineita käyttäytyä tietyllä tavalla. Lena Meriläinen tuo esiin, kuinka sukupuoli voi vaikuttaa kasvatukseen. Tyttöjä kohtaan on usein odotuksia koulussa menestyksestä ja hyvästä käytöksestä, kun taas pojilta samaa ei odoteta. Lapsuuskuvaus on mahdollista sitoa artikkelin pääteemaan, ulkonäkökriisiin, joka myös johtuu ympäristön naisia kohtaan asettamista odotuksista.

Vanhemmat olivat sitä mieltä, että *Lena oli perheen lahjakas lapsi*, pikkuveli Ari sai olla pelkkä poika. (LM 2007)

Eva sanoo, että lapsuuteen liittyi vahva korostus oikeasta ja väärästä.

– *Se oli raskastakin, kun piti tehdä niin oikein.* Olen kiitollinen, että minut kasvatettiin vastuullisuuteen, mutta itse ajattelen, ettei lapsiin pitäisi lastata liikaa syyllisyydentunteita. (EB 2007)

Myös Eva Biaudet'n haastattelussa lapsuudessa kerääntyneet syyllisyydentunteet näkyvät edelleen, minkä kohdehenkilö toteaa olevan ”naisille tyypillistä”. Hän vertaa naisten ja miesten suhtautumistapoja ja toteaa amerikkalaiskirjailijaa lainaten, että naisjohtajien tulisi ottaa oppia ”kultaisesta noutajasta, joka veteen pudottuaan ravistelee turkkinsa ja lähtee innokkaasti juoksemaan eteenpäin” (EB 2007). Vuoden 2007 haastatteluissa tulee paikoittain esiin tietoisuus sukupuolten välille kasvatuksessa luotavista eroista, jota vuoden 1967 aineistossa ei vielä näy.

Lapsuutta voidaan peilata myöhempään ammatinvalintaan. Haastattelussa kerrotaan esimerkiksi, kuinka ihmisoikeuksien puolesta taisteleva Eva Biaudet puolusti jo lapsena eri kieli-ryhmiin kuuluvia. Maria Drockila työskenteli jo lapsuudessaan äitinsä kukkakaupassa ja keksi omia ”yritysideoita”.

6. KOHDEHENKILÖN KUVAUS

6.1. Toiminta haastattelutilanteessa

Vakuudeksi henkilöhaastattelun autenttisuudesta, siis siitä, että toimittaja on todella tavannut kohdehenkilön, henkilöhaastatteluissa on yleistä kuvata ulkonäköä, haastattelutilannetta ja miljöötä. Suurin osa haastattelutilanteen toimintaa on verbaalista, joka esitellään verbaalisilla prosesseilla. Lisäksi molemmissa vuosikerroissa esitellään positiivisuutta viestittäviä eleitä, kuten hymyileminen tai nauraminen. Haastattelutilannetta kuvaavissa verbaalisissa tai käyttäytymisprosesseissa ei esiinny vihaisuutta tai surua. Yleisesti haastattelutilanteen kuvaus samoin kuin ulkonäön kuvaus on melko vähäistä vuoden 2007 haastatteluissa. Verbaalisen toiminnan ja käyttäytymisprosesseilla esiin tuotavien ilmeiden ohella mainitaan esineiden hypistely (JD-R 2007, E-RK 2007) tai puhelimeen vastaaminen (AA 2007, EB 2007, JD-R 2007).

Vuoden 1967 haastatteluissa haastattelutilanteen ja haastateltavan kuvaus on yleisempää. Kuvataan haastateltavan toimintaa (prosessit *ryömiä, olla ompelupuuhissa, seisoa ovella*, ES 1967, *antaa havaintoesitys* IM 1967, *avata ovi* SP 1967, *istua* LP 1967), eleitä, kuten *naputtaa, nykäistä itsensä suurempaan* (SS 1967) tai kasvojen ilmeitä (käyttäytymisprosessit *katsoa, siristää silmiään* LP 1967). Myös puhetapaa saatetaan tuoda esiin tarkemmin, esimerkiksi prosesseilla *artikuloida, painottaa, todeta hiljaisella äänellä* (SS 1967), *puhua erikoisen pehmeällä tyttömäisellä äänellään* (ES 1967). Myös ulkonäköä kuvaillaan monisanaisemmin kuin uudessa vuosikerrassa (ks. luku 6.3).

Haastattelutilanteen suora kommentointi on yleisempää vuoden 1967 haastatteluissa. Vuoden 2007 kuva haastateltavasta muodostuu täysin kohdehenkilön ehdoilla, kun taas vuonna 1967 haastattelija saattaa tuoda esiin omia kommenttejaan ja pyytää muita henkilöitä, kuten lapsia (AS 1967), muuta sukulaista (MS 1967) tai ystävää (KH 1967) kertomaan oma näkökulmansa haastateltavasta. Vuoden 2007 aineistossa kohdehenkilöön suhtautuminen on ainoastaan positiivista ja hänen mielipiteensä tuodaan esiin kritiikittä, kun taas vuoden 1967 aineistossa kohdehenkilön sanomat asiat saatetaan kyseenalaistaa. Erityisen paljon haastattelijan kommentteja on Sylvi Salosen haastattelussa.

Tulla tähän! Itsenäistä puhetta. Mies voisi sanoa jopa: itsekeskeistä puhetta, ellei peräti miehistä puhetta. (SS 1967)

Sylvi Salonen esitellään artikkelissa itsenäisenä naisena, ja syntynyttä kuvaa korostetaan kommentoimalla puheenvuorojen ”itsenäistä sävyä” ja tuodaan esiin, mitä mieltä joku toinen henkilö, *mies*, voisi olla kohdehenkilöstä. Itsenäisyys tai itsekeskeisyys ei kuulu piirteisiin, joita naiselta odotettaisiin. Naisiin kohdistuvista odotuksista kertovat myös haastattelijan kommentit Aino Väinölän haastattelussa:

– – tuntuu oikein hyvältä, kun joku nainen *ilman vähäisintäkään omantunnon pistosta* tunnustaa olevansa oikeassa ympäristössä vasta tehtaan saleissa ja konttoreissa. (AV 1967)

Liittämällä kohdehenkilön verbaalisiin prosesseihin määritteitä, kuten *ilman vähäisintäkään omantunnon pistosta, suorasukaisesti* tai *ilman anteeksipyyntöä* (AV 1967) luodaan kuva haastateltavan käyttäytymisestä poikkeuksellisena asiana.

Kohdehenkilöstä voidaan tehdä epäluotettava esittämällä tämän verbaalinen toiminta toimittajan mentaalisen prosessin (*ottaa vakavasti, uskoa*) kohteena.

Hän ei näyttele yksityiselämässään, niin hän minulle vakuuttaa ja *melkein uskon häntä*. (SS 1967)

Seurustelulle hän sen sijaan sanoo uhraavansa hyvin vähän aikaa. *En jaksa ottaa tätä väitettä täysin vakavasti*, vaikka tietysti >>hyvin vähän>> on suhteellinen käsite. (SS 1967)

Kuvaustapa rikkoo henkilöhaastattelun periaatetta kuvata haastateltavaa tämän omista lähtökohdistaan ja ilman ironiaa (vrt. s. 17). Vanhemmassa vuosikerrassa saatetaan myös tuoda esiin, kuinka toimittaja joutuu toistuvasti pyytämään haastattelua ja kuinka kohdehenkilö lopulta suostuu (*suostua itsepäisiin pyyntöihin* EE 1967, *myöntyä pitkään epäroityään* SP 1967), mitä vuoden 2007 aineistossa ei esiinny.

6.2. Ajatusmaailma ja luonne

Tyypillisesti naistenlehdet kertovat henkilöhaastattelujen kohteista hyvin positiivisessa valossa, joten myös haastatteluissa kuvaillut luonteenpiirteet ovat lähes poikkeuksetta imartelevia. Haastateltavista henkilöistä kerrotaan positiiviseen sävyyn, ja heitä kuvaavat attribuutit kertovat yleisesti hyvänä pidettävistä ominaisuuksista. Yleisimmin esiin tulevia luonteenpiirteitä ovat iloisuus ja onnellisuus, kiitollisuus, rohkeus ja päättäväisyys. Osa luonteenpiirteistä tuo-

daan esiin suoraan attribuution kautta, jolloin haastateltava omassa repliikissään kertoo olevansa jonkinlainen tai haastattelija ilmaisee kolmannessa persoonassa haastateltavan olevan jonkinlainen. Ajatusmaailman kuvausta tukevat kohdehenkilöiden käyttäytymisen ja ulkonäön kuvaus. Ajatusmaailman mukaan luokittaminen on yleisempää vuoden 1967 vuosikerrassa kuin vuonna 2007. Haastateltavia pyydetään kertomaan esimerkiksi omasta ”boheemiudesta”.

Iloisuus, ystävällisyys, tasapainoisuus

Yleisesti haastateltavat ovat molemmissa vuosikerroissa aina hyväntuulisia, ja heihin liitetään attribuutteja, kuten *iloinen*, (KH, M-LG 2007, IM 1967), *onnellinen* (EB 2007, M-LH 1967, ES 1967, AA 2007, M-LG 2007, SL 2007, LP 1967), *mukava* (AS 1967), *ystävällinen* (SL 2007, KH), *positiivinen* (KHe 2007), *optimistinen* (SL 2007), *pirteä* (IM 1967), *sosiaalinen* (JD-R 2007), *hyvällä tuulella*, *huonolla tuulella* (M-LG 2007). Monia edellä mainituista attribuuteista voidaan pitää sukupuolispesifeinä, sillä ne edustavat ominaisuuksia, joita erityisesti naiselta odotetaan, kuten positiivisuutta ja iloisuutta. Tiettyjä attribuutteja, kuten *pirteä*, ei liitettäisi mieskohdehenkilöön.

Todisteena henkilön luonteenpiirteistä voidaan kertoa haastateltavan olemuksesta haastattelu-tilanteessa (luku 6.3). Haastattelu-tilanteen iloista käyttäytymistä korostetaan monissa haastatteluissa johtoverbeillä *nauraa* ja *hymyillä*. Saman havaitsee naisparien henkilöhaastatteluja tutkinut Uotinen (2007: 72). Myös vanhoista ikävistä sattumuksista kerrotaan *hymyillen* ja vakaviakin vastoinkäymisiä muistellaan johtoverbin perusteella *nauraen*. Ajoittain johtoverbin ja lainauksen sisältö on ristiriitainen.

Tälle kesälle oli sovittu puutarhan perustaminen, kun sairaus ilmaantui toistamiseen.

Sairastelu ja perheen isot hankinnat ovat lomittuneet ajallisesti yhteen.

– Uskon kohtaloon. Pitihän minun olla kotona, kun puutarhaa laitetaan, Maj-Len sanoo *nauraen*. (M-LG 2007)

– Näin monena yönä unta, että putosin parvekkeelta. Tai että lapset olivat hukkumaisillaan ja yritin viime tingassa pelastaa heitä. Ja minä en edes ymmärtänyt jännittäväni, Eva *hymyilee*. (EB 2007)

Myös Siivonen (2007: 294) havaitsee aineistossaan toistuvat hymyilemisen kuvaukset. Halosen (1999: 86–87) mukaan naurun tai hymyilemisen kuvaaminen voidaan tulkita nais erityiseksi piirteeksi, joka heikentää naispuolisen haastateltavan uskottavuutta. Myös oman aineis-

toni esimerkeissä haastateltavan nauru tai hymyily heikentää henkilökohtaisen aiheen vakavuutta ja ohjaa lukijaa tulkitsemaan sanotun kevyesti.

Varsinkaan vuoden 1967 haastateltavat eivät halua näyttää masentunutta tai väsynyttä puolta itsestään, vaan esimerkiksi Irma Moliis *välttää esittämästä marttyyrin osaa ja yrittää olla iloinen ja pirteä* lastensa seurassa. Toisenlainen käyttäytyminen esiintyy poikkeuksena ja saa ympärillä olevat ihmiset huolestumaan:

Oli muuten kummallista, jatkaa rouva Pesonen, että kun Kaihon piti lähteä lomalleen elokuussa, hän tuli minun luokseni edellisenä iltana ja sanoi, ettei hän millään haluaisi lähteä. Hän oli tavattoman onnettoman näköinen, ja minä sanoin, että älä lähde. (KHa 1967).

Tasapainon kokemus hahmottuu molempien vuosikertojen henkilöhaastatteluissa tavoiteltavaksi asiaksi. Kiitollisuus ja tyytyväisyys tuodaan esiin liittämällä kohdehenkilöön attribuutteja, kuten *tyytyväinen* (PK 2007, LM 2007, IM 1967), *kiitollinen* (MC 1967, EB 2007, E-RK 2007), *kiitoksen puolella* (KHe 2007). Tyypillisiä kiitollisuuden aiheita ovat ympärillä olevat ihmiset tai elämä yleensä.

Mikäli haastateltavaan yhdistyy negatiivista asennoitumista kuvaava attribuutti, se esitetään yleensä ensimmäisessä persoonassa, haastateltavan itsensä sanomana (esim. SA 2007). Mikäli henkilöhaastattelussa tulee esiin tyytymättömyys, se kohdistuu usein henkilöön itseensä. Esimerkiksi Elina Salo (ES 1967) on tyytymätön näyttelijän rooleihinsa. Erityisesti nuorten tyttöjen roolit, joita hän on joutunut tekemään usein, ovat alkaneet kyllästyttää.

En tiedä, mitä mietin sillä hetkellä, kun halusin erota. Enemmän kuin eroa mietin kuitenkin koko ajan sitä, mitä voisin tehdä, jotta kaikki kääntyisi voitoksi. *Olenko todella valmis luovuttamaan?* Enkö sittenkin vielä haluaisi yrittää? (SA 2007)

Jälkeenpäin sitä ei ole tyytyväinen paljon mihinkään. Joskus kun tulee jokin uusinta radiossa tai TV:ssä, valtaa mielen todellinen kriittinen itseinho. Joinakin kausina alkaa inhota omaa ääntänsäkin ja tapaansa puhua. (ES 1967)

Olen kaulaani myöten täynnä nuoria tyttöjä! sanoo Elina Salo. (ES 1967)

Tasapainon kokemukseen eivät kuulu ujous tai temperamenttisuus, vaan ne liitetään osaksi lapsuutta tai niistä puhutaan imperfektimuodossa. Haastateltavat kuvaavat luonteenpiirteidensä muutosta ajan kuluessa. Yleisempää muutoksen kuvaus on uudessa vuosikerrassa, jossa usein kuvataan haastateltavan elämää jonkinlaisena kasvukertomuksena. Osa vuoden 2007 haastateltavista kertoo olleensa nuorempana epävarmempia itsestään, mutta rohkaistuneensa iän myötä. Lapsuutta kuvailevat haastateltavat kertovat itsestään relationaalisella prosessilla:

Olin kovin ujo. (LM 2007)

Itse olin lapsena ujo ja arka, sivustaseuraaja. (HK 2007).

Ujous tai arkuus esitetään imperfektimuodossa, menneisyydessä, joka jää taakse, kun kohdehenkilö saa itseluottamusta. Anitra Ahtolan tapauksessa temperamenttisuus liittyy lapsuuteen. Hänet nimetään lapsuudessaan *temperamenttiseksi tytöksi*, josta on kasvanut *omat vahvuutensa tietävä aikuinen nainen* (AA 2007). Pirjo Kauppinen kertoo olleensa *aika sähkökkä ja temperamenttinen*, mutta saaneensa viisautta.

Yleensäkin aineistoni artikkeleissa henkilöihin kohdistuvat vaikuttavat prosessit kuvaavat positiivista vaikuttamista, kuten *auttaa, kasvattaa lapsia*. Positiivista vaikuttamista kuvaavissa prosesseissa näkyy naiseen yhdistetty hoivavietti, pyrkimys huolehtia muista ympärillä olevista. Hoivaamisen voidaan katsoa määrittelevän sukupuolia ja niiden välistä työnjakoa: nainen hoivaa, kun taas miehiä määrittelevä piirre on ei-hoivaaminen. Naisellisuus on muihin suuntautunutta ja passiivista, miehisyys itseen suuntautunutta ja aktiivista. (Haavio-Mannila 1967: 111–112.)

Negatiiviset tunteet

Rankoista aiheista huolimatta vihaisuuden ilmauksia esiintyy uudessakin vuosikerrassa erittäin vähän. Myös 2000-luvun *Eevan* nainen pyrkii kohtaamaan vastoinikäymiset sitkeydellä ja positiivisella asenteella. Ainoastaan Sari Leskinen tunnustaa haastattelussaan vihastuneensa muille Juice Leskisen haudalle pyrkijöille:

– Seisoin siinä ja jonotin kynttiläni kanssa, vaikka *minun olisi tehnyt mieleni huutaa*:
Tässä lepää minun mieheni, ja tämä on minun suruni. Lähtekää pois! (SA)

Mielentila ei kuitenkaan kärjisty toiminnaksi, vaan lopulta haastateltava pystyy näkemään tilanteen toisin:

Eihän Sari tietenkään niin tehnyt. Hän jonotti kiltisti ja kun hänen vuoronsa tuli laskea kynttilä haudalle, kynttilämeren lämpö tuntui yllättäen lohduttavalta. Ihmiset halusivat jakaa, olla mukana yhteisessä surussa. (SA)

Käyttäytymismallin normaaliutta korostaa sana *tietenkään*. Naisiin kohdistuvista odotuksista kertoo myös se, että itsekkyyys sellaisenaan ei ole hyvä piirre – ainoastaan Lena Meriläinen tunnustaa itsessään itsekeskeisyyden. Yleisesti naisen oletetaan ottavan kanssaihmisensä

huomioon, ja itsekkyyks tai vihanilmaukset ovat perusteltua vain, jos niille on löydettävissä painava perustelu, kuten oma terveydentila, lasten hyvinvointi tai suuri suru.

Oma aika on tärkeää. Naisen *täytyy olla terveellä tavalla itsekäs*. (SA 2007)

Olen ajatellut, että *nyt saan olla itsekäs*. Saan sanoa, mitä haluan ja mitä en halua. En saa stressaantua. Uskon eläväni pidempään, jos olen hyvällä tuulella ja teen niitä asioita, joista nautin ja jotka tuovat iloa, Maj-Len sanoo. (M-LG 2007)

Osa haastateltavista tiedostaa sen, ettei muiden huomioiminen saisi tapahtua oman itsen kustannuksella. 2000-luvun henkilöhaastatteluissa itselleen voi antaa luvan itsekkyyteen – jos se on ”tervettä itsekkyyttä”. Haastateltavat tuovat esiin myös sen, että kiltteys ja ystävyys eivät aina ole hyväksi, vaan liiallinen kiltteys voi olla haitaksi ihmiselle itselleen.

– *Olen kiltti ihminen*, en sulkenut puhelintani. Ajattelin, että kun niin tunnettu ihminen kuolee, velvollisuuteni on pitää sitä auki. *Siinä tein virheen*, Sari Leskinen toteaa. (SL 2007)

– *Olen aina ollut kiltti, ystävällinen ja positiivinenkin*. Olen luonnostaankin kaikkea sitä, mutta *joskus kiltteys ja miellyttämisenhaluni on mennyt yli*. Olen ollut imagoni vanhi, ja olen kai sitä vieläkin. (KHe 2007)

Haastateltavat (SL 2007, KHe 2007), jotka liittävät itseensä attribuutin *kiltti* tuovat suoraan esiin kiltteuden negatiivisen puolen. Haastateltavilta odotetun kiltteuden vuoksi he ovat joutuneet ikäviin tilanteisiin, kun he ovat pyrkineet mukautumaan ympäristön odotuksiin.

Myös täydellisyyden tavoittelua esiintyy. Jotkut haastateltavista kertovat, kuinka he pyrkivät olemaan parempia ihmisiä tai äitejä. Haastateltava saattaa tiedostaa jonkin luonteenpiirteen ”tuhoisuuden” itselleen ja pyrkii muuttamaan omaa asennoitumistaan tai esimerkiksi kasvattamaan lapsensa erilaiseen ajatteluun. Osittain tiedostetaan se, että jotkin luonteenpiirteet ovat tyypillisempiä naisille.

Balettitauasta aiheuttaa sen, että *Anitra on hyvin vaativa itseään kohtaan*, välillä todellinen suorittaja. (AA 2007)

– *Viime aikoina olen tarkoituksella opetellut rennompaa asennetta*. Saatan teroittaa itselleni, että tänään meidän perheen ohjelmassa on vain kaupassakäynti ja se tapahtuu aamukymmenen ja iltakahdeksan välillä. Pyykkikoneenkin voin laittaa pyörimään sitten, kun ehdin, eikä ole pakko siivota koko ajan. Olen nauttinut tästä kesästä. (AA)

– Itse jään usein pähkäilemään omiin syyllisydentunteisiini. Se on kai naisille tyypillistä. *Olen yrittänyt opettaa lapsille, ettei tarvitse olla täydellinen*. Pitää sallia itselleen virheitä. Se opettaa myös suvaitsemaan toisten erilaisuutta ja epätäydellisyyttä. Älykkäät virheet ovat niitä, joista oppii jotain. (EB 2007)

Ero vanhempaan vuosikertaan näkyy esimerkiksi siinä, että vuoden 2007 haastattelujen verbalisissa prosesseissa esiintyvät muiden henkilöiden vastustamisesta kertovat verbit *kieltäytyä* (SA 2007, MD 2007), *kieltää* (SL 2007) tai *vastustaa* (SA 2007), joita vuoden 1967 aineistossa ei esiinny lainkaan.

Henkinen vahvuus

Henkistä vahvuutta ilmaisevia ominaisuuksia, kuten rohkeutta ja sinnikkyyttä, huomioidaan molempien vuosikertojen artikkeleissa. Kohdehenkilöön liitettyjä attribuutteja ovat muun muassa *päämäärätietoinen, itsenäinen, sinnikäs ja päättäväinen*.

Anitra tietää *olevansa päämäärätietoinen ja itsenäinen* – hyvässä ja huonossa. Hän tuo mielipiteensä reilusti esiin. (AA 2007)

Mutta *Maria oli sinnikäs*. Hän haki tietoa ja kehitti luomuksiaan, kunnes sai yllättäen ison tilauksen. (MD 2007)

Hän katsoo ylös valkoisia kierreportaitaan, siristää silmiään ja painaa huulensa tiukasti yhteen – *hän on päättäväinen nuori nainen*, realistinen, niin kuin itse sanoo. (LP 1967)

Nuori nainen, *itsenäinen*, nykyaikainen eteenpäinpyrkivä ja -menevä. (M-LH 1967)

Siivonen löytää henkilöhaastatteluaineistostaan useita kohtia, joissa naiseus ja kuvaus tarkkokuudesta esiintyvät samassa yhteydessä. Hän näkee maininnat pelkäämättömyydestä sukupuolisidonnaisina kuvauksina, sillä niitä tuskin käytettäisiin, jos haastateltava olisi mies. (Siivonen 1999: 146–147.) Myös kahdessa edellä olevassa esimerkeissä *päättäväisyys* ja *itsenäisyys* liitetään kohtiin, joissa kohdehenkilö nimetään *nuoreksi naiseksi*, mikä lisää kuvauksen sidosteisuutta kohdehenkilön sukupuoleen.

Myös joihinkin haastateltaviin yhdistetty vilkkaus (KHa 1967, JD-R 2007, MD 2007) voidaan nähdä sukupuolisidonnaisena, enemmänkin pojille tyypillisenä, ominaisuutena:

Hän ei pärjännyt koulussa ja joutui *poikamaisen ja vilkkaan luonteensa* ansiosta lapsuudessa ja nuoruudessa usein ongelmiin. Maria ei sopinut ahtaisiin muotteihin. (MD 2007)

Suuntautuminen toimintaan on nähty poikien ominaisuutena ja suhteiden luominen muihin ihmisiin tytön toiminta-alueena (Lähteenmaa 1992: 162). Tyttöjen rauhallinen käytös nähdään edelleen sukupuolelle ”normaalina” käytöksenä, ja vilkkaus esitetään poikkeuksena tai yhdistetään poikamaisuuteen.

Ympäristön suhtautuminen henkilön rohkeaan päätökseen, kuten elämänmuutokseen tuodaan esiin. Ympäristö voi pitää rohkeita valintoja ”hulluina”, tai henkilö itse voi epäillä onnistumistaan:

Saan siellä oikeastaan paremman nautinnon työstäni. Ei se sentään konserttilava ole, näyttelemistäkin tarvitaan. Minua kyllä peloteltiin, että *olet hullu*, kun menet oopperaan, siellä on jos mitä ikävää. (TL 1967)

Suhtautumiseni oli ristiriitainen. *Olin aina ollut innokas kokeilemaan uutta*. Toisaalta kaipasin turvallisuutta, halusin kaiken olevan kuin ennen. Mietin monet kerrat, *olenko ihan hullu*, kun lähdän turvallisesta lintukodostani kokeilemaan jotain, jota en vielä osaa. (EB 2007)

Rohkealla käytöksellä, esimerkiksi suoraan puhumisella, voi olla ikäviä seurauksia. Laila Pulisen henkilöhaastattelussa on kaksi negatiivismerkityksistä prosessia *hätää* ja *karkottaa*, jotka kohdistuvat häneen itseensä. Suorapuheinen taiteilija pelkää ajavansa itsensä pois kotimaastaan puhumalla avoimesti. Myös Sylvi Salosen itsenäistä puhetyyliä kommentoidaan (ks. luku 6.1).

Vanhemman vuosikerran haastateltavat kuvataan usein myös järkeviksi ja realistisiksi naisiksi, jotka luokittavat itsensä pois ei-toivotuista luonteenpiirteistä, kuten *romanttisuudesta*, *boheemiudesta* tai *kanamaisuudesta*. Vuonna 2007 Pirjo Kauppisen haastattelussa korostetaan älykkyyden merkitystä fyysiset puutteet paikkaavana asiana, mikä omalta osaltaan tuo esiin sen, kuinka tärkeänä myös ulkonäköä pidetään.

Realisti minä olen – en ole romanttisesti asennoitunut. – – .(LP 1967)

– *Oletko boheemi?*

– En, *siihen olen liian järkevä*. Boheemisuudessa löytää pian edestään sen, minkä on taakseen jättänyt. (EE 1967)

Kanamaisuus on pahinta mitä hän tietää. (*”Olenko minä kovin kanamainen? Toivottavasti en.”*) ja työ parasta minkä hän tuntee. (SS 1967)

Hän muistaa, miten Jari sanoi pian onnettomuuden jälkeen, ettei häntä yhtään lohduttaisi, *jos Pirjo olisi ”daisaripommi ilman aivoja”*. (PK 2007)

Vanhemmassa vuosikerrassa tavallista on korostaa henkistä vahvuutta, eikä haavoittuvaa puolta tuoda esiin. Poikkeuksellisesti Tamara Lund kertoo synnytyksen jälkeisestä väsymyksestään. Uudemmassa vuosikerrassa naisilla on laajemmat mahdollisuudet kuvailla itseään: *herkkyys* saa tulla esiin. Sama henkilö saattaa kuvata itseään *yhdistelmäksi ujoutta ja rohkeutta*.

Herkkä olen ollut aina, mutta pettymysten jälkeen vielä entistä herkempi ja haavoittuvaisempi. Vaikka ajattelisin, että elämä jatkuu ja ilkeät kommentit saavat valua toisesta korvasta ulos, ne jäävät silti kaiheartamaan. Ehkä otan joistakin heitoista liikaakin itseeni ja suren. En ymmärrä, miksi toiselle sanoo pahasti, jos ei tarkoita sitä. (AA 2007)

Olen ollut aina pohjimmiltani ujo. Tarkkailen aina mielelläni ennen kuin ryntään tilanteen keskelle ja jännitän joskus esiintymisiä. Toisaalta olen rohkea. En pelkää vieraiden ihmisten tapaamista tai uusia haasteita. Olen mielipiteissäni peloton ja uskallan sanoa kantani suoraan. *Olen yhdistelmä ujoutta ja rohkeutta*, Eija-Riitta pohtii. (E-RK 2007)

2000-luvun haastatteluissa surun tunteet saavat tulla pintaan ja suru esiintyy mentaalisissa prosesseissa.

Kun isäni kuoli viisi vuotta sitten syöpään, kone oli paikka, jossa *tein surutyötä*. Siellä saatoin antaa itselleni tilan *itkeä* rauhassa. (E-RK 2007)

Pienten lasten äidille se oli kasvun paikka. Muuta vaihtoehtoa ei ollut. Kuolema on niin lopullinen. – *Tunsin surua, syvää surua. Ja katkeruutta*. (KH 2007)

Monet haastateltavista kertovat itkeneensä, mitä vuoden 1967 haastatteluissa ei esiinny lainkaan. Vuoden 1967 haastateltavat eivät missään artikkelissa kerro suoraan surun tunteistaan.

6.3. Ulkonäkö

Haastateltavien ulkonäöstä kerrotaan jonkin verran artikkeleissa. Ulkonäköä voidaan kuvata relationaalisilla prosesseilla käyttämällä attribuutteja (esim. *Olin sievästi puettu*). Attribuutit ilmentävät positiivisiksi nähtyjä piirteitä, ja kuvaukset esitetään tyypillisesti kolmannessa persoonassa. Omistusprosesseilla (*jollakin on jotakin*) voidaan kuvata vaateesta (esim. *Pirjolla on päällään miehensä purjehdustakki*) tai esimerkiksi ruumiinosia. Yleisimmin mainintoja saavat silmät, vaate ja vartalon mittasuhteet, kuten hoikkuus tai pituus. Ulkonäön kuvailu kolmannessa persoonassa on yleisempää vuoden 1967 aineistossa, kun taas vuoden 2007 ulkonäkökuvaus on epätarkempaa (prosessi *näyttää joltakin*).

Henkilöhaastattelu pyrkii luomaan kohteestaan yksinomaan positiivisen kuvan. Jos kohdehenkilöön liitetään negatiivinen ulkonäköä kuvaava attribuutti, se tuodaan esiin lainauksena häneltä itseltään.

Minua harmitti sekin, että *olin niin hirveän näköinen*, koska olin paljon itkenyt. (SL 2007)

Esimerkki ei olisi mahdollinen kolmannessa persoonassa, sillä silloin se tulkittaisiin toimittajan antamana lausuntona, mikä sotisi henkilöhaastattelun tuntomerkkiä, kohdehenkilöä kunnioittavaa lähestymistapaa vastaan. Toisaalta, jos kohdehenkilö liittyy omassa puheessaan ulkonäkönsä positiivisen attribuutin, hän voi lisätä, että se on vain hänen *oma käsityksensä* asiasta.

Vaikuttaa siltä, että kasvoni elävät televisiossa, että *olen ihan siedettävän näköinen*. Tämä on tietysti minun oma käsitykseni. (SS 1967)

Näin haastateltava tuo esiin yksilöllisyytensä suhteessa esitettyyn asiaan ja ilmaisee, että jonkun muun mielipide voisi olla toisenlainen. (Vrt. Pällin tulkinta *mielestäni*-ilmauksesta 2003: 73.) Henkilöhaastatteluissa vuorottelevat erilaiset äänet, toimittajan ihaileva ja haastateltavan vaatimattomuutta korostava kerrontatyö (Siivonen 2007: 300–301).

Positiivinen ulkonäön kuvaus voi tukea myös luonteenkuvausta ja viestiä haastateltavan elämänasenteesta. Vaikka haastateltavalla on menossa rankka aika elämässään, sitä ei voisi päätellä pirteästä ulkonäöstä.

Pirjo näyttää aurinkoiselta ja pirteältä. Mistään ei voisi päätellä, että tänään on menossa Pirjon ”poltepäivä” eli vuorokausi, jolloin jäsenissä tuntuva neuroopaattinen kipu on voimakasta. (PK 2007)

Eipä Anitra riutuneelta näytä nytkään. Äitiys antaa energiaa. (AA 2007)

Erityisesti haastateltavan silmiä kuvataan molemmissa vuosikerroissa useammassa henkilöhaastattelussa. Silmien ilme voidaan tulkita merkinä haastateltavan haaveilevasta tai onnellisesta mielentilasta. Myös muut kasvojen ilmeet voidaan nähdä signaalina haastateltavan luonteesta: Laila Pullinen kuvataan päättäväisenä naisena, ja kuvausta vahvistetaan kertomalla hänen kasvojensa ilmeistä. Pirjo Kauppisella kasvoista säteilevä lämpö ja silmien tarttuva tuike todistavat kyynisyyttä ja katkeruutta vastaan.

Hän katsoo ylös valkoisia kierreportaitaan, siristää silmiään ja painaa huulensa tiukasti yhteen – *hän on päättäväinen nuori nainen, realisti*, niin kuin itse sanoo. (LP 1967)

Onnettomuuden jälkeen Pirjo asetti päätavoitteekseen katkeruuden ja kyynisyyden välttämisen. Kun häntä katsoo ravintolapöydän toiselta puolelta toukokuuisena tiistaina, kummastakaan ei näy merkkiäkään. *Kasvot säteilevät lämpöä ja silmissä on tarttuva tuike.* (PK 2007)

Suurimmassa osassa haastatteluja haastateltavien ulkonäöstä kerrotaan yksittäisillä maininnoilla. Pidempiä ulkonäkökuvauksia on nuorimpien kohdehenkilöiden haastatteluissa, erityisesti, jos haastateltava on tullut tunnetuksi mallin ammattinsa kautta, kuten Jenni Dahlman-Räikkönen, Eeva Lena tai Marja-Leena Havio.

Aktiivinen liikuntaharrastus näkyy Jennin olemuksesta. Ryhti, leveät hartiat ja hoikkien raajojen tiukat lihakset kertovat sen, että se, joka luulee monimiljonäärin rouvan lojuvan päivät pitkät spassa *Vogueta* selaillemassa ja kynsiään hoidattamassa, erehtyy. (JD-R 2007, kursivointi artikkelissa)

Eevalla on suuret mantelinmuotoiset silmät, joskus siniset, joskus harmaat ympäröivästä valosta riippuen. Hän on pitkä, hän on mahdollottoman hoikka, juuri ihanteellinen mallin ammattiin, 169-senttinen tyttö on vyötäröltään vain 58 senttiä. Hänellä on pienet kä-

det ja pienet jalat. – –Tavatessamme hänellä oli olkapäältätiukka [sic], vyötärönmukainen, sotilasmallinen violetti takki, siinä pysty upseerinkaulus. Pitkät housut olivat tummansiniset ja jumpperi shokeeraavan punainen. (EL 1967)

Luonnollinen tyttö, pitkä, hoikka, vaaleita hiuksia, vihreät silmät, syntymäpäivä 25.5., merkkiä kaksonen. Kuvauksellinen tyttö, haavesilmäinen. (M-LH 1967)

Ulkonäkökuvaus saattaa kertoa haastateltavan harrastuksista tai pohjustaa sitä, miksi kyseinen henkilö on lähtenyt mallin tehtäviin. Kuten Siivonen (2007: 295) huomauttaa, henkilöhaastattelujen ulkonäkökuvaus noudattaa perinteisiä, sukupuoleen sidostuvan kuvaamisen linjoja. Naisia kuvataan hoikkina ja siroina, mikä miesten kuvauksessa olisi poikkeuksellista. Oman aineistoni sivuhenkilöinä esiintyvistä miehistä ei kerrota heidän ulkonäöstään, joten vertailu ei ole mahdollista.

Vuoden 1967 henkilöhaastattelussa ulkonäkö tulee esiin haastattelijan tuottamissa kolmannessa persoonassa olevissa kuvauksissa. Itse haastateltavat eivät juuri pohdi ulkonäköseikkojen vaikutusta. Sitä vastoin vuoden 2007 haastateltavat ovat enemmän tietoisia ulkonäkönsä puutteista ja ympäristön oletuksista, mikä näkyy erityisesti Lena Meriläisen henkilöhaastattelussa, jossa naisen elämän kriisit tuodaan esiin. Ulkonäkökriisiin liittyvät prosessit *tuntea olevansa tarkkailun kohteena, rakentaa itsetunto, lakata olemasta naisena*. Kohdehenkilö pyrkii muuttamaan itseään:

– – koko energia meni sen miettimiseen, miten *piilotan* tai *supistan* itsessäni jotakin.

Lena *yritti ottaa* kasvoilleen *ilmeitä*, jotka peittäisivät ajan merkit, piilottaisivat valahaneet kasvot. (LM 2007)

Siivonen (2006: 230) mainitsee Hirdmanin käsittelemän ”naista velvoittavan ikuisen parantumisprojektin”. Mielenkiintoinen asetelma edellä mainitussa henkilöhaastattelussa rakentuu siitä, että puolison käytös, minihameessa ohi kulkevien naisten tuijottaminen, selitetään normaalina toteamalla, että *[n]iihän kaikki miehet tekevät*. Naisen elämän ongelmallisuutta uusinnetaan jatkuvasti teksteissä. Naisena oleminen on puutteellista ja parannettavissa olevaa, kun taas miehenä oleminen näyttäytyy useimmiten kyseenalaistamattomana tilana. (Siivonen 2006: 237, 240.) Yleisesti yhteiskunnassa juuri naisen rooli on muodostunut ongelmalliseksi, niin että se on täytynyt määritellä uudelleen sukupuolisopimuksin, kun taas miesten asemaan sukupuolisopimukset eivät samalla tavoin puutu. (Julkunen 1994: 180.)

6.4. Iän korostuva merkitys

Vuoden 1967 haastatteluissa haastateltavan ikä tulee esiin joissakin henkilöhaastatteluissa, muttei yhtä selkeästi kuin vuoden 2007 aineistossa. Esimerkiksi Laila Pullisesta ei kerrota ikää suoraan, vaan mainitaan hänen syntymävuotensa (LP 1967). Aini Sara-ahon haastattelussa ikä käy esiin aivan viimeisestä virkkeestä (AS 1967). Ikä tuodaan esiin haastattelun alussa, jos sitä halutaan korostaa, kun haastateltava on erityisen nuori (M-LH 1967) tai näyttää ikäistään nuoremmalta (ES 1967).

Laila Pullinen, *synt. Terijoella 1933* (LP 1967, katkelma ansioluettelosta)

Nyt 42-vuotiaana olen paljon lämpimämpi ihminen kuin 20-vuotiaana naimisiin mennessäni. (AS 1967, viimeinen lause)

Tyttö on 20-vuotias helsinkiläinen Marja-Liisa Havio (M-LH 1967)

Ovella seisoi *pieni – ja siro kuin kahdeksantoistavuotias vaikka jo kolmekymmentä täytännyt* – Elina Salo –. (ES 1967)

Vuoden 2007 haastatteluissa kohdehenkilön ikä tulee esiin useammin, ja ulkonäköä, luonnetta ja muita asioita suhteutetaan hänen ikäänsä. Haastateltavan ikä haastatteluajankohtana kerrotaan joissakin haastatteluissa, kun haastateltavan nimi mainitaan ensimmäisen kerran tekstissä, mikä korostaa iän merkitystä kohdehenkilöstä kerrottaessa.

Jenni Dahlman-Räikkönen, 25

Maria Drockila, 29

Pirjo Kauppinen, 45

Ikä voidaan tuoda esiin myöhemmin tekstissä. Iän mainitsemisen yhteydessä on tavallista kertoa siitä, kuinka henkilö kokee oman ikänsä. Pyöreiden vuosien täyttäminen on tapaus, joka mainitaan monissa haastatteluissa. Erityisesti Lena Meriläisen haastattelussa on monia ikään tai ikäkautteen liittyviä ilmauksia (*kolmekymppinen, nelissäkymmenissä, vaihdevuosissa*), ja käydään läpi kohdehenkilön ulkonäköön liittyvää kriisiä ja suhtautumista omaan ulkonäköön eri elämänvaiheissa. Muiden haastateltavien kuvauksissa korostuvat oman ikänsä hyväksyminen tai nuorekkuus.

Ikä on ihan mainio asia – ainakin niin kauan kuin olen hyväkuntoinen ja jaksan tehdä töitä. (KHe 2007)

Anitra *täytti* heinäkuussa 35 vuotta, mutta rennoissa huppareissa viihtyvä vauhtimutsi *tuntee itsensä kaksikymppiseksi*. Joskus kun Anitra liikkuu Vanessan ja tämän kavereiden kanssa, häntä luullaan jonkun siskoksi. Kaikkia huvittaa, kun selitetään, että äiti-puolihan tässä on lähtenyt porukan jatkoksi.

– Nuorekkuus on kiinni asenteesta ja siitä, miten pukeutuu. (AA 2007)

Rouva Irma Moliis *pursuaa* temperamenttia, huumoria ja *nuorekkuutta* ja on todella vaikeata käsittää että hänellä on aikuisia lapsia. (IM 1967)

Myös lapsuuden merkityksen kasvaminen elämänvaiheena vuoden 2007 aineistossa (ks. luku 5.3). lisää mainintoja iästä. Monissa henkilöhaastatteluissa muistellaan omaa lapsuusaikaa ja liitetään tietyt tapahtumat tiettyyn ikään. Lapsuuden ikävaihe tulee esiin relationaalisissa prosesseissa.

Hän *oli* vain 14-vuotias, -- . (J-DR2007)

Hän *oli* silloin vasta lapsi, 11-vuotias, -- . (LM 2007)

Olosuhteista kertovat *lapsuudessa* (E-RK 2007), *lapsena* (E-RK 2007, HK 2007, MD 2007), *teini-iässä* (J-DR 2007) ja *lapsuudessa ja nuoruudessa* (MD 2007).

7. LOPUKSI

Siivosen mukaan naiset voidaan ajatella miehiä mielenkiintoisempina henkilöhaastattelujen kohteina kaksoisroolinsa vuoksi. Naisten haastatteluihin on helpompaa rakentaa vastakkainasettelu, joka muodostuu työn ja perheen yhteensovittamisesta. (Siivonen 2007: 262–263, 370–371.) Omassa aineistossani vastakkainasettelu rakentuu erityisesti vuoden 1967 henkilöhaastatteluihin, mihin vaikuttavat suomalaisessa yhteiskunnassa 1960-luvulla käydyt keskustelut naisen asemasta. Suurin osa haastateltavista esitellään ansiotyön tai opiskelun kautta, mikä näkyy kohdehenkilön nimeämisessä sekä työhön liittyvissä materiaalisissa prosesseissa. Ansiotyön kautta esitellään sellaiset henkilöt, jotka toimivat poikkeuksellisessa työssä, kuten maskuliiniseksi mielletyissä ammatissa, taiteilijana tai mallina.

Naisen roolin problemaattisuus näkyy vuoden 1967 aineistossa siten, että tuodaan esiin kahden roolin yhdistämisen rajoitteet: lastenhoito vaatii järjestelyjä, ja muilla ihmisillä voi olla mielipiteensä naisen ansiotyössä käymisestä. Yksityisen ja julkisen roolin väliltä valinneet joutuvat perustelemaan valintaansa. Työssä käymistä perustellaan perheen toimeentulolla. Kotiäitinä toimiva haastateltava puolestaan kertoo, kuinka vaikeaa ansiotyö olisi yhdistää kodin ja lasten hoitoon. Myös miehen roolia problematisoidaan muutamassa haastattelussa tuomalla esiin hänen osallistumisensa ruoanlaittoon tai lastenhoitoon. Puolisojen ensisijaiset roolit ovat kuitenkin selvät: naisen rooli on ottaa vastuu kodista ja lapsista ja osallistua ansiotyöhön vain siinä tapauksessa, jos perheessä ei ole mieselättäjää, kun taas miehen ensisijainen rooli on ansaita perheen toimeentulo ja ottaa osaa kodin askareisiin, mikäli nainen on estynyt hoitamaan omia tehtäviään.

Vuoden 1967 aineistossa henkilön siviilisäätö vaikuttaa hänen toimijuuteensa. Naimattomat tai leskeksi jääneet naiset tai henkilöt, joiden siviilisäätö ei käy ilmi, kuvataan yleisesti ansiotyönsä kautta. Naimattomien tai leskeksi jääneiden naisten henkilöhaastattelut muodostavat peräti puolet vuoden 1967 tutkimusaineistostani. Naimisiinmeno voi vaikuttaa kohdehenkilön elämään siten, että aiemmin ansiotyössä käynyt nainen siirtyy kotirouvaksi. Miehellä on sananvaltaa myös puolisonsa harrastuksiin.

Osassa vuoden 1967 aineistoa korostetaan yksinomaan naisen yksityistä roolia, roolia puolisona ja äitinä. Kahdessa haastattelussa kohdehenkilö on kotiäiti tai kotirouva, ja muutamassa haastattelussa naimisiinmeno tai kihlajaiset ovat pääteemoina ja hahmottuvat elämän suuriksi

käännekohtiksi. Kyseisissä henkilöhaastatteluissa puoliso mainitaan toistuvasti ja kohdehenkilö nimetään toistuvasti puolisonsa kautta. Puolison kautta nimeäminen on yleisempää muiskin vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa, sillä naimisissa oleviin haastateltaviin viitataan *rouvina*. Vanhemmassa vuosikerrassa haastattelujen yhteydessä on yleistä esitellä haastateltavan koti kuvailemalla sisustusta ja esittelemällä valokuvia, mikä ei vuonna 2007 ole yleistä.

Naisen toimijuuden rajoituksista huolimatta vuoden 1967 henkilövalikoima on monipuolisempi kuin vuoden 2007. Vanhemmassa vuosikerrassa on kaksi henkilöhaastattelua, joissa henkilö esitellään ainoastaan julkisen roolinsa kautta eikä häntä liitetä perheeseensä. Haastateltavaksi on valittu naisia eri ikäryhmistä, myös hyvin nuoria ja naimattomia naisia. Kaikkien haastateltavien siviilisäätty ei selkeästi käy esiin henkilöhaastattelussa. Seitsemällä kohdehenkilöllä ei ole lapsia tai heistä ei ole mainintaa. Vanhemmassa aineistossani on myös enemmän esimerkkejä naisen roolin toistamisesta vastoin perinteitä.

Vuoden 2007 aineistossa kohdehenkilöt ovat elämäntilanteensa puolesta homogeenisempi ryhmä kuin vuoden 1967 aineistossa: lähes kaikki haastateltavat ovat naimisissa ja vain kahdella heistä ei ole lapsia. Pohdin, voisiko yksi mahdollinen selitys vuoden 2007 aineiston suhteellisen homogeeniseen laatuun löytyä aineiston erilaisista valintaperusteista: valitsin vuoden 2007 aineiston lukuisista suomalaisesta naisesta kertovista haastatteluista vain ne, jotka liittyivät kyseisen lehden kansikuvaan. Naistenlehtien kansikuvissa ei kokeilla, joten on mahdollista, että kansikuvaan on valittu sellainen henkilö, joka on mahdollisimman läheltä keskivertolukijaa. Toisaalta 1960-luvun sukupuolirooleista käydyt keskustelut eivät voi olla näkymättä vanhemmassa aineistossani, mikä vaikuttaa haastateltavan valintaan.

Molemmissa vuosikerroissa lasten rooli on merkittävä. Mikäli haastateltavalla on lapsia, heidät mainitaan. Vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa tyypillistä on, että heistä kerrotaan nimet ja iät. Vuoden 1967 aineistossa lapset saattavat olla mukana haastattelutilanteessa. Vuoden 1967 aineistossa korostuu äidin rooli elättäjänä, kasvattajana ja kurinpitäjänä, kun taas vuoden 2007 aineistossani äitiys hahmottuu yhtäältä yhdeksi naisen elämän kriisiksi, toisaalta naista voimaannuttavaksi asiaksi.

Useimmat vuoden 2007 kohdehenkilöistä yhdistävät monta eri roolia, erityisesti työssäkäyvän naisen ja äidin roolit, mikä näkyy heidän nimeämisessään. Kohdehenkilöt kieltäytyvät nimeämästä itseään ainoastaan kotiäidin tai kotirouvan roolin mukaisesti. Myös puolison kautta nimeäminen on harvinaisempaa: *vaimoiksi* nimetään neljä kohdehenkilöä, lähinnä ne, jotka

ovat julkisuudessa ensisijaisesti puolisonsa kuulumisuuden vuoksi. Puolison roolia perheen sisällä ei tuoda esiin vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa, vaan puolisoista kerrotaan yleisemmin tämän työpaikka. Parisuhdekuvaus on monen haastattelun keskiössä, ja tavallista onkin kertoa puolison positiivisesta suhtautumisesta haastateltavaan sekä parisuhteen historiasta.

2000-luvun normiksi hahmottuu, että nainen käy ansiotyössä: lähes kaikki haastateltavat nimetään tai luokitetaan työroolinsa kautta ja lähes kaikkien haastatteluissa on työhön liittyviä materiaalisia prosesseja. Ansiotyötä ei perustella, vaan se näyttäytyy itsestään selvänä osana naisen elämää. Myöskään roolien yhdistämisen vaikeutta ei tuoda esiin, vaan ansiotyönsä ohella kohdehenkilö esiintyy tehokkaana erilaisten tehtäväalueiden yhdistäjänä, joka kantaa vastuun perheen lapsista roolejaan enemmän problematisoimatta. Muutamissa henkilöhaastatteluissa työssä käyvä henkilö kuitenkin pohtii, kuinka olisi parempi äiti. Kotityö, joka vuoden 1967 aineistossa tuli esiin useimpien perheellisten naisten materiaalisissa prosesseissa, on kadonnut vuoden 2007 aineistosta lähes kokonaan. Ruoanlaittoa kuvataan puolisoitten tai perheen yhteisenä harrastuksena.

Kohdehenkilön sisäinen ristiriita rakennetaan vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa henkilön elämän kriisien ja vastoinkäymisten kautta. Kun vuonna 1967 henkilöhaastattelun kuvaamat yksityiset aiheet ovat usein koti tai harrastukset, vuoden 2007 aineistossa selkeä yksityisen teema on kriisien käsittely. Uusi tematiikka tulee esiin henkilöhaastattelujen otsikoinnissa, uudentyyppisissä prosesseissa sekä ongelman prosessoinnista ja siihen liittyvistä tunteista kertovien mentaalisten prosessien suhteellisen määrän kasvussa. Aineiston henkilöhaastatteluille on tyypillistä, että kohdehenkilön elämäntarina kerrotaan kokonaisuudessaan, joten myös lapsuudenperheestä kerrotaan ja kohdehenkilön ikä tuodaan selkeämmin esiin kuin vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa. Kriisien käsittely tuo vuoden 2007 aineistoon uusia teemoja, ja voidaan sanoa, että monia tabuja on murrettu vuosikertojen välillä. Esimerkiksi läheisen kuolemaa, parisuhdetta ja vanhemmuutta käsitellään avoimemmin ja pohdiskelevammin kuin aiemmin, myös negatiivisista tunteista kertoen. Haastateltavat tuovat esiin myös julkisuuden haittavaikutukset, työelämän paineet ja kaipuun omaan rauhaan.

Ulkonäön ja luonteen kuvauksessa on vuosikertoja yhdistäviä piirteitä. Sekä luonnetta että ulkonäköä kuvataan sukupuolispesifisti, käyttämällä erityisesti naisen kuvaukselle tyypillisiä attribuutteja. Haastateltavat kuvataan iloisina, onnellisina, tasapainoisina ja vahvoina henkilöinä. Negatiivisia tunteita, kuten vihaisuutta, kuvataan vähän. Molemmissa vuosikerroissa ulkonäön ja luonteen kuvauksessa käytetään positiivisia attribuutteja, mikä on henkilöhaastat-

telun normi. Mikäli henkilöön liittyy negatiivista piirrettä kuvaava attribuutti, se tuodaan esiin ensimmäisen persoonan lainauksessa, millä korostetaan kohdehenkilön vaatimattomuutta. Ulkonäön kuvaus on yleisempää vuoden 1967 henkilöhaastatteluissa, ja pidemmät ulkonäön kuvaukset ovat nuorempien, ulkonäköammattissa toimineiden naisten henkilöhaastatteluissa.

Ulkonäön ja luonteen kuvaus ovat saaneet vuoden 2007 aineistossa uusia ulottuvuuksia. Siinä missä vuoden 1967 kohdehenkilöiden ulkonäköä kuvataan kolmannessa persoonassa, vuoden 2007 henkilöhaastatteluissa ulkonäön kuvauksella tuetaan henkilön luonteenkuvausta. Yhdessä henkilöhaastattelussa teemana on ulkonäkökriisi, ja haastateltava tuo esiin suhtautumisen omaan ulkonäköön ja ikäänsä. Luonteenkuvauksessa uutta on, että vuoden 2007 kohdehenkilöt tuovat esiin yleisesti positiivisina pidettyjen luonteenpiirteiden negatiivisen puolen. Luonteen kuvauksessa tulevat esiin myös haastateltavan heikkous ja surun tunteet, joita vuoden 1967 henkilökuvauksessa ei tuoda esiin.

Eri aikakausien aineistoja tarkasteltaessa käy ilmi, kuinka erityyppiset kysymykset ovat relevantteja aineistoni kohdehenkilöille. Vanhemmassa aineistossa selkeästi esiin nouseva ansio-työn ja kotityön ristiriita ei tule samalla tavoin esiin vuoden 2007 haastatteluissa, vaan kohdehenkilö joko esitetään tehokkaana monen eri roolin yhdistäjänä, tai sitten kohdehenkilön elämäntarinaa käsitteellistetään kriisien tai elämäntarkoituksen etsimisen kautta. Kohdehenkilön toimijuudella on hyvin erilaiset rajaehdot, mikä osittain liittyy siihen, millaiset asiat eri aikakausina ovat olleet naiselle sallittuja. Se, millaisia asioita henkilöhaastatteluissa halutaan nostaa keskiöön, on muuttunut. Kuvaamani muutos kertonee myös henkilöhaastattelun kehityksestä tekstilajina.

Tutkimuksen toteuttamisessa haastavaa on ollut se, että vertailukelpoisia tutkimuksia on ollut erittäin vähän. Tutkimuksestani tekee erityisen se, että aineistona on naistenlehtien henkilöhaastatteluja, joita on tutkittu melko vähän suomen kielen oppiaineessa. Hallidayn teorian soveltamisen koin ajoittain haastavaksi, sillä sen keskittyminen transitiivisuuteen kaventaa näkymää. Pelkkiin toimintatyyppeihin keskittyminen jättää monia mielenkiintoisia asioita huomiotta. Katse on suunnattava laajempaan tekstikontekstiin, siihen kuinka asioista puhutaan. Toisaalta oli mielenkiintoista havaita, että kohdehenkilön nimeämisen ja häneen liittyvien prosessien tarkastelu eivät tuoneet esiin samoja asioita. Prosessien tarkastelu kannattaa nähdä yhtenä analyysivälineenä muiden joukossa.

Naistenlehtien kuten muidenkin mediailmioiden tutkimuksessa tutkija vaikuttaa suuresti siihen, mitä vastauksia hän voi löytää tutkimusaineistostaan. Voidaan jopa sanoa, että tutkija on osa tutkimuskohdettaan. (Puustinen, Ruoho & Mäkelä 2006: 41.) Koska itse elän erilaisessa yhteiskunnassa, luen vuoden 1967 henkilöhaastatteluja omista lähtökohdistani käsin. Todennäköisesti oma ajatusmaailmani on hyvin erilainen kuin todellisen lukijan vuonna 1967, mikä vaikuttaa siihen, miten luen ja tulkitsen aineistoani. Tavoitteenani ei ole kuitenkaan ollut tutkia kyseisen lehden lukijasuhdetta vaan vertailla haastateltavien henkilöiden rooleja ja toimijuutta eri vuosikerroissa.

Tutkimuksen kuluessa olen pohtinut sitäkin, kuinka paljon etukäteisoletukset ohjaavat tutkimustyötä. Esimerkiksi historiallisten tai yhteiskunnallisten ilmiöiden käsitteellistäminen ja valmiit kategoriat (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 23) voivat ohjata lukemaan aineistoa tietyllä tavoin. Oma aineistoni toistaa kuviota, jossa naisten elämän käännekohtiksi hahmotuvat ihmissuhteet, äitiys, muutokset läheisten ihmisten elämässä ja henkilökohtaiset kriisit, siis asiat, jotka yleensäkin konstruoidaan naisen elämän käännekohtiksi (Siivonen 2007: 288). Olen joutunut pohtimaan, löydänpö aineistostani ainoastaan sen, mitä odotan löytäväni siitä.

Hyvin erilaisina ajankohtina kirjoitettujen henkilöhaastattelujen analysointi on ollut erittäin mielenkiintoista, mutta samalla aineistojen vertailu ja päätelmien tekeminen tämän aineiston pohjalta on vaikeaa. Kahta vuosikertaa vertaillen voidaan sanoa, että jokin seikka on muuttunut vuosikertojen välillä. Analyysi jää kuitenkin helposti kuvailevalle tasolle. Koska vuosikertojen välillä on kulunut 40 vuotta, voidaan vain aavistella, missä vaiheessa kyseinen asia on muuttunut, mistä muutos on johtunut ja millaisia vaiheita kahden aineiston välille mahtuu. Hedelmällistä olisi laajentaa tutkimusta siten, että mukaan otettaisiin vertailuaineistot myös vuosilta 1977, 1987 ja 1997. Näin muutoksen ajankohta voitaisiin ajoittaa vuosikymmenen tarkkuudella. Aineistosta voitaisiin löytää vastauksia siihen, kuinka naiskuva tai henkilöhaastattelun tekstilaji on muuttunut ajan myötä. Koska naistenlehdet sisältävät monentyyppisiä tekstejä, oman tutkimusaineistoni perusteella ei voi sanoa mitään koko lehden linjasta – puhumattakaan siitä, että tulosten voitaisiin ajatella kertovat naistenlehdistä yleensä. Laajemmassa tutkimuksessa olisi mahdollista hahmottaa kokonaiskuva analysoimalla rinnakkain useampaa tekstilajia tai vertailemalla useampaa eri lehteä.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

- AS 1967 = ”Olen mieluummin pieni ja kiipeän kuin suuri ja putoan”, Eeva 5/ 1967, s. 50–51. Kirj. Urpu Reponen.
- AV 1967 = Aino Väinölällä on harvinainen ammatti, Eeva 1/ 1967, s. 26–27. Kirj. Kerttu Vaartila.
- EE1967 = Ella ei halua kuuhun, Eeva 4/ 1967 s. 30–31. Kirj. Katariina Jokinen:
- EL1967 = Pariisin uudet suomalaiskasvot, Eeva 5/ 1967, s. 41–42. Kirj. Imy Douillard.
- ES 1967 = Taloustyöt & roolinlukemiset = katastrofi, sanoo Elina Salo, Eeva 3/ 1967, s. 34–35. Kirj. Anneli Lukka.
- IM1967 = Suomen ainoa leijantekijä, Eeva 8/ 1967 s. 62–63. Kirj. Ulla Laine.
- KHa1967 = Timanttiset amerikankihlat, Eeva 2/ 1967, s. 30–32. Kirj. Terttu Suni.
- LP 1967 = Laila Pullinen, kuvanveistäjä, Eeva 8/ 1967 s. 16–18. Kirj. Ulla-Maija Aaltonen.
- MC1967 = Suuri onnellinen perhe. ”Me ollaan rikkaita – me ollaan lapsirikkaita”, Eeva 2/ 1967, s. 38–39, 73, 83. Kirj. Nina Wrede.
- M-LH 1967 = Kuvia työstä, Eeva 7/ 1967, s. 3–5. Kirj. Ulla-Maija Aaltonen.
- MS 1967 = Se hetki jota elämme on onnellisin, Eeva 10/ 1967, s. 28–31, 101. Kirj. Linda Korhonen.
- TL1967 = Tamaran paras osa, Eeva 12/ 1967, s. 76–78. Kirj. L. K.
- SP 1967 = Sonja Palmrothin kaksi kotia, Eeva 6/ 1967, s. 46, 92. Kirj. Imy Douillard.
- SS 1967 = Täytyy olla trimmattu, Eeva 1/ 1967, s. 84–86. Kirj. Antero Okkonen.
- AA 2007 = Suurperheen äiti Anitra Ahtola: ”Nyt elämässä on iloa ja harmoniaa”, Eeva 8/2007, s. 24–28. Kirj. Anu Kylvén.
- EB 2007 = Eva Biaudet ja uusi elämää Wienissä: ”Yllätyin turvallisuuden kaipuustani”, Eeva 3/ 2007, s. 24–28. Kirj. Pirjo Houni.
- E-RK 2007 = Eija-Riitta Korhola: ”Täällä kaikki muu unohtuu”, Eeva 11/ 2007, s. 26–30. Kirj. Tellervo Uljas.
- HK 2007 = Heli Kruger ja oma perhe: ”Elämälläni on nyt tarkoitus”, Eeva 9/ 2007, s. 26–30. Kirj. Pirjo Houni.
- JD-R 2007 = Jenni Dahlman-Räikkönen: ”Edessämme on haastava vuosi”, Eeva 1/2007, s. 24–28. Kirj. Sanna Kajander-Ruuth.
- KHe2007 = Katri Helenan pitkä tie tasapainoon: ”Oma minuuteni oli kadoksissa”, Eeva 12/ 2007, s. 28–32. Kirj. Pirjo Houni.
- LM 2007 = Näyttelijä Lena Meriläinen: ”Nuoruuden katoaminen pelotti”, Eeva 5/ 2007, s. 22–26. Kirj. Tuula Kasanen.
- MD 2007 = Maria Drockila: ”Olen etsinyt elämälleni suuntaa”, Eeva 4/ 2007, s. 24–28. Kirj. Tellervo Uljas.
- M-LG 2007 = Maj-Len Grönholm ja sairauden varjo: ”Haluaisin elää toivossa”, Eeva 10/ 2007, s. 28–32. Kirj. Pirjo Houni.
- PK 2007 = Pirjo Kauppinen & loputon taistelu: ”Elämisen vimma pitää minut hengissä”, Eeva 6/ 2007, s. 24–27. Kirj. Tellervo Uljas. Teksti myös Eeva-lehden kotisivuilla – <http://www.eeva.fi/artikkeli/pirjo-kauppinen-loputon-taistelu-%E2%80%9Delamisen-vimma-pitaa-minut-hengissa%E2%80%9D>. (Viitattu 19.11.2011.)
- SA2007 = Seija Alatalo aviokriisin jälkeen: ”Suhteemme on nyt vahvempi”, Eeva 2/ 2007, s. 22–26. Kirj. Pirjo Houni.
- SL 2007 = Juicen vaimo Sari Leskinen: ”Koko kansan suru lohdutti ja museri”, Eeva 7/ 2007, s. 22–26. Kirj. Tuula Kasanen.

Muut lähteet

- ARONEN, EEVA-KAARINA 2006: Ajantietoa. Helsingin Sanomien kuukausiliite 4/ 2006.
- A-LEHDET 2011 = Eeva-lehden mediaopas. – <http://mediaopas.a-lehdet.fi/lehdet/eeva>. (Viitattu 29.9.2011.)
- EEVA 2011a = Eeva-lehden kotisivut. – <http://www.eeva.fi/lehti>. (Viitattu 12.11.2011.)
- EEVA 2011b = Eeva-lehden kotisivut – <http://www.eeva.fi/selviytymistarinat>. (Viitattu 12.11.2011.)
- GOUGH-YATES, ANNA 2003: *Understanding women's magazines. Publishing, Markets and Readership*. Lontoo: Routledge.
- HAAVIO-MANNILA, ELINA 1984: Perhe hoiva- ja tunneyhteisönä. – Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja & Harriet Strandell (toim.), *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja* s. 111–183. Porvoo: WSOY.
- HALL, STUART 1992: *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- HALLIDAY, M. A. K. 1994: *An introduction to functional grammar*. 2. painos. Lontoo: Edward Arnold.
- HALONEN, IRMA KAARINA 1999: *Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille*. Acta Universitatis Tamperensis 669. Tampere: Tampereen yliopisto.
- HEIKKINEN, VESA 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 728. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2000: Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (toim.), *Teksti työnä, virka kielenä* s. 116–214. Helsinki: Gaudeamus.
- HUSU, LIISA – TAINIO, LIISA 2004: Tiedenäiset suomalaisten sanoma- ja aikakauslehtien haastatteluisissa. – *Tiedotustutkimus* 27 (4–5) s. 56–76.
- JALLINOJA, RIITTA 1984: Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. – Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja & Harriet Strandell (toim.), *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja* s. 37–110. Porvoo: WSOY.
- 1997: *Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Tampere: Gaudeamus.
- 2006: *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- JOKINEN, ARJA – JUHILA, KIRSI – SUONINEN, EERO 2004: Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset* s. 17–47. Tampere: Vastapaino.
- JOKINEN, EEVA 2005: *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- JULKUNEN, RAIJA 1994: Suomalainen sukupuolimalli. 1960-luku käänteenä. – Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio* s. 179–201. Tampere: Vastapaino.
- KARVONEN, PIRJO 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 632. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KIVIMÄKI, SANNA 2002: Kirjoittamisen kokemus. Suomalaisen naiskirjailijoiden haastattelut aikakauslehdissä. – *Tiedotustutkimus* 25 (2) s. 4–20.
- KOIVUNEN, ANU 1996: Sorto. – Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen* s. 35–76. Tampere: Vastapaino.
- KOSKINEN, TAAVA 1998: Anna-lehden kannet ajan ja ikuisuuden ikoneina. Wendeliläisen Suomi-neidon lyhyt pitkä historia. – Taava Koskinen (toim.), *Kurtisaaneista kunnian naisiin: näkökulmia huora-akatemiasta* s. 89–128. Helsinki: Yliopistopaino.
- LEVIKINTARKASTUS 2011 = <http://www.levikintarkastus.fi/levikkitietokanta/index.php>. (29.9.2011.)
- LILJESTRÖM, MARIANNE 1996: Sukupuolijärjestelmä. – Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen* s. 111–138. Tampere: Vastapaino.

- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2003: Kelpaanko tällaisena? Tyttöyden rakentuminen Demi-lehden palstoilla – Tuija Modinos & Annikka Suoninen (toim.), *Merkkillinen media. Tekstit nuorten arjessa* s. 17–38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen laitos.
- LÄHTEENMAA, JAANA 1992: Tytöt jännitystä etsimässä. Sukkulointia ja irrottelua. – Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.), *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa* s. 155–170. Tietolipas 124. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MALMBERG, RAILI 1991: Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina. – Päiviö Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia 8. Aikakauslehdistön historia. Yleisaikakauslehdet* s. 191–291. Kuopio: Kustannuskiila oy.
- NÄTKIN, RITVA 1997: *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Tampere: Gaudeamus.
- POHJOLA, KIRSI 1999: *Naisten salaiset maailmat*. Jyväskylä: SoPhi, Jyväskylän yliopisto.
- PUUSTINEN, LIINA – RUOHO, IIRIS – MÄKELÄ, ANNA 2006: Feministisen mediatutkimuksen näkökulmat – Anna Mäkelä, Liisa Puustinen & Iris Ruoho (toim.), *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen* s. 15–44. Helsinki: Gaudeamus.
- PULKKINEN, TUIJA 2000: Judith Butler. Sukupuolen suorittamisen teoreetikko – Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström (toim.), *Feministejä. Aikamme ajattelijoita* s.43–60. Tampere: Vastapaino.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tamperensis 910. Tampere: Tampere University Press.
- RAILO, ERKKA 2011: *Henkilökohtainen on poliittista. Neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuvissa vuosina 1975–2005*. Scripta lingua fenica edita. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 310. Turku: Turun yliopisto.
- RANTALAIHO, LIISA 1994: Sukupuolisopimus ja Suomen malli. – Anneli Anttonen, Lea Henriksen & Ritva Nätkin (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio* s. 9–30. Tampere: Vastapaino.
- ROSSI, LEENA-MAIJA 2003: *Heterotehdas*. Helsinki: Gaudeamus.
- RUOHO, IIRIS 2006: Julkisuudet, naiset ja journalismi. – Anna Mäkelä, Liisa Puustinen & Iris Ruoho (toim.), *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen* s. 171–192. Helsinki: Gaudeamus.
- RUOHO, IIRIS – SAARENMAA, LAURA 2011: *Edunvalvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet journalismina ja julkisuutena*. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- RÄISÄNEN, ARJA-LIISA 1995: *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920*. Bibliotheca historica 6. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- SAARENMAA, LAURA 2010: *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Sähköinen väitöskirja. Acta electronic Universitatis Tamperensis 981. Tampere: Tampereen yliopisto. – <http://acta.uta.fi/teos.php?id=11346>. (Viitattu 13.11.2011.)
- SHORE, SUSANNA 1992: *Aspects of a systemic-functional grammar of Finnish*. Sydney: Macquarie university.
- SIIVONEN, JONITA 1999: *Stor Anna, Liten Anna och tio andra personporträtt. Om innehållsliga och språkliga mönster i en mediegenres kvinnobeskrivningar*. SSKH Skrifter 11. Helsinki: Forskningsinstitutet Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- 2006: Lohduttava ja piinaava naistenlehti. – Anna Mäkelä, Liisa Puustinen & Iris Ruoho (toim.), *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen* s. 226–243. Helsinki: Gaudeamus.
- 2007: *Personporträttet som tidningsgenre. En närläsningsstudie med fokus på innehållsliga teman, berättarkonventioner och kön*. Helsinki: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- STILLAR, GLENN F. 1998: *Analyzing everyday texts. Discourse, rhetoric and social perspectives*. Thousand Oaks: Sage Publications.

- SWALES, JOHN M. 1990: *Genre analysis. English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- THOMPSON, GEOFF 1996: *Introducing functional grammar*. Lontoo: Arnold.
- TUOMAALA, SAARA 2005: Yhteiskunnallisesta äitiydestä naisen elämänhistorioihin. – Elina Katainen, Tiina Kinnunen, Eva Packalén & Saara Tuomaala (toim.), *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa. Suomen naishistorian suuntaviivoja 1970-luvulta 2000-luvulle* s. 357–380. Historiallisia Tutkimuksia 221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TÖYRY, MAIJA 2005: *Varhaiset naisten lehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijaso-
pimuksesta*. Viestinnän julkaisuja 10. Helsinki: Helsingin yliopiston viestinnän laitos.
- 2006: Käytösoppaasta naistenlehteen. – Anna Mäkelä, Liisa Puustinen & Iris Ruoho (toim.), *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen* s. 207–225. Helsinki: Gaudeamus.
- UOTINEN, SUVI 2007: >>Tässä kohdassa heterorouva nyökkää.>> Näkökulma naisparien henkilöhaastatteluissa. – *Virittäjä* 111 (1) s. 68–88.
- VISAPÄÄ, LAURA 1999: Miksi hedonismi on kova juttu vain diskurssien välissä? Analyysi Jaana Rinteen haastatteluista – Sanna Haavisto, Anne Mäntynen, Tiina Onikki, Erja Saarinen & Laura Visapää (toim.), *Käytännön sanelema juttu? Aikakauslehtigenreä etsimässä* s. 17–45. Kielen opissa 3. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- VIRTANEN, LEENA 2000: Julkkis kannessa, yhteiskunta sisällä. *Helsingin Sanomat* 19.3.2000. Helsingin Sanomien arkisto. (Viitattu 12.11.2011.)

TEKSTI ANNELI LUKKA
KUVAT ENSIO LIESIMAA

Olen kaulaani myöten täynnä nuoria tyttöjä! sanoo Elina Salo. — Radiossa olen onnellinen. Siellä olen saanut esittää papukaijaa ja harakkaakin. Suomalaisen elokuvan ikuisesta nuoresta työstä on tullut lahjakas näyttelijätär, jolla on naispääosa mm. helmikuussa elokuvateattereihin tulevassa Risto Jarvan »Työmiehen päiväkirjassa».

Haukilahden talvi-illat ovat rauhallisia. Jylhän lumisessa joulukorttimaisemassa kiemurtelevat tiet ja pikkukadut kuusimetsien lomassa, lumisade sädehtii lamppujen valokehissä, pakkanen narskuu kengänpohjaan.

Ne hetket ovat Elina Salon päivän parhaat hetket:

— Nautin rauhallisista iltayön tunteista, kun kaikki naapurit jo nukkuvat. Kuuntelen musiikkia ja opettelen roolejani usein kahteen asti yöllä. Jos otan vihot esiin päivällä, on pikku Saara piirtämässä heti sata omaa ukkoaan niihin. Ja taloustyöt & roolinlukemiset = katastrofi — minun kohdallani.

Sinä joulunalusviikon iltana, jona kävimme Haukilahden Rastitiellä ottamassa tähän juttuun liittyvät kuvat, näyttelijätär Elina Salo alias arkkitehdinrouva Maisala oli parhaillaan ompelupuuhiissa, tekemässä joululahjatyynyjä Imatralla asuvalle sisarelleen. Uusi rivitaloaluoneisto oli kodikas ja viihtyisä, juuri sellainen jollaisessa voi kuvitella kotona viihtyvän ja hyvän maun omaavan nuorenparin asuvan. Rivi maitopulloja eteisen kaapin päällä, olohuoneessa kaunis Elina Salon äidin kotikartanosta peritty antiikkikalusto, jättiläiskokoinen vehreä peikontehdi sohvanurkassa, iso värikäs takoristeinen lyhty ja valkea pinnasohva muutamien modernimpien esineiden ja maalausten taustana.

Ovella seisoi pieni — ja siro kuin kahdeksantoistavuotias vaikka jo kolmekymmentä täyttänyt — Elina Salo harmaansiniset silmät tuikkien pukeutuneena beigevärisiin urheiluhousuihin, paitapuseroon ja vaaleansiniseen pulloveriin. Jotain outoa hänessä oli. Tumman tuhkanvaaleaksi sävytetty tukka joka ensi silmäyksellä näytti melkein mustalta. Se oli värjätty hänen uusinta elokuvaansa

Saaran mieluisinta piirustuspaperia ovat äidin roolivihot.

taloustyöt & roolinlukemiset =

varten, kertoi hän myöhemmin, ja hän yritti parhaillaan vähä vähältä palauttaa sen entistä kullanvaaleata väriävähedettä takaisin.

— Talo oli äsken paraatikunnossa, sillä olen siivonnut ja siivonnut, nauroi hän. — Nyt on kaikki taas niinkuin tavallistikin, siitä on tyttäreni Saara pitänyt huolen.

Pikku Saara ilmestyi eteemme keittiön nurkasta — kuin tyhjästä taikasauvan heilautuksella, niin pieni ja hento ja siro hän oli. Pitkä vaalea tukka, valkoiset damaskit ja virkattu pitsimekko, suuret vilkkaat silmät ja pieni vilkas peipposenäni. Hän nakersi vihreää omenaa, joka oli melkein pä suurempi kuin hänen oma päänsä. Saara oli vasta kaksi vuotta ja kolme kuukautta, mutta hänen peipposenäänensä oli selvä kuin hän olisi ottanut artikuloituntunteja pienen elämänsä,

kun hän ujostelematta kertoi juttuajan vieraille.

Keitellessään kahvia kodikkaassa baarikeittiössään Elina Salo kertoi taluspulmistaan:

— Olen niin mahdottoman epäkäytännöllinen, että suorittaessani yhtä pikkua asiaa panen kaiken energiani siihen. Kauhea hajamielisyyteni koituu koko taloudenpidon tuhoksi. Joskus täällä on vieläkin pahempi sotku kuin nyt; eräänäkin päivänä oli huulipunaa ympäri kylpyhuonetta, kun Saara pääsi riistämään ohjat käsistään.

Elina Salo nauraa, hymyilee kaikilla hampaillaan silmät tuikkien, puhuu erikoisen pehmeällä tyttömäisellä äänellään jota kukaan ei osaa jäljitellä. Häntä on vaikea saada puhumaan omasta itsestään. Mieluummin hän juttelee Saarastaan eikä ujostelee ryömiä kilpaa hänen

kanssaan pitkin mattoja. Hän on todella niin kaukana filmidiivan stereotyyppistä kuin kuvitella saattaa.

— Onneksi myös Saara on aamu-uni-nen. Hän saattaa nukkua puoli kymmenen mutta sitten hän tuleekin sängynlaidalle ja sanoo moittivasti: 'Aina sä äiti nukut'. Silloin täytyy nousta keittämään puuroa. Joulun jälkeen saan tänne lastenhoitajan pitämään huolta Saarasta ja tekemään taloustöitäkin. Laitan kyllä itsekin ruokaa, jos on tarpeeksi aikaa. Kehittelen sellaisia ruokalajeja joita voi syödä vähintään kaksi päivää. Sitten minulla on seitsemän spesialiteruokalajia jotka olen opetellut laittamaan ja hyvät keittokirjat apunani.

Joulu tuli, tynnyt valmistuivat ja Elina Salo selvisi hyvin joulunpyhistä ilman apulaistakin. Aattona hänellä oli hauska kotirooli:

katastrofi, sanoo Elina Salo

— Ei, mieheni eikä hänen veljensäkään suostunut ryhtymään pikku Saaralle joulupukiksi. Sain inspiraation: panin pumpulia ja punaa naamaani ja vedin ylleni turkin ja sotilassaappaat. Ainoastaan yhtä asiaa pelkäsin, nimittäin että Saara tunnistaisi minut jokaiselle maanviljelijä Möyryläksi. Eräässä satukirjassa jota luen hänelle on tämä maanviljelijä Möyrylä ja käytn nyt joulupukina ollessani samaa ääntä. Ihmeekseni Saara ei sentään ensimmäiseksi kiljaisut että kas kas maanviljelijä Möyrylähän sieltä nyt tuli.

Joulun jälkeen saimme tilaisuuden keskustella myös hänen näyttelijänurastaan, vaikka olikin varsinainen vaiva saada Elina Salo puhumaan niin pitkään itsestään.

— Olen kurkkuani myöten täynnä nuorten tyttöjen rooleja, hän nauroi.

Tietenkin, ohjaajankin on vaikea nähdä tyttömäinen Elina Salo muunlaisessa roolissa. Hän on kymmenen vuoden aikana ollut mukana monissa filmeissä, esim. Rintamalotta, Patarouva, Justus järjestää kaiken, Yö vai päivä, Naiset jotka minulle annoit ja Tie pimeään.

— Tahdon tietenkän mahdollisimman monipuolisia rooleja. Olen nykyään radioteatterissa, sillä en ole Saaran tähden tahtonut kiinnostaa itseäni mihinkään teatteriin. Olen yhihtynyt siellä, sillä olen saanut esittää jopa papukaijaa ja harakkaa. Olen myös oppinut paljon tänä aikana, vaikka lyhyet harjoitteluaikat harmittavatkin. Jälkeenpäin sitä ei ole tyytyväinen paljon mihinkään. Joskus kun tulee jokin uusinta radiossa tai TV:ssä, valtaa mielen todellinen kriittinen itseinho. Joinakin kausina alkaa inhota omaa ääntänsäkin ja tapaansa puhua. Silloin pi-

tää yrittää keksiä uusia ilmaisukeinoja. Katsomalla ja kuuntelemalla esityksiään tietysti oppii, mutta piinallista se on, todellista työtä.

Kevättalvella tulee teattereihin uusi elokuva, jossa Elina Salolla on pääosa yhdessä taidemaalari Paul Osipovin kanssa, Riston Jarvan "Työmiehen päiväkirja".

— Filmi on todellinen ohjaajan filmi, kertoi Elina Salo.

— Olimme pelkkää karjaa hänen käsissään kuten Hitchcock sanoo. Se tehtiin niin pieninä palasina, etten tosiaan paljon tiedä koko tarinasta. Paul Osipov on hitsari ja minä konttoristi ja olemme naimisissa. Alussa asumme Helsingissä sitten muutamme Tampereelle enkä koko jutusta tiedäkään paljon mitään muuta.

— Voisitte mainita muutamia mieharrastuksia?

— Eniten olen pitänyt osistani Ionescon "Oppitunnissa" sekä Anouilhin "Leocadiassa". "Brecht on Brecht" oli myös hyvin mielenkiintoinen. Niitä on ollut paljon. Pidän kauheasti pikkurooleista, valitsen aina mieluummin sellaisen, johon tunteko se sitten laiskuudesta tai halusta ei-kantaa vastuuta. Aikää nyt tätä sentään ottako ihan todesta!

— Onko teillä joitakin erikoisia mieharrastuksia?

— Menen elokuviin! Koetan nähdä kaikki lempiohjaajieni kuvat. Mielielokuviini ovat olleet Truffaut'n "Pehmeä iho" ja "Jules et Jim" sekä Bressonin "Taskuvarkaats". Hitchcock on myös jännittävä; sekä hänen että Truffaut'n kanssa olisi varmasti hyvin mielenkiintoista työskennellä.

Muut Elina Salon harrastukset liittyvät hänen rauhallisiin koti-iltoihinsa. Musiikki on yksi; viimeksiostettuja levyjä: Kaj Chydeniuksen ja Marja-Leena Mikolan Long Play sekä Nalle Puh.

— Luen mielelläni muutakin kuin roolejani aina kun jää aikaa. Jos yritän paksum eeposta jää se aina kesken. Runoista pidän, joululahjaksi sain Matti Rossin ja Pentti Saaritsan viimeiset kokoelmat. Harrastan myös iltasyömistä. Herkutellen mielelläni, kun olen masentunut. Syöminen auttaa kovasti, kun on väsynyt ja huonolla tuulella.

— Kertoisitteko jotakin elämänfilosofiaanne?

— Elän päivän kerrallaan. En pysty suunnittelemaan paljon etukäteen. Ensi pääsiäisen paikkeilla kuitenkin toivon pääseväni vähän matkustelemaan, Pariisiin katsomaan teatteria ja tuttuja.

— Miten sujuu arkkitehdin ja näyttelijätären avioliitto?

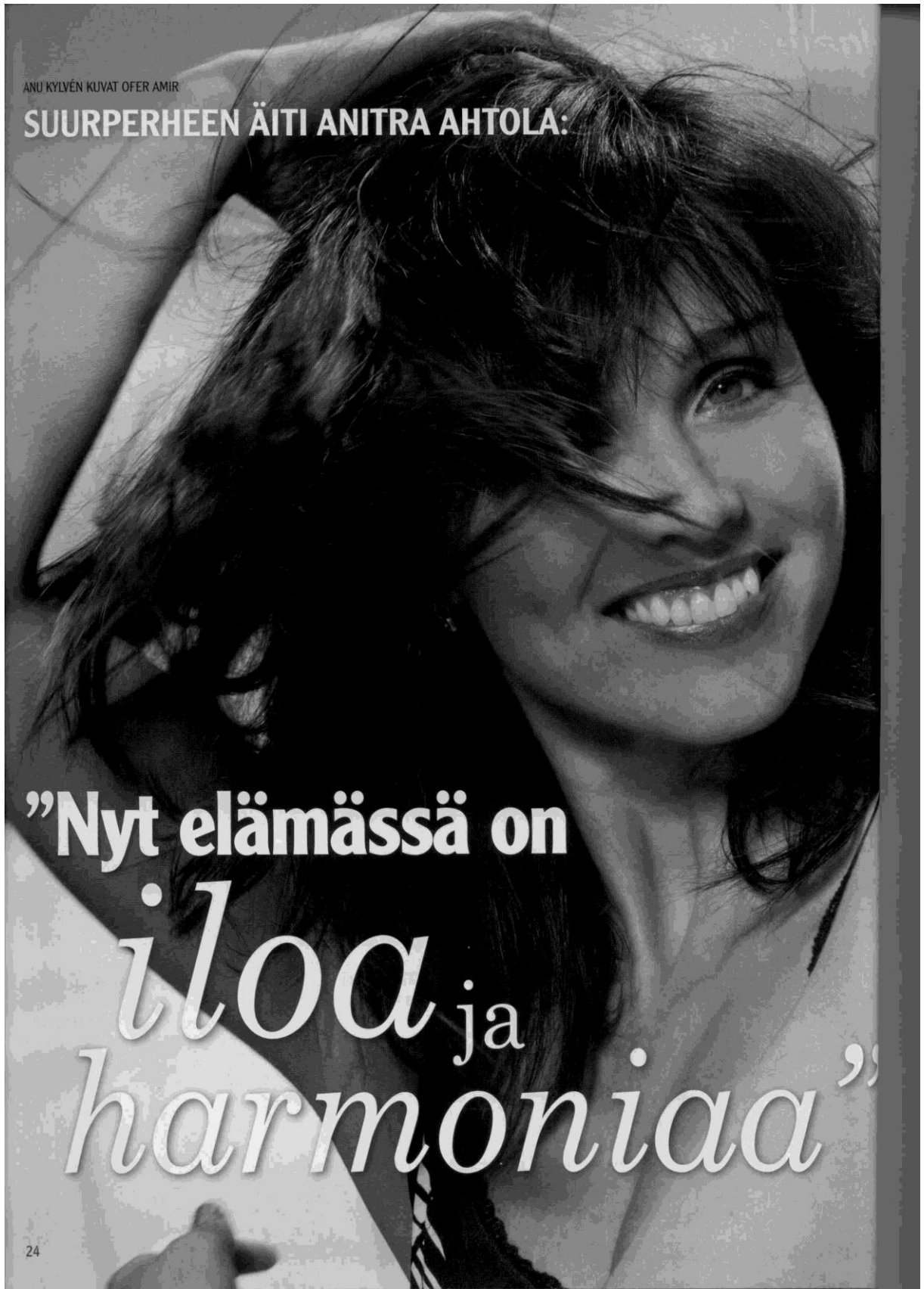
— Tietenkään se ei aina suju. Yleensä meillä on kuitenkin paljon yhteistä, sillä mieheni on elokuvasta yhtä kiinnostunut kuin minä. Tapasimmekin ensimmäisen kerran juuri kuvattaessa erästä filmiä. Olen niin epäkäyttännöllinen etten voi ajatella hankkivani lisää lapsia juuri nyt vähään aikaan. Mutta eihän sitä taas tiedä mitä parin vuoden kuluttua haluaa. Epäkäyttännöllisyydestäni johtuu että yhdessäkin on aivan tarpeeksi töitä. Aamuisin lukiessani sanomalehtiä palavat paah- tolevät mustiksi ja kaikki esineet pyrkivät tippumaan sormistani ollessani vielä uninen ja niin poispäin. Tavallisesti tulee aina epätoivoista kiirettä töihin.

Saara kahmil kahvipöydästä kokoelman erilaisia piparkakkuja ja hokee: — Kiitos, kiitos!

— Saara on sentään kiltti lapsi. Jumalan kiitos! sanoo Elina Salo pontevasti.

LIITE II: Esimerkkiartikkeli vuodelta 2007

Suurperheen äiti Anitra Ahtola: ”Nyt elämässä on iloa ja harmoniaa”. Eeva 8/2007, s. 24–28.

ANU KYLVÉN KUVAT OFER AMIR

SUURPERHEEN ÄITI ANITRA AHTOLA:

”Nyt elämässä on
iloa ja
harmoniaa”

En ole katkera, että luovuin ammattitanssijan urasta. Elämässä on nyt paljon muutakin sisältöä, Anitra sanoo.

Kiireinen tanssikoulun johtaja Anitra Ahtola on myös viisilapsisen uusperheen äiti. Vuoden ikäinen avioliitto Jouni Janatuisen kanssa on täynnä harmoniaa.

– Uusperheessä eläminen kehittää johtamiskykyä, Anitra sanoo.

Anitra Ahtola-Janatuisen suu leviää hymyyn. Puhelinlinjan toisesta päästä kuuluu ilmiselvästi hyviä uutisia. Eloisa puheensorina jatkuu vielä tovin, kunnes Anitra maltaa lepperellä heiheit ja panna kännykän syrjään.

– Pikku **Anina** on ollut mummolla yökylässä. Neljän kuukauden ikäinen tyttö on siellä tehnyt ennätöksensä: nukkunut kuusi tuntia putkeen. Vanhempien vieressä hän on uinaillut pisimmillään viisi tuntia kerralla.

Äidillä on jo nyt kova ikävä tytärtään. Huh-tikuussa syntynyt kuopus vietti toisen yön erossa vanhemmistaan.

– Luotan toki isovanhempiin, mutta jo illalla oli pakko laittaa muutama tekstiviesti, Anitra nauraa.

Perheidylliin kuuluvat Aninan isän **Jouni Janatuisen** lisäksi Anitran pojat **Oskar**, 9, ja **Alex**, 7, sekä Jounin tyttäret **Vanessa**, 15, ja **Yasmin**, 6.

Perheessä kaikki ovat meidän lapsia – pesueta ei jaotella sinun, minun ja meidän lapsiin.

Kolmen liki samanikäisen kanssa meno yltyy välillä rumbaksi, ja tohina vain kiihtyi kun keskioön singahti vauva. Pienten lasten äidillä on välillä rankkaa.

– No tietysti unet ovat nyt jääneet vähiin. Mutta hormonit ovat uskomattomat, ja nainen on rakennettu käsittämättömällä tavalla: kyllä sitä jaksaa ja jaksaa.

Juuri nyt on vähän rauhallisempaa, kun pojat ovat Anitran äidin mökillä, Vanessa ahkeroi kesätöissä ja Yasmin on äidillään. Jouni asui vuosia ulkomailla, ja hänen entinen vaimonsa on kotoisin Barbadoselta.

– Elokuun puolivälissä olenkin varmasti huuli pyöreänä, kun talo hiljenee päiväksi. Silloin pystyn ottamaan ruhtinaalliset pienet torkut Aninan kanssa.

Eipä Anitra riutuneelta näytä nytkään. Äitiys antaa energiaa.

Palkittu yrittäjä

Anitra muistetaan mallintöistään, mutta yhä useampi tietää, että hän on yrittäjä ja tanssikoulu DCA:n omistaja. Hän ehtii myös opettaa koulussaan kahtena iltana viikossa.

Vuonna 2003 hänet palkittiin Espoon vuoden yrittäjäksi ja tänä vuonna pääkaupunkiseudun vuoden nuoreksi yrittäjäksi. Palkitsijat kuvailivat häntä hämmästyttävän energiseksi, aktiiviseksi ja idearikkaaksi persoonaksi.

Tunnustuksille on vahvat perusteet, sillä DCA menestyy mainiosti. Koulu nappasi suurimman mitalisaaliin tämänvuotisissa street- ja showtanssin SM-kilpailuissa. Kovan kysynnän vuoksi koulu laajensi elokuussa jo kolmanteen toimipisteeseen. Yli 1 500:aa asiakasta liikuttavan tanssikoulun lisäksi Anitraa työllistävät malli- ja juontokeikat.

– Yrittäjyys tuntuu luontevalta. Tykkään tehdä monenlaisia juttuja, joten freelancerin elämäntyylly sopii minulle. Vastuu on itsellä. Omasa yrityksessäni 20 työntekijän esimiehenä opin koko ajan, kuinka voisin olla parempi johtaja.

Tanssikoulussa työskentelee parikymmentä persoona, ja jokaista pitää käsitellä eri tavoin. Sama asia kannattaa esittää kullekin vähän eri tyylillä, jotta viesti menee tehokkaasti perille. Taidosta on hyötyä kotonakin, sillä lasten kanssa voi käyttää samaa metodia.

– Uusperhe vastavuoeroisesti kehittää johtamiskykyä, Anitra myöntää.

Yritäpä olla yhtä aikaa työllistetty freelancer-yrittäjä, läsnä oleva äiti ja huomioiva vaimo. Pelkästä ajatuksesta hengästyy. Anitra kuitenkin näyttää jaksavan ja nauttivan elämäntilanteestaan.

Hän ammentaa voimaa perheestä – ja tietysti tanssista. Haastava uusperhekuvio kääntyy onnelliseksi arjeksi positiivisella asenteella. Nuorten kanssa työskentelevä nainen jaksaa hullutella omienkin lastensa kanssa. Joskus Alex, Oskar ja Yasmin nauravat kippurassa mutsin pelleilylle.

– Meillä on sellainen onni, että tanssi yhdistää koko perhettä. Voisimme olla helisemässä, jos yhtä vietäisiin lätäkään, toista painiin ja kolmatta partioon. Se on oikeasti tosi iso asia, jotta homma toimii. Tanssi on meille kaikille rakas harrastus ja minulle työ. Jounikin on kiinnostunut siitä.

Parisuhteessa rakkaus ja intohimo vievät pitkälle, mutta myös yhteiset kiinnostuksen kohteet ovat elintärkeitä.

Ennen yhteen muuttamista Anitra ja Jouni pohtivat uusperheen mahdollisia karikoita.

– Vanessa oli murrosiässä, joten luottamuksen ja rakkauten voittaminen kesti pidempään. Jounilla taas oli totuttelemista poi-

Pettymykset ovat tehneet minut haavoittuvemmaksi
– herkkä olen ollut aina.

kien kanssa puuhasteluun, koska hänellä oli ollut vain tyttäriä. Muuten kaikki on sujunut hyvin.

Hellyyttä ja huomiota

Anitra ja Jouni tapasivat jo useita vuosia sitten, luonnollisesti tanssikuvioiden yhteydessä. He tutustuivat vähitellen tanssikisojen yhteydessä, sillä Jounin yritys on erikoistunut kisamatkojen organisointiin. Yhteinen taajuus löytyi kolme vuotta sitten hiphop-tanssin MM-kisoissa Bremenissä. Kisapäivän jälkeen istuttiin yhdessä syömässä, ja kemiai kohtasivat.

Reissun jälkeen tapaamisista mahtui kalentereihin yhä useammin.

– Olin aina tykännyt Jounista hirveästi ja ajatellut, että hän on loistotyyppi. Kerran jopa mainostin häntä parhaalle ystävälleni. Sanoin, että siinä olisi sinulle tosi hyvä mies, ota ihmeessä. Siitä ei kulunut monta kuukautta, kun me kaksi olimmekin jo yhdessä, Anitra hymyilee leveästi.

Naimisiin mentiin Suomenlinnan kirkossa viime syyskuussa.

Anitra ei säästä kehuja puhuessaan rakkaastaan.

– Jouni kohtelee minua tosi nätisti. Hän on kaikin puolin kultainen, huomaavainen ja älykäs ihminen. Jo ihastumisvaiheessa noteerasin sen piirteen, että hän huomioi toisen ja aidosti välittää.

Tämä kaikki jäi liian vähälle Anitran edellisissä suhteissa. Ensimmäinen avioliitto yrittäjä **Jari Komulaisen** kanssa kariutui vuonna 2002.

– Olin silloin nuorempi. Siinä avioliitossa unohdimme molemmat hoitaa parisuhdetta. Kun on lapset ja molemmilla omat jutut, yhteistä aikaa ja tekemistä pitää haluta järjestää. Jos ei halua, se jää kokonaan.

Jalkapalloilija **Henrik Henrikssonin** kanssa Anitra eli avioliitossa vajaat kaksi vuotta.

Sisukas ballerina

Anitra tietää olevansa päämäärätietoinen ja itsenäinen – hyvässä ja huonossa. Hän tuo mielipiteensä reilusti esiin. Lapsiperheessä puhuttavat etenkin kasvatukselliset kysymykset.

– Saatan tuoda ärsyttävän vahvasti esiin, että pitäisi toimia minun tavallani. Silti tiedän, ettei minun tapani toimia ole sen oikeampi kuin toisenkaan. Jotta löydetään kompromis-

siratkaus, kummankin pitää tulla omista mielipiteistään puolitehen vastaan ja joskus sen puolitien toiselle puolelle saakka.

Anitralle on tärkeää, että syödään terveellisesti ja mennään nukkumaan tiettyyn aikaan. Se takaa lapselle turvallisuuden ja rajat. Jounille taas ei ole niin tarkkaa, mennäänkö nukkumaan kahdeksalta vai onko kello yhtäkkiä kymmenen.

– Ei näistä silti ole tullut isompaa riitaa. Kerran Jouni tokaisi ystävillemme, että Ani on hyvin tarkka näissä – ei hän silti kritisoinut minua, totesi vain, että olemme erilaisia.

Pariskunnan roolit näkyvät päivittäisessä elämässä. Jouni on vähän myönteisempi, kun taas arjen pääorganisaattorina huseeraa Anitra.

Sisukkuus ja reippaus ovat peruja Anitran tanssiharastuksesta. Kansallisoopperan balettikoulu takasi, että treeniä riitti seitsemän vuoden ajan joka ikiselle päivälle.

– Nuorena elämäni oli järkyttävän kurinalaista ja aikataulutettua. Joka päivä menin suoraan koulusta balettiin, sieltä kotiin ja tein läksyt. Siinä oli koko elämäni peruskuvio. Olin kuitenkin onnellinen, koska tanssi oli se, mitä halusin kaikkein eniten tehdä.

On helppo arvata, millaiseksi ihminen kasvaa rääkissä, jossa jokaista tarkkaillaan, parin kilon painonnousu on maailmanloppu ja vuosittaisissa karsinnoissa osa pudotetaan joukosta pois.

– Yllättävän täyspäisenä kuitenkin selvisin siitä koulusta, ja onhan se antanut paljon hyvääkin.

18-vuotiaana Anitra teki raskaan päätöksen. Hän luopui haaveestaan tulla ammattitanssijaksi.

– Olin lahjakas ja aioin lähteä New Yorkiin jatkamaan tanssiopintojani. New York City Ballet:ssä on tunnetusti paljon pitkiä tanssijoita. Kun mietin haaveitani perin pohjin, tulinkin toiseen tulokseen. Halusin tehdä paljon muutakin: perustin tanssikoulun, tuli mallintöitä ja juontokeikkoja, opetin tanssijoita. En pystyisi sellaiseen, jos haluaisin samalla olla ammattitanssija.

– Lopettamis päätös oli elämäni vaikein ratkaisu, aivan hirveä paikka. Olinhan siihen asti keskittynyt vain tanssiuraani.

Aninaa odottaessaan Anitra raivasi kotoa tilaa vauvan nurkkaukselle. Tavaroita siirrellessään hän löysi Kansallisbaletin juhlahalukaisun.

Sitä selatessa kyynleet alkoivat valua poskille. Kaikki rakkaat ystävät, kaikki muistot ja haaveet purskahtivat mieleen.

– En silti ole karkera, että luovuin ammattilaisurasta. Nyt olen voinut tehdä aivan ihania töitä ja saanut silti pysyä tanssin parissa.

Balettitausta aiheuttaa sen, että Anitra on hyvin vaativa itseään kohtaan, välillä todellinen suorittaja. Toisia ärsyttää, miten hän ehti niin moneen. Moni ei vain tiedä, millaisen itsekurin takana se on.

– Sanon aina, ettei kenenkään pidä verrata itseään muihin. Jokaisella on omat rajalliset voimavaransa. Minä olen tottunut säntilliseen elämään, joten siksi pystyn tekemään pienessä ajassa paljon.

Kurinalaisuus heijastuu muuhunkin elämään.

– Olen helposti tyytymätön itseni ja mieheni, miten olisin parempi äiti. Haluan antaa lapsille hyvät eväät ja siivet, jotka kantavat eteenpäin. Haluan opettaa heille kunnioitusta, anteeksipyyttämisen ja -antamisen taitoa.

Itselläkin riittää elämässä opittavaa.

– Viime aikoina olen tarkoituksella opetellut rennompaa asennetta. Saatan teroittaa itselleni, että tänään meidän perheen ohjelmassa on vain kauppassakäynti ja se tapahtuu aamukymmenen ja iltakahdeksan välillä. Pyykkikoneenkin voin laittaa pyörimään sitten, kun chdin, eikä ole pakko siivota koko ajan. Olen nauttinut tästä kesästä.

Anina ei mene vielä muutama vuoteen kokopäiväiseen hoitoon. Kotiäitiä Anitrasta ei silti saa. Äidin rooli maistuu paljon paremmin, kun voi tehdä työkeikan silloin tällöin.

”Rakastan kaikkia lapsia”

Espoolaiskodissa asuu sopuisa suurperhe. Herkkää vuosia elävän Vanessan kanssa ei ole tullut mitään kahnauksia. Fiksu nuori kantaa jo vastuuta pienemmistään.

Joskus kun Anitra imettää Aninaa, yksi tulee kysymään yhtä, toinen toista ja kolmas kolmatta.

Ja sitten jonkun on ihan pakko päästä pajaamaan pikkusiskoa.

– Silloin täytyy sanoa, että rakkaat, nyt Anina syö. Sen jälkeen saatte pajaata ja ottaa syliin niin paljon kuin jaksatte. Kukaan ei ole kokenut pienintä uhkaksi. Uskon, että mustasukkaisuudelta on vältytty, koska Anina on niin paljon muita nuorempi. Jos ikäeroa olisi vain pari vuotta, voisi tulla klassisia ”voitko viedä tuon jo kohta pois” -kommentteja.

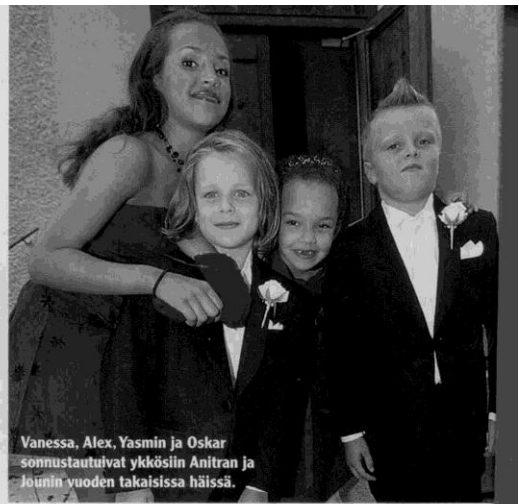
– Olen onnellinen tästä elämäntilanteesta, sillä rakastan lapsia. Rakastan edelleen myös entisen mieheni Jarin 12-vuotiasta tytärtä **Milla**a. Tapaamme Millan kanssa säännöllisesti, onhan hän poikieni sisarpuoli. Tuntuu liikuttavalta, että Milla yhä kutsuu minua äidiksi.

Anitra asuu perhelneen Espoossa lähellä merta. Kiireinen yrittäjä rentoutuu Nuottaniemen rantamaisemissa.

– Olen kiitollinen turvaverkostani. Isovanhemmat ja siskoni ovat iso apu arjen pyöryksessä. Anitra sanoo.

Vanessa, Alex, Yasmin ja Oskar sonnustautuivat ykkösiin Anitran ja Jounin vuoden takaisissa häissä.

Meillä ei ole sinun, minun ja meidän lapsia. Kaikki ovat samaa perhettä.

Anitra kiintyy helposti myös tanssikoulunsa tyttöihin. Joitakin hän on seurannut pikkulapsesta lähtien, ja nyt jutellaan ensimmäisistä poikaystäväistä. Osa puhuu tanssinopettajalle hyvinkin avoimesti – rohkeammin kuin omille vanhemmilleen.

– Teini-ikäisellä voi olla hurjasti empatiaa. Olen säästänyt tekstiviestin, jonka yksi tyttöistä lähetti kun Anina syntyi. Liikutun vieläkin, kun luen sitä, Anitra huokaa.

Tulevaisuuden haaveet liittyvät tanssikoulun laajentamiseen. Lasten ja nuorten parissa työskentely tuntuu arvokkaalta. Anitra iloitsee siitä, että Espoon sosiaali- ja terveystieteiden tukee lasten harrastamista. Jos vähävaraaisessa perheessä tulee entistä tiukempi tilanne, karsitaan helposti lapsen harrastuksista.

– Onneksi on vihdoin tajuttu, että se voi olla lapselle juuri se tarpeellinen henkireikä.

Vauhtimutsi

Anitra täytti heinäkuussa 35 vuotta, mutta rennoissa huppareissa viihtyvä vauhtimutsi tuntee itsensä kaksikymppiseksi. Joskus kun Anitra liikkuu Vanessa ja tämän kavereiden kanssa, häntä luullaan jonkun siskoksi. Kaikkia huvittaa, kun selitellään, että äitipuolihan tässä on lähtenyt porukan jatkoksi.

– Nuorekkuus on kiinni asenteesta ja siitä, miten pukeutuu.

Asennepuolella sen sijaan nuoruuden hötkyily ja raivo ovat vähentyneet. Temperamenttinen tyttö on tasoittunut viime vuosina, ja hänestä on tullut omat vahvuutensa tietävä aikuinen nainen.

– Vauvan pienet itkut eivät nosta stressiä, ja pystyn olemaan tiukassakin paikassa rauhallisin mielin. Välillä tuntuu, että saisin jo

kaivaakin sitä temperamenttiani esiin, Anitra hymähtää.

Iloisen energiapakkauksenkaan itsetunto ei ole vankkumaton. Vaikka pinta näyttäisi olevan teflonia, sisällä sykkii herkkä sydän.

– Olen perusluonteeltani kiltti ja äärimmäisen herkkä. Nykyään olen jopa haavoittuvaisempi kuin ennen. Elämässä on tullut pettymyksiä: parisuhteet eivät ole aina toimineet, olen pettynyt myös itseäni ja työkuvioiden olon törmännyt epäluotettaviin ihmisiin.

– Herkkä olen ollut aina, mutta pettymysten jälkeen vielä entistä herkempi ja haavoittuvaisempi. Vaikka ajattelisin, että elämä jatkuu ja ilkeät kommentit saavat valua toisesta korvasta ulos, ne jäävät silti kaihtamaan. Ehkä otan joistakin heitoista liikaakin itseäni ja suren. En ymmärrä, miksi toiselle sanoo pahasti, jos ei tarkoita sitä.

Vaikeat vaiheet ovat muokanneet Anitran elämäntilannetta. Nyt tärkeimmältä tuntuu, että kukin kohtelisi toista siten, kuin haluaisi itseään kohdeltavan.

– Ei siihen aina itsekään pysty – mutta toivon, että edes pyrittäisiin siihen. Yritettäisiin löytää kaikista ihmisistä hyvät puolet. Meillä jokaisella on vikamme, enkä itsekään ole virheetön, päinvastoin. Pyrin kuitenkin kasvamaan koko ajan paremmaksi ihmiseksi.

Eröt ovat olleet itsetutkiskelun paikka

Elämä pienen vauvan kanssa on täysipainoista, ja niin Anitra haluaakin sen olevan. Silti toisillekin lapsille pitää antaa riittävästi aikaa ja huomiota.

– Pari viikkoa sitten lähdimme koko perhe Linnanmäelle ja meillä oli superhauskaa.

Anitran puhelin piippaa. Jouni soittaa ja varoittelee taivaalle kerääntyvistä mustista pil-

vistä. Vaimon pitää pirauttaa takaisin heti, jos hän tarvitsee autokyydin kotiin.

Avioparin kahdenkeskinen aika on tässä elämänvaiheessa vähissä, mutta juuri tästä molemmat ovat haaveilleet. Jouni sanoi jo kahden viikon seurustelun jälkeen haluavansa Anitran kanssa lapsen.

Kun ikää on reilusti yli 30, ei ihmisuutteen asennoidu kepeästi. ”Toisella kierroksella” moni jopa potee epäonnistumisen pelkoa.

– Uskon, että jokainen haluaa mennä naimisiin vain kerran eikä kukaan lähdä avioliittoon asenteella ”no katellaan”. Silti pettymyksiä tulee.

Anitra on pohtinut aikaisempia suhteitaan perinpohjaisesti, jotta osaisi ottaa opikseen.

– Tunnepuolella pintaan jäi pettymys itseäni. Eröt ovat olleet itsetutkiskelun paikka. Aivan turhaa on lähteä syyttelemään toista osapuolta. Oikeastaan koko elämä on itsetutkiskelua ja kasvamista. Eihän ihminen ole koskaan valmis.

– Minä olen päättänyt, että tässä suhteessa en luovuta hevillä. Haluan taistella tämän onnen puolesta.

Nyt tiedän, että parisuhteen puolesta pitääkin taistella eikä pienten vaikeuksien edessä kannata luovuttaa hevillä. Tottahan niitä törmäyskursseja tulee, eikä elämä aina ole ruusuista. Minäkään en ole maailman helpoin ihminen, Anitra myöntää.

Ahtola-Janatuisen perheessä ei piilotella hellyyttä eikä arkailla sen osoittamista. Jouni avaa vaimolleen auton oven ja keksii ihania yllätyksiä. Myös jälkikasvu saa osansa rakkautentunnustuksista.

– Joskus yritän yllättää lapset ja kysyn sala-peräisellä äänellä: ”Arvatkaa mitä?”. He vastaavat: ”Joo, tiedetään. Sä rakastat meitä.” □